

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน
ศึกษากรณี ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

Sustainable Eco-Tourism Management
A Case Study of Amphawa Floating Market
Amphawa District, Samut-Songkhram Province

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ

วันที่..... 2 ก.ย. 2551
เลขทะเบียน..... 011085

๗๑,

๙1๐.4

๖ ๗34 น,

๗.๐3,

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก
ปีการศึกษา 2549

ชื่องานวิจัย	แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณี ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ชื่อผู้วิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ
ปีที่ทำวิจัย	2549

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวา สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยว ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน อันจะนำไปสู่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนอัมพวาได้มีการฟื้นฟูการท่องเที่ยวให้กลับมาอีกครั้งในปี พ.ศ.2547 ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาก โดยเฉพาะการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งจากกรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียงให้ความสนใจ ส่งผลให้ชุมชนมีการปรับตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้น มีการฟื้นฟู และรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้าและกำไรมากขึ้นและส่งผลต่อการขาดความช่วยเหลือและนำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชนแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวจึงควรจัดให้เป็นระบบโดยใช้หลักการประชุมร่วมกันเชิงพหุภาคีเพื่อให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน และมีการกำหนดกรอบการพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว กำหนดบทบาทและหน้าที่ของทุกฝ่ายให้ชัดเจน ทั้งนี้แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายและให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักและให้ความสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญอันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

Title Sustainable Eco-Tourism Management A Case Study of Amphawa
Floating Market Amphawa District, Samut-Songkhram Province
Researcher Asst.Prof.Dr.Wilailak Ratanapeantamma
Year 2006

Abstract

The aims of this research : Sustainable Eco-tourism Management : A case study of Amphawa Floating Market, Amphawa District, Samut-Songkharm Province, were studying in Economic, Social, Cultures and Lifestyle of Amphawa community, current situation problems and effects of tourism. For finding the appropriate procedures of eco-tourism management with paradigm of the community, qualitative research was used : related documentary study, observation, focus group and in depth interviewing. The study found that Amphawa community has been recovered in 2004 and some effects caused huge changing in Economic, Social, Cultures, Lifestyle and environment of this area especially Amphawa Floating Market. Many people who came from Bangkok and nearby had been interested in this area, so the community had been adapted for new tourism and new occupations. Recovering and reserving traditional cultures, changing the production system from sufficiency economy to trading economy, they were the causes of unco-operative and conflictive community. The procedures of tourism management should create in systematic management by multilateral conference for making appropriate tourism management and constructing the path of tourism management. Defining the roles and function for all related people must be clear for the tourism could go on continuously. Many types of tourism with local people participating would make them realize and value eco-tourism management which could lead the community to sustainable tourism.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ข)
กิตติกรรมประกาศ	(ค)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภาพ	(ณ)
สารบัญภาพ	(ญ)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 คว ेमเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1-5
1.3 คำถามการวิจัย	1-5
1.4 ขอบเขตการวิจัย	1-6
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย	1-6
1.5.1 พื้นที่และชุมชนศึกษา	1-6
1.5.2 กลุ่มประชากรเป้าหมาย	1-8
1.5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	1-9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-11
1.7 นิยามศัพท์	1-11
1.8 แผนการเผยแพร่ผลงาน	1-12
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	
2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว	2-1
2.1.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว	2-1
2.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว	2-3
2.1.3 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว	2-4

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยองค์ประกอบหลายด้าน และความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ทั้งในด้านความรู้ กำลังกาย กำลังใจ และงบประมาณ

ขอขอบพระคุณท่านอธิการบดี รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าศูนย์วิจัยและผลิตตำรา ที่ได้สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสทำการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณนายกเทศมนตรี ตำบลอัมพวา ที่ได้เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ ให้แนวคิด และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งทันตแพทย์มานะชัย รองประธานหอการค้าจังหวัด ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ รวมทั้งชาวชุมชนอัมพวา ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ให้ข้อมูล และเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยในทุกครั้ง จนได้รับแนวคิดและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย รวมทั้งความเอื้ออาทร ตลอดจนน้ำใจที่มีให้ผู้วิจัยขณะที่ศึกษาที่ชุมชน

ขอขอบคุณ คุณสุธีรา หัวใจ คุณปิยาพัชร นิมนาม และคุณมณี ไคร์พิทยา ที่ช่วยเหลือในด้านการพิมพ์ การจัดรูปเล่มจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณสำหรับความช่วยเหลือ และกำลังใจจากผู้ที่เป็นที่รักที่ไม่เคยเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ไม่เคยมีคำบ่น นอกจากความอบอุ่น ความเข้าใจที่ดีจากสามี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธมกร และบุตรชาย คุณชัญญ์ ธาราศรีสุทธิ

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมี ขอมอบแด่บุพการี ผู้ให้กำเนิด ผู้อยู่ในใจและให้ทุกสิ่งทุกอย่างจวบจนมีวันนี้

วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ

กันยายน 2550

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ข)
กิตติกรรมประกาศ	(ค)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภาพ	(ฅ)
สารบัญภาพ	(ญ)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1-5
1.3 คำถามการวิจัย	1-5
1.4 ขอบเขตการวิจัย	1-6
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย	1-6
1.5.1 พื้นที่และชุมชนศึกษา	1-6
1.5.2 กลุ่มประชากรเป้าหมาย	1-8
1.5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	1-9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-11
1.7 นิยามศัพท์	1-11
1.8 แผนการเผยแพร่ผลงาน	1-12
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	
2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว	2-1
2.1.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว	2-1
2.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว	2-3
2.1.3 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว	2-4

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2-6
2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2-6
2.2.2 หลักการและความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2-9
2.2.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2-12
2.2.4 กรอบการพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว	2-14
2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	215
2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-15
2.3.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-18
2.3.3 วิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-21
2.3.4 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-22
2.4 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว	2-23
2.4.1 ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว	2-23
2.4.2 องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว	2-24
2.4.3 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว	2-27
2.4.4 แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	2-29
2.5 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม	2-31
2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม	2-31
2.5.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	2-33
2.5.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	2-34
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-39
2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา	2-46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ชุมชนอัมพวา	
3.1 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน	3-1
3.1.1 ประวัติความเป็นมา	3-1
3.1.2 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน	3-3
3.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์	3-6
3.2.1 ที่ตั้ง	3-6
3.2.2 ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ	3-6
3.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม	3-14
3.4 วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น	3-17
3.4.1 วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง	3-18
3.4.2 วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจชุมชน	3-20
3.4.3 วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	3-23
บทที่ 4 การท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวา	
4.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด	4-1
4.1.1 วิสัยทัศน์ของจังหวัด	4-2
4.1.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดด้านการท่องเที่ยว	4-2
4.1.3 วิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวา	4-2
4.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดใจ	4-2
4.2.1 ด้านโบราณสถาน-โบราณวัตถุ	4-2
4.2.2 ด้านสถาปัตยกรรม	4-6
4.2.3 ด้านศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	4-11
4.2.4 ตลาดน้ำ	4-14

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 ปฏิทินการท่องเที่ยว	4-17
4.4 เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4-19
4.4.1 เส้นทางคมนาคมทางบก	4-19
4.4.2 เส้นทางคมนาคมทางน้ำ	4-20
4.5 สิ่งอำนวยความสะดวก	4-20
4.5.1 โฮมสเตย์	4-20
4.5.2 ร้านขายของและร้านอาหาร	4-30
4.5.3 ท่าเรือ	4-33
4.6 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว	4-34
4.6.1 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	4-35
4.6.2 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	4-36
4.6.3 ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม	4-36
4.7 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก (SWOT)	4-37
บทที่ 5 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	
5.1 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว	5-1
5.2 ศักยภาพและขีดความสามารถการรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่ริม คลองอัมพวา	5-2
5.3 การกระจายตัวของนักท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวา	5-3
5.4 การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	5-3
5.5 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนอัมพวา	5-4
5.6 กลุ่มองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยว	5-5
5.7 การจัดโครงข่ายการท่องเที่ยวและสาธารณูปการ	5-8

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.8 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบัน	5-9
5.9 ความคิดเห็นของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว	5-10
5.9.1 หน่วยงานราชการ (นายกเทศมนตรี)	5-10
5.9.2 กลุ่มผู้นำชุมชน	5-13
5.9.3 กลุ่มชาวบ้าน	5-17
5.9.4 กลุ่มนักท่องเที่ยว	5-19
บทที่ 6 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	
6.1 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวา	6-1
6.2 บทบาทของกลุ่มต่าง ๆ	6-5
6.2.1 เทศบาลตำบลอัมพวา	6-5
6.2.2 บทบาทของภาครัฐ	6-6
6.2.3 บทบาทของภาคเอกชน	6-8
6.3 การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว	6-9
6.3.1 ด้านการมีส่วนร่วม	6-9
6.3.2 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	6-10
6.3.3 ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม	6-10
6.3.4 ด้านการให้การศึกษาและการฝึกอบรม	6-10
6.3.5 ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด	6-11
6.3.6 ด้านการส่งเสริมการลงทุน	6-11
6.4 ข้อเสนอแนะ	6-11
6.4.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	6-11
6.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป	6-13

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	บ-1
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. ประเด็นการสัมภาษณ์	ผ-1
ภาคผนวก ข. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ และร่วมประชุมกลุ่ม	ผ-2
ภาคผนวก ค. แบบสอบถามนักท่องเที่ยว	ผ-3
ภาคผนวก ง. ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก	ผ-10
ภาคผนวก จ. จดหมายขอความร่วมมือ	ผ-14
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่	
2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างของการท่องเที่ยวแบบมวลชน กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-18
2.2 ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยว	2-38
4.1 จำนวนหมู่บ้านที่มีสถานที่ท่องเที่ยว	4-1
4.2 ปฏิทินการท่องเที่ยว	4-17
5.1 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว	5-21
5.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 5 ด้าน	5-28
5.3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ด้านความสะอาด	5-29
5.4 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ด้านความสวยงามและ ความเป็นเอกลักษณ์	5-30
5.5 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย	5-31
5.6 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ด้านการให้บริการต่าง ๆ	5-32
5.7 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ด้านความปลอดภัย	5-33
5.8 ปัญหาการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา	5-35

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2.1 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2-20
2.2 ความสัมพันธ์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	2-25
2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา	2-46
4.1 การวิเคราะห์ SWOT	4-40
6.1 หลักการ 3E	6-2
6.2 การจัดการร่วมกันเชิงพหุภาคี	6-9

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แผนที่จังหวัดสมุทรสงคราม	1-4
1.2 แผนที่ตั้งอำเภออัมพวา	1-7
2.1 การกางเต็นท์ที่พักรวมในพื้นที่ท่องเที่ยว	2-17
2.2 การนำช่างมาบริการ นักท่องเที่ยว	2-17
3.1 ชุมชนอัมพวา	3-6
3.2 ที่ตั้งชุมชนอัมพวา	3-7
3.3 ดอกอัมพวา	3-8
3.4 ต้นอัมพวา	3-8
3.5 ผลอัมพวา	3-8
3.6 หิ่งห้อย	3-9
3.7 หิ่งห้อย : ดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ	3-9
3.8 ปลาทุแม่กลอง	3-10
3.9 ปลาทุ – สินค้า brand name	3-10
3.10 จาก: พิธีที่พบเห็นได้ทั่วไปบริเวณชายน้ำ	3-11
3.11 ผลลำพูสามารถนำมารับประทานได้	3-12
3.12 ผลลำพู	3-12
3.13 ดอกลำพู	3-12
3.14 ชาวบ้านป็นพะองไปเก็บน้ำตาลมะพร้าว	3-13
3.15 ต้นมะพร้าวสีทอง	3-13
3.16 ลิ่นจิ้งหรีดคู่ลมลำเจียก	3-13
3.17 สวนผลไม้ในชุมชน	3-13
3.18 เทศบาลตำบลอัมพวา	3-15

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3.19 วัดมุนรินทร์กุฎีทอง	3-16
3.20 พระพุทธปฏิมา	3-16
3.21 พระพายเรือไปบิณฑบาต	3-19
3.22 พระออกบิณฑบาตช่วงเช้าตรู่	3-19
3.23 เด็กเล่นน้ำอย่างสนุกสนาน	3-20
3.24 นักท่องเที่ยวตักบาตร	3-20
3.25 น้ำตาลมะพร้าว	3-21
3.26 น้ำตาลมะพร้าว – สินค้า OTOP	3-21
3.27 การทำน้ำตาลปีบ	3-21
3.29 ร้านกาแฟโบราณ	3-23
3.30 ร้านกาแฟสมานการค้า	3-23
3.31 เวลาเปิด – ปิด ร้านกาแฟ กาญจนพานิช	3-23
3.32 เมนูร้านกาญจนพานิช	3-23
3.33 การเพิ่มมูลค่ากะลามะพร้าว	3-24
3.34 สิ่งประดิษฐ์จากมะพร้าว	3-24
3.35 นกมะพร้าว	3-25
3.36 เรือจำลองเพื่อการอนุรักษ์	3-25
3.37 กล้วยกวน	3-25
3.38 ลูกชิต – ลูกตาล	3-25
4.1 อุทยาน ร.2	4-6
4.2 ภายในอุทยาน ร.2	4-6
4.3 พิพิธภัณฑทร์บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	4-7

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.4 เรือนแถวริมน้ำ	4-9
4.5 เรือนพื้นดิน	4-10
4.6 ประตูบานเพี้ยม	4-10
4.7 เครื่องเบญจรงค์	4-12
4.8 นกจากกะลามะพร้าว	4-13
4.9 ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว	4-13
4.10 ตลาดน้ำอัมพวา	4-14
4.11 ขนมโบราณ ที่ตลาดน้ำอัมพวา	4-14
4.12 บรรยากาศที่ตลาดน้ำท่าคา	4-16
4.13 พืชผักผลไม้จากสวน	4-16
4.14 โฮมสเตย์ ริมน้ำ	4-21
4.15 ที่นั่งพักผ่อน	4-21
4.16 บ้านอัมพวา	4-22
4.17 โฮมสเตย์ป้อมลมทวน	4-22
4.18 การล่องเรือชมวิถีชีวิต	4-23
4.19 การนวดฝ่าเท้า	4-23
4.20 ร้านกาแฟ สمانการค้า	4-30
4.21 ร้านขายยาเก่าแก่	4-30
4.22 ร้านข้าวแกงคุณย่า	4-31
4.23 ร้านข้าวมันไก่โกกิม	4-31
4.24 ศูนย์ข้อมูลชุมชนอัมพวา	4-32
4.25 เรือนขนมไทยอุทยาน ร.2	4-32

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.26 ร้านที่อยู่ของจิตใจ	4-33
4.27 ร้านขายของ Hand Made	4-33
4.28 ทำเรือคุณย่า	4-34
4.29 ทำเรือชุมชน	4-34
5.1 บริเวณตลาดน้ำด้านบน	5-3
5.2 บริเวณตลาดน้ำ	5-3
5.3 นักท่องเที่ยวรอคอยเรือในช่วงเทศกาล	5-5
5.4 เรือท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำ	5-5
5.5 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus - qroup)	5-6
5.6 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus - qroup)	5-6
5.7 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน	5-15
5.8 การสัมภาษณ์ผู้แทนชุมชน	5-15
5.9 ร้านสิ่งประดิษฐ์	5-17
5.10 สิ่งประดิษฐ์จากทรัพยากรท้องถิ่น	5-17
5.11 ขนมไทยรางวัลพระราชทาน	5-19
5.12 อาหารทะเล	5-19
5.13 นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารริมคลอง	5-20
5.14 กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิต	5-20
5.15 เรือขายอาหารในคลองอัมพวา	5-27
5.16 ขนมตาลโบราณ	5-27
5.17 นักท่องเที่ยวล่องเรือชมวิถีชีวิตชุมชน	5-34

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจโลกในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและค่านิยมทางวัตถุที่แผ่อิทธิพลไปสู่ทุกภูมิภาคทั่วโลก หลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้เร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้เจริญทัดเทียมไปตามกระแสโลก การท่องเที่ยวจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งในการที่จะสร้างรายได้มูลค่ามหาศาล เพื่อนำรายได้ดังกล่าวไปพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ นำพาให้ประชาชนไปสู่การกินดีอยู่ดี ดังนั้นแต่ละประเทศจึงพยายามพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้าโดยนำทรัพยากรการท่องเที่ยวออกมาใช้อย่างสิ้นเปลือง ไม่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งนี้เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด สำหรับประเทศไทยรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นนโยบายหลักที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ในปี พ.ศ. 2538 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 1.9 แสนล้านบาท ในปี พ.ศ. 2549 เพิ่มขึ้นเป็น 4.8 แสนล้านบาท และมีนักท่องเที่ยวมากกว่า 13.8 ล้านคน (www.2tat.or.th/tat) ส่งผลให้เกิดการหมุนเวียนและมีการกระจายรายได้ กระตุ้นให้เกิดการผลิต การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในรูปแบบสินค้าและบริการ แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวอาจไม่ได้ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่โดยเฉพาะคนในท้องถิ่น ยิ่งกว่านั้นการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องยังส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและอื่น ๆ ในชุมชน

จากผลกระทบดังกล่าวหลายประเทศเริ่มตระหนักถึงการคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศจึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะปรับวิสัยทัศน์ของการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ให้มีความยั่งยืนและสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด ผลจากการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิลเมื่อปี พ.ศ. 2535 มีส่วนผลักดันก่อให้เกิดกระแสสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้านคือ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านตลาดการท่องเที่ยว และด้านการศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งด้านความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน จากพลังดังกล่าวจึงนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแนวใหม่ รูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นที่ยอมรับและกล่าวถึงมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประกอบเข้าด้วยกัน และไม่เพียงแต่ลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่าง

กิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์เท่านั้น แต่ยังทำให้กิจกรรมทั้งสองส่งผลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กลายมาเป็นธุรกิจที่เจริญเติบโตรวดเร็วที่สุดในแวดวงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นแนวคิดใหม่ที่ยังมีความสับสนมีการถกเถียงและนำเสนอมุมมองที่แตกต่างกันในหลายด้าน จากการสัมมนาในระดับนานาชาติเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาชุมชน เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2540 ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับพัฒนาการทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงจากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

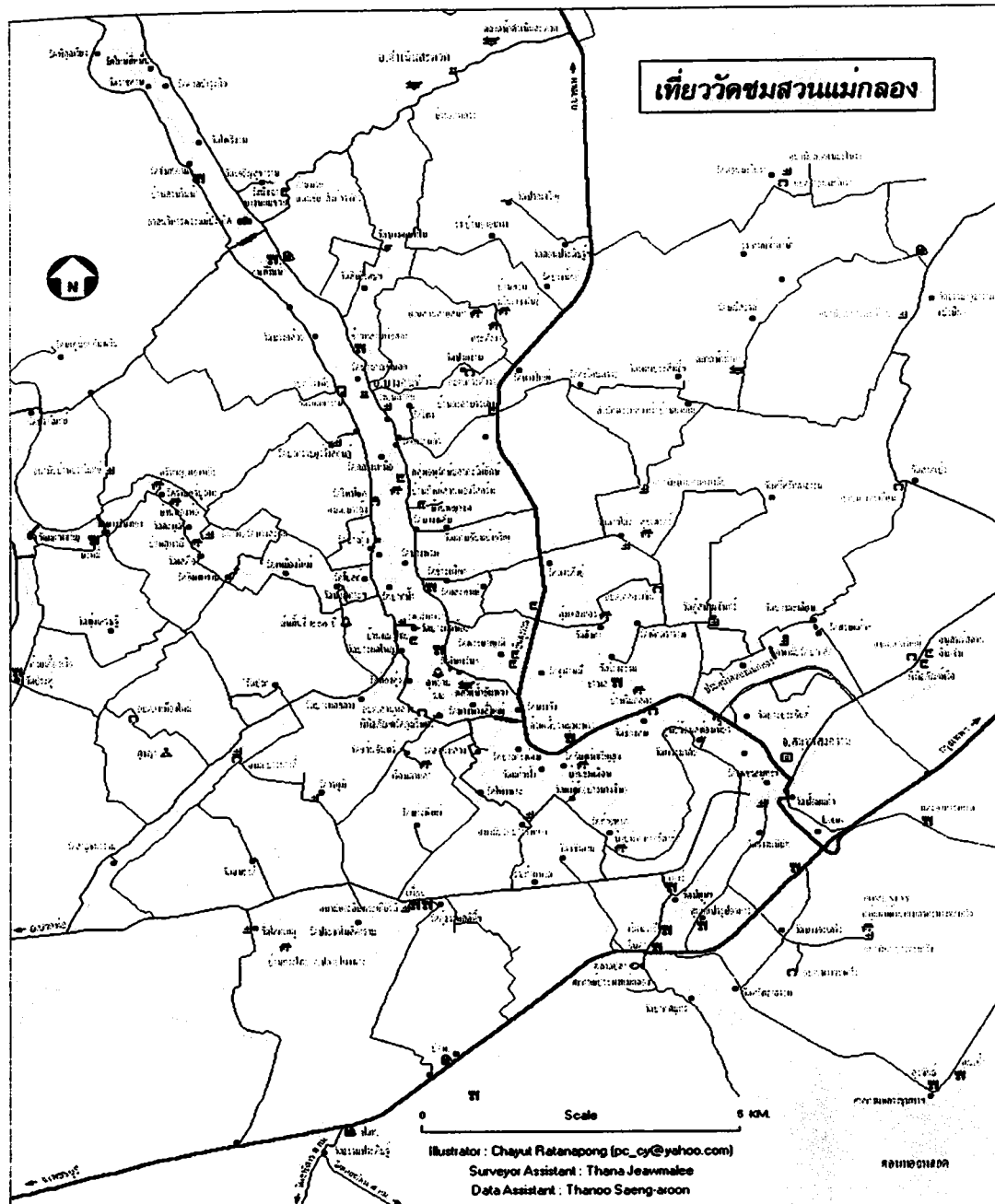
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้มีแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อจัดความสมดุลระหว่างความต้องการรายได้เข้าสู่ประเทศกับการสร้างความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยว การจัดให้มีการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเน้นให้ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวให้มากขึ้น โดยกำหนดให้การบริหารจัดการเป็นหน้าที่ของชุมชนตามพระราชบัญญัติของสภาตำบลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่3) พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติของสภาตำบลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2537 ซึ่งมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมนับตั้งแต่ การคิด ริเริ่ม วางแผน และดำเนินการโดยองค์กรชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน มีการจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า แบ่งปันผลประโยชน์และกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการยกระดับศักยภาพชุมชนเพื่อส่งผลสู่การพัฒนาในทุกมิติภายใต้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความสนใจและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่มักจะมีจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ธรรมชาติ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก อุทยานแห่งชาติ ทะเล ชุมชนชาวเขา เป็นต้น ตลาดน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่ง เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่มีความผูกพันกับสายน้ำตลอดมา แหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำหลายแห่งจึงเป็นที่นิยมทั้งจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ อย่างไรก็ตามขณะนี้แม้จะมีการเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลักแต่ตลอด

ระยะเวลาที่ผ่านมาการพัฒนาการการท่องเที่ยวยังคงเติบโตในบริบทของการพัฒนาตามความทันสมัยเน้นการขยายตัวและการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเป็นชุมชนเมืองที่รุกคืบเข้าพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ล้วนส่งผลต่อตลาดน้ำอย่างมาก โดยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากตลาดน้ำแบบดั้งเดิมซึ่งเคยเป็นที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและผลิตผลทางการเกษตร เป็นตลาดสตริมถนนแทน ตลาดน้ำที่เดิมเคยคึกคักด้วยผู้ค้าและผู้ซื้อจำนวนมากกลายเป็นปรากฏการณ์ที่หาดูได้ยาก ตลาดน้ำดั้งเดิมจำนวนมากทยอยปิดฉากประวัติศาสตร์ของตน อาทิ ตลาดน้ำห้วยจรเข้มหาญ จังหวัดอุตรดิตถ์ ตลาดน้ำคลองมหานาค กรุงเทพมหานคร ตลาดน้ำปากคลองบางแก้ว จังหวัดนครปฐม และตลาดน้ำบางขุนเทียนได้ปิดตัวลงนั้น นับเป็นการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ตลาดน้ำเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตแบบไทย ส่วนตลาดน้ำที่ยังคงดำรงเอกลักษณ์ของตนจนถึงปัจจุบันนั้น มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปจากตลาดน้ำแบบดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอด เช่น การยกเรือขึ้นบก การเปิดร้านขายสินค้าริมคลอง การจัดการเพื่อให้นักท่องเที่ยวชม การเปลี่ยนชนิดของสินค้าที่ขาย เป็นต้น

ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีชื่อที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า ตลาดยามเย็น ทั้งนี้เพราะตลาดน้ำส่วนใหญ่มักจะเปิดกันตอนเช้า แต่ที่นี่จะมีเฉพาะวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ในช่วงเย็น นับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนักและยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ เพราะมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การเที่ยวชมสวนผลไม้ สวนมะพร้าว การนั่งเรือชมทัศนียภาพริมสองฝั่ง คูวิถีชีวิตของชุมชน ชมและเลือกซื้อสินค้าทางการเกษตร ผักผลไม้ตามฤดูกาล รวมถึงการให้บริการที่พักค้างคืนที่เรียกกันว่า Homestay (การพักค้างคืนร่วมกับเจ้าของบ้าน กินอาหารพื้นบ้านและศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตในชุมชน) ยามค่ำคืนมีบริการเรือนำเที่ยวเพื่อชมหิ่งห้อยตามต้นลำพูและป่าจาก ด้วยกิจกรรมที่หลากหลายและความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมทั้งเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นของวิถีชีวิตชุมชนที่ดำรงมานานกว่า 50-60 ปี จนได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี.ศ.2547 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ (www.moohin.com ,Jan21,2006)

อย่างไรก็ตามลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังมิได้นำความรู้ในท้องถิ่นมาจัดการอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่ยังขาดการจัดการ เป็นในลักษณะตัวใครตัวมัน รูปแบบการจัดการยังขาดระบบและการจัดสรรผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันให้กับชุมชน ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยเพื่อให้ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากที่สุด หลายแห่งได้

ภาพที่ 1.1 แผนที่จังหวัดสมุทรสงคราม
ที่มา : www.thaimtb.com Jan 21, 2006.

ขายไร่มา เรือกสวนเพื่อให้นักลงทุนมาทำการสร้างรีสอร์ท ที่พักแบบ Homestay ร้านอาหารสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การให้บริการ หรือเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยคำนึงแต่ผลประโยชน์ที่จะได้รับ ทั้งนี้ชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือได้รับผลประโยชน์ นอกจากนั้นแล้วนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังขาดการเห็นคุณค่า มักไม่ให้ความสำคัญกับต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีการนำมาใช้อย่างต่อเนื่องฟุ่มเฟือย ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ลดน้อยลงรวมทั้งยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของชุมชนที่เคยมีแต่ดั้งเดิม

จากสภาพการณ์การท่องเที่ยวดังกล่าวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นการคาดหวังที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้สามารถตอบสนององกระแสดความต้องการด้านการอนุรักษ์ กระแสดความต้องการของตลาด และกระแสของการพัฒนาคน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม เกิดความภาคภูมิใจ รวมทั้งเพื่อให้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้วิจัยจึงได้เลือกชุมชนตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน วิถีชีวิตของชุมชน องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว สภาพปัจจุบันด้านการท่องเที่ยว ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวเพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมอย่างยั่งยืนและเป็นโครงการนำร่องให้กับแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำในอื่นๆต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันด้านการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว พฤติกรรม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเพื่อเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตลอดไป

1.3 คำถามการวิจัย

คำถามหลัก

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นอย่างไร

คำถามย่อย

1. สภาพการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นอย่างไร
2. ชุมชนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดใจอะไรบ้าง
3. ความคิดเห็นของชุมชนและนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร

4. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมเป็นอย่างไร และจะทำได้ อย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาบริบทของชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน สภาพปัจจุบัน ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและยั่งยืน

ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตด้านประชากร

ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในชุมชน ซึ่งได้แก่ คนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มองค์กรชุมชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว

ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระยะเวลา 1 ปี นับตั้งแต่ได้รับการอนุมัติทุนส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาบริบท และวิถีชีวิตของชุมชน สภาพปัจจุบันด้านการท่องเที่ยว ปัญหาและผลกระทบของชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยว รวมทั้งองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมอย่างยั่งยืน ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีประกอบกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด โดยมีระเบียบวิธีวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1.5.1 พื้นที่และชุมชนศึกษา

ด้วยวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาครั้งนี้มุ่งที่จะหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชนให้มีความสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลักการเลือกพื้นที่และชุมชนที่ศึกษาจึงจำเป็นที่จะเลือกเอาชุมชนที่มีลักษณะความ

เหมาะสมที่สุดคล้องกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปพัฒนาต่อไปได้ ชุมชนตลาดน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีความเหมาะสมในเชิงทฤษฎี (theoretical population) แต่ในภาพของความเป็นจริง เมื่อได้มีโอกาสลงสำรวจเบื้องต้นในพื้นที่ตลาดน้ำหลายแห่งพบว่า ตลาดน้ำบางแห่งสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตแบบไทยเพราะความเป็นชุมชนเมืองที่คืบเข้ามา ทำให้ตลาดน้ำแบบดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดกลายเป็นตลาดบกหรือจัดจากเพื่อให้นักท่องเที่ยวชม

ดังนั้นการเลือกชุมชนศึกษาในขั้นตอนนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเลือกศึกษาตลาดน้ำอัมพวา เพราะนอกจากจะเป็นประชากรในเชิงทฤษฎีแล้วยังเป็นกลุ่มประชากรเชิงประจักษ์ (empirical population) ด้วยมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นชุมชนศึกษาดังนี้

1. เป็นชุมชนที่มีอายุยาวนานและยังคงมีวิถีชีวิตของชุมชนตลาดน้ำ
2. ลักษณะประชากรในชุมชนสามารถให้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ คือมีประชากรดั้งเดิมในวัยต่างๆ ได้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับและกลุ่มอนุรักษ์ที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา
3. ชุมชนมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม รวมทั้งมีวิวัฒนาการในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว
4. ลักษณะของชุมชนมีความปลอดภัยสูง เข้าถึงได้สะดวก

ภาพที่ 1.2 แผนที่ตั้งอำเภออัมพวา

ที่มา :www.sabuy.com

1.5.2 กลุ่มประชากรเป้าหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน โดยพิจารณาเลือกเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวา จำนวนทั้งสิ้น 18 คน ได้แก่

- 1.นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลอัมพวา 1 คน
- 2.กลุ่มองค์กรภาครัฐ จำนวน 6 คน
- 3.กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้ประกอบการการท่องเที่ยว จำนวน 11 คน

การสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยวิธีการ snowball และเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากกลุ่มองค์กรชุมชน ตัวแทนชุมชน ตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มเล็กประมาณ 4-5 คน และกลุ่มขนาดกลาง 15-20 คน ซึ่งมีการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

การใช้แบบสอบถาม

ในการใช้แบบสอบถาม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง ซึ่งไม่มีสถิติที่นักท่องเที่ยวที่แน่นอน ผู้ศึกษาจึงได้ดำเนินการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างดังนี้ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2548 : 48)

สูตร

$$n = \frac{p(1-p)(z)^2}{e^2}$$

เมื่อ	n	=	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
	P	=	ค่าเปอร์เซ็นต์ที่ต้องการจะสุ่มจากประชากรทั้งหมด
	e	=	ค่าเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง
	z	=	ค่าระดับความเชื่อมั่น 95% มีค่าเท่ากับ 1.96

แทนค่า

$$\begin{aligned}
 n &= \frac{(.50) (1 - .50) (1.96)^2}{(.05)^2} \\
 &= \frac{(.50) (.50) (3.8416)}{.0025} \\
 &= 384.16
 \end{aligned}$$

จากการแทนค่าในสูตรได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 ราย เพื่อต้องการให้มีความเชื่อมั่นสูงจึงเพิ่มเป็น 400 ราย โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

1.5.3 วิธีดำเนินการศึกษา

1.ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา ประวัติชุมชนจากบทความ รายงานที่เกี่ยวข้อง และนำมาพิจารณา วิเคราะห์โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Document Research) เพื่อให้เป็นกรอบแนวคิดและเป็นข้อมูลเบื้องต้น

2.ศึกษาภาคสนาม (Field Research) โดยใช้หลากหลายวิธี แต่มุ่งให้ความสำคัญต่อผลการวิจัยจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มากกว่างานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2.1 การสังเกต (observation) โดยผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตตั้งประเด็นคำถาม จุดบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดในทุกขั้นตอนของการศึกษาด้านการณในชุมชน โดยยึดหลักการที่เป็นกลาง คือมุ่งพิจารณาและวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทั้งจากมุมมองของคนภายนอก (etic) และมุมมองของคนภายใน (emic) โดยมีได้เอาทัศนคติของผู้ศึกษาและกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีต่าง ๆ เข้าไปยึดเยียด ตัดสินหรือวางเป็นบันทัดฐานหากแต่ได้ใช้กระบวนการในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ศึกษาและผู้ให้ข้อมูล แล้วนำมาพิจารณาและวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจสภาพการณ์อาศัยมุมมองทั้งจากบุคคลภายนอกและภายในชุมชนเป็นหลัก

2.2 การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก (Focus group discussion and Indepth interview) ซึ่งใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่มีประเด็นคำถามที่พัฒนาขึ้นมาจากสมมติฐานชั่วคราว โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชน บทบาท วิธีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน การเปลี่ยนแปลง ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ตัวแทนองค์กรชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ตัวแทน

ผู้ประกอบการกลุ่มท่าเรือ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มแม่ค้า และกลุ่มแผงลอย โดยในรูปแบบการสนทนาในกลุ่มเล็ก 4-5 คน และกลุ่มขนาดกลาง 15-20 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) เพื่อเป็นแนวทางในการพูดคุยซักถามในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านสถานการณ์การท่องเที่ยว
2. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
3. ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

3.2 แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถาม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
2. ด้านการท่องเที่ยวและพฤติกรรมการท่องเที่ยว
3. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว
4. ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

3.3 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นสมุดบันทึกของผู้ศึกษาใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกต การสัมภาษณ์

3.4 กล้องถ่ายรูปและเครื่องบันทึกเสียง สำหรับการบันทึกข้อมูลและเหตุการณ์ที่สำคัญและใช้ในการสนทนากลุ่ม

4. ขั้นตอนในการศึกษา

4.1 สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การแนะนำตัวและการสร้างความสัมพันธ์เป็นกระบวนการเก็บข้อมูลกับชุมชนโดยต้องทำความรู้จักกับผู้ให้ข้อมูลให้มากที่สุด เพื่อสะดวกในการสัมภาษณ์และให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึก

4.2 การศึกษาชุมชนโดยการสังเกตสังเกตข้อมูลด้านกายภาพ ด้านสังคมศาสตร์ สภาพการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชน อาทิ วิถีการดำเนินชีวิต แนวคิด ทศนคติ การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ รวมทั้งสังเกตแหล่งท่องเที่ยว

4.3 การสัมภาษณ์และเจาะลึก โดยอาศัยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยใช้วิธีพูดคุยสอบถามถึงสภาพปัญหา ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.4 การประชุมกลุ่มย่อย เพื่อร่วมปรึกษาหารือกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้

4.5 การทำแบบสอบถาม นักท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมการท่องเที่ยว ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา

4.6 รวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยการสรุป วิเคราะห์และสังเคราะห์ และนำเสนอแผนการจัดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.เชิงนโยบาย

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้ไปในทิศทางที่เหมาะสม เพราะผลการศึกษาจะสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

2.เชิงปฏิบัติการ

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชนท้องถิ่น สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนในแต่ละแห่ง โดยสอดคล้องกับบริบท วัฒนธรรมและวิถีชีวิตซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีจากชุมชนต่อไป

3.เชิงบุคคล

ในระดับปัจเจกชน ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคม มีความตระหนัก ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะผลการศึกษาจะสะท้อนให้เห็นถึงผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาว่าก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสังคมอย่างไร

1.7 นิยามศัพท์

ตลาดน้ำ ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง สถานที่ที่ชุมนุมเพื่อซื้อขายของทางน้ำ มีเรือเป็นพาหนะบรรทุกสิ่งของ ซึ่งในที่นี้ หมายถึงตลาดน้ำอัมพวา เป็นสถานที่

การชุมนุมกันเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างแม่ค้ากับลูกค้าในชุมชนตลาดน้ำ

ชุมชนตลาดน้ำ หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นสังคม โดยมีที่ชุมนุมเพื่อซื้อขายของทางน้ำ มีเรือเป็นพาหนะบรรทุกสิ่งของ ในที่นี้หมายถึงชุมชนตลาดน้ำอัมพวา

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่นชม เพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

การจัดการที่เหมาะสม หมายถึง การจัดโครงสร้างขององค์การท่องเที่ยวซึ่งมองในทุกภาคส่วนของชุมชนโดยมีการผสมผสานระหว่างส่วนย่อยต่าง ๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการคือ พื้นที่ชุมชน (Area aspect) ภาระหน้าที่ (Function aspect) และการมีส่วนร่วม (Participation aspect)

โฮมสเตย์ หมายถึง บ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ผู้นำอย่างเป็นทางการ หมายถึง ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล

ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ หมายถึง พระสงฆ์ ครู ชาวบ้านอาวุโส ที่เป็นที่นับถือในหมู่บ้าน

องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ลักษณะที่บ่งบอกความเป็นไปได้ของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยพิจารณาจาก 3 องค์ประกอบคือ สภาพปัจจุบันด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งดึงดูดใจ หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและต้องการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนตลาดน้ำ ซึ่งได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ชุมชนริมน้ำ สวนผลไม้ สวนมะพร้าว ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ตลอดจนการต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรีของประชาชนเจ้าของพื้นที่

การเข้าถึง หมายถึง การคมนาคมขนส่ง ถนนหนทาง ตลอดจนปัจจัยอื่นๆที่สามารถพานักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ชุมชนตลาดน้ำ และสามารถท่องเที่ยวภายในชุมชน ตลอดจนการเดินทางระหว่างชุมชนกับสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในบริเวณใกล้เคียง

สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายทั้งสาธารณูปโภคขั้นสูง (Super structure) ซึ่งได้แก่ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน (Infra-structure) เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องสุขา ลานจอดรถ เป็นต้น

1.8 แผนการเผยแพร่ผลงาน

หลังจากผลงานผ่านการประเมินและได้รับการตีพิมพ์แล้ว จะส่งไปเผยแพร่ในสถาบันต่าง ๆ ดังนี้

- (1) สภาวิจัยแห่งชาติ
- (2) จังหวัดและชุมชนในพื้นที่ศึกษา

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การคิดค้นและพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ของศาสตร์ในแนวใดก็ตามด้วยกระบวนการศึกษาวิจัยจำเป็นต้องอาศัยแนวคิด ทฤษฎีอันเป็นฐานของความรู้เดิมของศาสตร์ในแขนงนั้น ๆ ช่วย เนื่องจากทฤษฎีเป็นเหมือนเครื่องชี้นำให้แสงสว่าง ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดแนวทางสร้างกรอบความคิดเบื้องต้นได้อย่างเหมาะสม ชัดเจน สอดคล้องกับปรากฏการณ์จริงที่ต้องการศึกษาวิจัย ทั้งยังช่วยสร้างนัยสำคัญทำให้ข้อค้นพบที่ได้มีความสมเหตุสมผลน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น การทบทวนวรรณกรรมจึงมีความสำคัญมากในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างแนวคิดเบื้องต้นของผู้วิจัยที่จะนำมาเป็นประเด็นที่สนใจศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีในส่วนที่เกี่ยวข้องนำมาบูรณาการและปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักการเพื่อให้เกิดแนวคิดที่สะดวก สอดคล้องต่อการมองประเด็นที่จะศึกษา ทั้งนี้เพราะแนวคิดทฤษฎีหนึ่ง ๆ ย่อมมีข้อจำกัดในการอธิบายสังคม ชุมชน ปรากฏการณ์ ในขณะที่เดียวกันชุมชนหรือสังคมนั้นย่อมมีลักษณะเฉพาะตนที่บางครั้งทฤษฎีหนึ่งไม่อาจอธิบายได้อย่างครบถ้วน ดังนั้นในการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา ผู้วิจัยได้ทบทวน แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

- 2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว
- 2.2 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.3 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.4 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยว
- 2.5 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) โดยสรุปว่าหมายถึงการเดินทางออกจากที่พักเป็นการชั่วคราวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติ หรือวัตถุประสงค์อื่นใดที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและผ่อนคลายความเครียดในยามว่าง หรือเมื่อเวลาที่ต้องการจะพักผ่อน ซึ่งอาจเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และประสบการณ์

จากการเดินทางท่องเที่ยวอีกด้วย (ไพฑูริย์และวิลาสงศ์ พงศบุตร, 2536 ; นิคม จารุมณี, 2536 ; สงศรี วงษ์เวช , 2545 ; ภูสวัสดิ์ สุขเสียง, 2545)

ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับประเทศที่ไม่มีอุตสาหกรรมหนักเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวนั้นประกอบด้วยธุรกิจโดยตรงและธุรกิจทางอ้อม หรือการสนับสนุนการบริการนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะแก่ชาวต่างชาติถือได้ว่าเป็นสินค้าออกที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ (Invisible Export) เป็นการซื้อขายเงินตราต่างประเทศ โดยการขายสินค้าคือบริการต่าง ๆ ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศเพราะก่อให้เกิดอาชีพหลายแขนง นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นการพักผ่อนคลายความตึงเครียดและได้รับความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมและยังเป็นการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยความสำคัญของการท่องเที่ยว (เสรี วังสไพจิตร, 2534 อ้างถึงในสุพัตรา วิชยประเสริฐกุล, 2545) มีดังนี้

1. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ โดยนำเงินตราต่างประเทศให้แก่ประเทศชาติ เช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศ ได้แก่ ประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยว และเข้ามาซื้อสินค้าไทยและนำกลับออกไป รายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ คือ ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourism Expenditure) ที่ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งการคำนวณรายได้จากนักท่องเที่ยว คือ จำนวนนักท่องเที่ยว x วันพักเฉลี่ย x ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/วัน/คน

2. การท่องเที่ยวแก้ปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินของประเทศ กล่าวคือ ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาและประสบปัญหาสภาวะการขาดดุลการค้า และดุลชำระเงิน เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาจะต้องพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วในการนำเข้าสินค้าที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีต่างๆ อันเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ และสินค้าเหล่านี้มีมูลค่าสูงมากเมื่อเทียบกับมูลค่าส่งออกสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ประเทศกำลังพัฒนายังต้องพึ่งสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เพื่อกู้ยืมเงินมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวมูลค่านับแสนล้านบาทต่อปีจึงช่วยลดดุลการค้าได้อย่างมาก

3. การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีรัฐบาล คือ นักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม และจะต้องจ่ายภาษีเมื่อซื้อสินค้าและบริการและภาษีทางอ้อมที่จะจ่ายอีก เช่น ค่าธรรมเนียมการใช้สนามบิน ค่าภาษีศุลกากร ค่าธรรมเนียมการประทับตราหนังสือเดินทางและธุรกิจอื่นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ภาษี

กรมสรรพากร ภาษีหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นจัดเก็บ ค่ารถบริการต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมโรงแรม ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่ายอาหาร สุรา และเครื่องดื่ม เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้ ออกไปตามสาขานภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก ดังนั้นรายรับจากการท่องเที่ยวจึงกระจายออกไปสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วทั้งระบบเศรษฐกิจ

5. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชนทั้งแรงงานทั่วไป (Unskilled) และแรงงานที่มีความชำนาญ (Skill) เพราะเป็นอุตสาหกรรมสัดส่วนของแรงงานสูงกว่าเครื่องจักร (Labour Intensive Industry)

6. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราอย่างกว้างขวาง และกระตุ้นการผลิต และการลงทุนในอัตราสูง ด้วยค่าทวีทางเศรษฐกิจ (Economic Multiplier) เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เพราะนอกจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะมีผลโดยตรงต่อผู้จัดการที่พักและธุรกิจต่าง ๆ รวมทั้งสร้างงานอาชีพอีกมากมายแล้ว ผลทางอ้อม จากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ยังทำให้รายได้ของแรงงานในธุรกิจท่องเที่ยวต่าง ๆ หมุนเวียนรับ - จ่าย ต่อกันหลายรอบ จนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของตัวเอง ยิ่งหมุนเวียนได้มากรอบเพียงใดก็ยิ่งทำให้มูลค่าของมันเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น

7. การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด (Limitless Boundary Industry) ไม่มีปัญหาเรื่องการผลิตและไม่มีการกำหนดโควตาการจำหน่าย กล่าวคือ การผลิตไม่ขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ หรือเครื่องมือเครื่องมือโดยเฉพาะเจาะจงเหมือนเช่นการผลิตในสาขาอื่น ๆ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคของประเทศ และขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐบาลแต่ละประเทศที่จะใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของตน

2.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเข้าเยี่ยมชมนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 45) , Collier and Harraway (1997:18), และ Burkart and Medlik (1981 อ้างถึงใน ทศภรณ์ นาคเขียว, 2545) ได้กล่าวว่าการที่การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ หรือ 3 As ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เช่นความสวยงามตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ฯลฯ เพราะเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเยี่ยมชมเยือน ถ้าไม่มีสิ่งดึงดูดใจแล้ว นักท่องเที่ยวก็ไม่มีแรงจูงใจมาสถานที่นั้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึงสิ่งที่จะบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ สะดวกและอยากมาท่องเที่ยวอีก หรือพักอยู่นานขึ้น เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า น้ำประปา ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและบริการนำเที่ยว เป็นต้น

3. การเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) หมายถึงการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง จะเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้โดยมีปัจจัยคมนาคมที่สะดวกก็จะมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปท่องเที่ยวมาก แต่ถ้าแหล่งท่องเที่ยวอยู่ไกลและไม่มีคมนาคมเข้าถึงได้สะดวกเพียงพอก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นลดความสำคัญลง

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (2541:2-5) กล่าวว่านอกเหนือจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว องค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะชักนำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว เพราะการตลาดท่องเที่ยวหมายถึงความพร้อมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ ซึ่งอาจทำได้ 2 วิธี คือ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวซึ่งผู้เกี่ยวข้องต้องพิจารณาในปัจจัยต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับรูปแบบ ลักษณะการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันไป เช่น การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงต้องมีการบริหารจัดการให้เหมาะสม

2.1.3 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านดีและด้านลบ ซึ่งผลกระทบในด้านดีของการท่องเที่ยวมีดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

2.3.1.1 ผลกระทบในด้านดี

1) มาตรฐานการครองชีพดีขึ้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทำให้มาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นดีขึ้น สืบเนื่องจากการก่อให้เกิดการกระจายรายได้ การกระจายโอกาสการทำงานไปสู่คนในท้องถิ่นมากขึ้นทั้งทางตรง เช่น การจ้างงานบุคลากรของธุรกิจต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ พนักงานโรงแรม พนักงานขนส่ง พนักงานบริการนำเที่ยว พนักงาน

บริการให้เช่าสินค้าและบริการต่าง ๆ และทางอ้อม เช่น คนส่งหนังสือพิมพ์ให้กับโรงแรม คนงานทอผ้า พนักงานเก็บค่ากระแสไฟฟ้า เกษตรกรผู้ผลิตอาหาร พนักงานธนาคาร ฯลฯ

2) ความสะดวกรบายจากการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอันเกิดจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลพลอยได้ที่สำคัญต่อคนในท้องถิ่นที่สามารถจะได้อาศัยความสะดวกสบายเหล่านั้นพร้อม ๆ กับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ จุดตรวจของตำรวจ รถยนต์โดยสาร ฯลฯ

3) การเดินทางท่องเที่ยวช่วยลดปัญหาการอพยพหลังไหลของประชากรสู่เมืองหลวง ซึ่งโดยธรรมชาติของคนทั่วไปหากสามารถสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนก็จะไม่ย้ายถิ่นฐาน และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเปิดโอกาสในการประกอบอาชีพรายย่อยให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นการประกอบอาชีพโดยอิสระ เช่น การขายอาหาร ของที่ระลึก หรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ร้านขนมไทยแม่กิมไล้ จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

4) การนำทรัพยากรที่เหลือใช้มาแปรรูป และการส่งเสริมฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การนำเศษวัสดุประเภทไม้มาใช้ในการทำของที่ระลึก หรือ ประดิษฐ์ประกอบการตกแต่งอาคารสถานที่ และการนำเอาผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ มาพัฒนาให้เป็นสิ่งของที่ระลึก

2.1.3.2 ผลกระทบด้านลบ

1) การบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์/พื้นที่สาธารณะ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่เขตสงวนและเขตอนุรักษ์รวมถึงพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ของร้านอาหาร โรงแรม สถานที่ประกอบการ เพื่อนำพื้นที่มาเปลี่ยนแปลงสภาพเพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว

2) ปัญหาน้ำทิ้ง น้ำทิ้งจากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากสถานที่พักแรม รองลงมาเป็นน้ำทิ้งจากร้านอาหารและสถานบริการในแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำใกล้เคียงหรือแม้กระทั่งมีการต่อท่อน้ำเสียจากห้องสุขาลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยตรง โดยไม่มีการบำบัดเสียก่อน

3) ขยะมูลฝอย แหล่งท่องเที่ยวทุกที่มีปัญหาในเรื่องขยะมูลฝอยในระดับแตกต่างกันไป ทั้งในเรื่องการจัดเก็บที่ไม่ทั่วถึง หรือไม่มีการจัดเก็บ ทำให้มีขยะตกค้างหรือการทิ้งขยะไม่เป็นที่ของนักท่องเที่ยว หรือผู้ประกอบการที่ไม่มีจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมทิ้งขยะไม่เป็นที่มากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยจะสังเกตได้จากการทิ้งเศษภาชนะพลาสติก เช่น ขวดน้ำ กล่องโฟม ถุงขนมขบเคี้ยวตามข้ามทาง หรือแม้กระทั่งในเส้นทางเดิน เช่น

เส้นทางเดินชมธรรมชาติบริเวณน้ำตกห้วยแก้วและวังบัวบานในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ ที่มีทั้ง
ชะพลูสดและเศษแก้วจากขวดเครื่องดื่มต่าง ๆ

4) มลภาวะทางเสียง ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการใช้รถยนต์พาหนะหรือเกิดจาก
เครื่องกำเนิดไฟฟ้า เครื่องดนตรีของสถานบริการ หรือจากเรือโดยสารและกีฬาทางน้ำ เช่น เรือยนต์

5) ด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากชาวไร่ ชาวนา มาทำงานด้านการ
ท่องเที่ยว จะทำให้เกิดปัญหาผลผลิตทางการเกษตรลดลงในขณะที่ความต้องการเพิ่มขึ้น เนื่องจากมี
นักท่องเที่ยวมาร่วมกันร่วมใช้ ราคาสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น

6) ด้านสังคม

6.1) ความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมีอภิสิทธิ์ ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็น
ต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอบอ้อมอารี มีความเป็นมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว

6.2) เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น

6.3) นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม มีส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นปัญหาของ
สังคม เช่น การบริการทางเพศ การเสพยาเสพติด ฯลฯ

2.2 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้พัฒนามาจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการประชุม
สหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on
Environment and Development) หรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอเดอจาเนโร
ประเทศบราซิล เมื่อ ค.ศ.1992 ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable
Tourism) ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจุดหมายปลายทาง
จะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) เป็นกลุ่มขนาดเล็กทั้งในเมืองและชนบท ซึ่ง
สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) กล่าวว่า เป็นการท่องเที่ยวที่
ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการป้องกันและ
สงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้มีความหมายถึงการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ
ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและรักษาระบบนิเวศด้วย

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความแตกต่างหลากหลาย เป็นเสมือนแนวคิดที่ไม่
สามารถชี้วัดให้เห็นความชัดเจนได้ เนื่องจากเป็นการกระทำเพื่ออนาคตที่ไม่อาจเห็นผลได้ในปัจจุบัน

ดังนั้น นิยามความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงเป็นไปตามทฤษฎีที่ประมวลจากประสบการณ์และความคาดหวังของแต่ละคน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ในทฤษฎีของ Bulter (1993 : 29) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและการทำงานบำรุงรักษา ทั้งด้านกิจกรรมและกระบวนการภายใต้บริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อม เพื่อไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อสภาพทางกายภาพ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

WTO (1997 : 36) ได้ให้นิยามความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องสอดคล้องกับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ในการคงความมีเสน่ห์ดึงดูดในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ให้เป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือนครั้งแรกและคงความพึงพอใจต่อผู้ที่กลับมาเยือนในเวลาต่อ ๆ ไป ด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มั่นคงและสภาพแวดล้อมที่สมดุลย์

ในขณะเดียวกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 7) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ และมีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

Robert Cleverdon และ WTO (อ้างถึงใน กฤติยา จักรสาร, 2545) ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสให้ถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการการท่องเที่ยวมีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมต้องปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้ายุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ

- 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
- 2) มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
- 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจได้ไม่เสื่อมคลาย
- 4) กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
- 5) ต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

โดยสรุปการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและบำรุงรักษาทางด้านกิจกรรมและการบริหารภายใต้บริบทของชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ทั้งนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกัน เพื่อร่วมกันปกป้องและสงวนรักษาเป็นมรดกสืบทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 พจนานุกรม, 2542 ภราเดช พยัฆวิเชียร, 2539) ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)

1.1 การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วไปอาจทำให้รองรับนักท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ไม่พร้อมไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพแรงงาน และการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

1.2 การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคการเกษตร การกลั่นกรอง การอุตสาหกรรม

1.3 การเติบโตที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เป็นผลทำให้เงินตรารั่วไหลออกไปนอกประเทศ

2. ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability)

2.1 การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากเกินไปและรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

2.2 การใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหรา หรืออย่างอิสระเสรี ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่ง ๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อทรัพย์สินเงินทองหรือความสำราญที่หาได้ง่าย ๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมา

2.3 อาชีพขายตัวทั้งหญิงชาย การขายยาเสพติด การละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งบางครั้งอาจจะซ่อนออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อนักท่องเที่ยว

3. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

3.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าหรือความเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป ความแออัดยัดเยียด ความสกปรก เป็นต้น

3.2 การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเลการสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ

3.3 การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรทางธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

3.4 การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

3.5 กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ของเสีย น้ำเสีย อาหารเหลือ ขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม

2.2.2 หลักการและความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.2.2.1 หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลจากการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2533 ได้มีการกำหนดหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 10 ประการ คือ (อ้างถึงใน กานต์พิชชา สุริคุณพงษ์, 2545)

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainably) คือ การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอเพียงต่อความจำเป็นเท่านั้นและมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

2. การลดการบริโภคที่มากเกินไปและความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing Over Consumption and Waste) คือ การบริโภคแต่เพื่อความพอเพียง เพื่อจำกัดปริมาณของเสียและปริมาณการใช้จ่าย

3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) คือ การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาระบบนิเวศและความงดงามของวัฒนธรรมให้คงอยู่

4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้ในแผนการพัฒนา (Integrating Tourism into Planning) คือ การนำเอาการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้ในแผนการพัฒนาของชาติ และแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้มีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment-EIA) เพื่อให้เกิดการขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาวต่อไป

5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economies) คือ การส่งเสริมและรองรับทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงราคาและการพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

6. การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น (Involving Local Communities) คือ การที่ประชาชนและองค์กรต่างๆ ในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างพร้อมเพรียงและเต็มกำลัง ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

7. การปรึกษากันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และรัฐ หรือมหาชน (Consulting Stakeholders and the Public) คือ การพูดคุย ปรึกษาหารือ ประชุม และระดมพลังความคิด ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น องค์กรส่วนท้องถิ่น ประชาชน ผู้ประกอบการ และ องค์กรอื่นๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน และป้องกันความผิดพลาดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการประสานงาน เพื่อป้องกันความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) คือ การฝึกอบรมบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดมาตรฐานในการบริการการท่องเที่ยว

9. การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marking Tourism Responsibly) คือ การเตรียมข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้อง พร้อมเพรียง และเป็นประโยชน์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว และช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจ

10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) คือ การวิจัยติดตามผลตรวจสอบด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.2.2.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังกล่าว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538-2539) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ

- 1) ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชนชนบทธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการการท่องเที่ยว
- 2) ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ชนบทธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว
- 3) ต้องยอมให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- 4) ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ

ในการที่จะดำเนินการตามองค์ประกอบหลักดังกล่าวข้างต้นนั้น ให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลได้ จำเป็นต้องดำเนินการด้วยการผสมผสานคุณสมบัติหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3 ปัจจัย ดังนี้ (WTO, 1997 : 232)

(1) คุณภาพ (Quality) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว ต้องเพิ่มคุณภาพชีวิตของชุมชนและต้องยืนหยัดคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

(2) ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องสามารถทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ไม่เสื่อมค่า ทำให้วิถีวัฒนธรรมของชุมชนคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยสามารถนำความพึงพอใจมาสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

(3) ความสมดุลย์ (Balance) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดความพอดีหรือดุลยภาพต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การรักษาสีเขียวและชุมชนท้องถิ่น โดยความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

จากองค์ประกอบและคุณสมบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่กล่าวมาค่านั้น บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (อ้างแล้ว) ได้นำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมประเพณี

- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

2.2.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนตลอดไป ควรมีการกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า จะดำเนินงานอะไร จะดำเนินงานไปทำไม จะดำเนินงานที่ไหน จะดำเนินงานอย่างไร จะดำเนินงานเมื่อไร และใครเป็นผู้ดำเนินงานหรือรับผิดชอบ โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย รวมทั้งต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

A.K. Bhatia (1983 อ้างใน รัฐชิตยา นีรันยหาต,2544) ให้หลักการว่า ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนจะมีประโยชน์อย่างมาก หากตั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยขั้นตอนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอาจกระทำได้ดังนี้

1. ศึกษาถึงอุปสงค์และอุปทานของนักท่องเที่ยว
2. ตั้งวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. การวางแผนด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่
4. สำนวจความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐาน
5. วางแผนการใช้งบประมาณในการพัฒนา
6. วางแผนการใช้งบประมาณในทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่
7. จัดโครงสร้างการบริหารและจัดการ
8. การตลาดและโฆษณาประชาสัมพันธ์

9. ติดตามตรวจสอบความก้าวหน้า

10. กำหนดช่วงเวลาในการพัฒนา

Shirley Eber (อ้างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) จะสนับสนุนการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างฉลาดเพื่อให้ดำรงอยู่ยาวนาน ดังนั้น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นการท่องเที่ยวผนวกกับโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจุบันและอนาคต โดยดำเนินไปภายใต้ขีดความสามารถตามธรรมชาติ รวมทั้งขนบธรรมเนียมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชน ชุมชนได้รับส่วนแบ่งที่ยุติธรรมจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยว และเป็นไปตามความประสงค์ของผู้คนและชุมชนท้องถิ่นในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

ศรัพร สมบุญธรรม (อ้างใน รัฐติตยา หิรัณยหาดี, 2544) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ โบราณวัตถุ โบราณสถาน วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น แต่อุปสรรคที่สำคัญในการนำเอาความคิดมาลงมือปฏิบัติอยู่ที่ความสามารถในการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสการพัฒนาและกระแสอนุรักษ์ ซึ่งจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ คนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนนักท่องเที่ยว ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งสำหรับปัจจุบันและอนาคต โดยลักษณะ 6 ประการ ที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่
2. ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้น ๆ
4. ควรสนับสนุนให้มีการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

5. การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่สามารถนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. ควรมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูงสุดให้กับคนในท้องถิ่น

จากแนวคิดและหลักการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยกระบวนการวางแผนและการดำเนินงานเป็นขั้นตอน โดยต้องอาศัยแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นควบคู่กันไป คือ จะทำอย่างไรในการพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ขณะเดียวกันท้องถิ่นก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของตนเอง และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในปัจจุบัน และยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในอนาคต ทั้งนี้ยังรวมถึงการพัฒนาและการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย

2.2.4 กรอบการพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว

การพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทของพื้นที่ ซึ่งจะอยู่ภายใต้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ และต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ให้เกิดความประทับใจอยากเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ๆ กัน โดยนอกจากจะขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วยังมีกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเภททั้งด้าน การให้บริการ โปรแกรมการท่องเที่ยว การขนส่ง การคมนาคม การให้บริการที่พัก ร้านค้า ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ ดังนั้นกรอบในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อรองรับการขยายตัวของการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม
4. พัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว
5. ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์

2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในปัจจุบันแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรงและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจ ยังเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวก อีกทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยไม่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำว่า Ecotourism ซึ่งผสมกันระหว่างคำว่า Ecology (นิเวศวิทยา) กับคำว่า Tourism (การท่องเที่ยว) หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และรักษาระบบนิเวศท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถและสร้างกำลังใจให้กับชุมชนชนบทได้พึ่งตนเอง

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผู้ให้คำนิยามไว้มากมาย นับตั้งแต่ Hector Ceballos - Lascurain (1990) ซึ่งเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น ในขณะที่ Elizabeth Boo (1991) ได้นิยามว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ

The Ecotourism Society (1991) ที่กำหนดให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น (พรพิมล วิกฤษพัฒน์ ,2542: 11)

ส่วน "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยมีการให้ความหมายกันอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับวงการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ ส่วนหนึ่งของนิยามที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวประเภทนี้ค่อนข้างชัดเจนโดยศุภชัยวิจิตรปาไม้ (2541) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในพื้นที่ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น (อ้างใน <http://www.Esanenvi.net/kae/ecotourism.htm> : 2546)

แม้ว่าปัจจุบันจะยังไม่สามารถสรุปคำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมาตรฐานในประชาคมโลกได้ แต่นักวิชาการส่วนใหญ่ก็มีมุมมองและความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น แท้จริงแล้วคือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า Nature tourism หรือ Nature-based tourism หรือ Nature-oriented tourism ลักษณะหนึ่งที่แตกต่างกันออกมาเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะกลุ่ม โดยคนกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า "นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" หรือ "Ecotourist" การแตกแขนงดังกล่าวก่อให้เกิดตลาดเฉพาะที่เรียกว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ขึ้นในช่วงเวลาที่กระแสความตระหนักในปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วโลกมีความเข้มข้นและขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงปลายทศวรรษ 1980

นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า "นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" มีความมุ่งหวังที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงต้องการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่อนุรักษ์ให้ผู้ที่เข้าไปประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น การปรับเปลี่ยนดังกล่าวเน้นให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความเคยชินต่อความสะดวกสบายในสภาพแวดล้อมที่ไปเยือน แทนการปรับเปลี่ยนหรือเสริมแต่งโครงสร้างทางกายภาพเข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติเพื่อความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว

สำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวอย่างเดียว หากแต่มุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จะเห็นความหมายที่ชัดเจนของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (นำชัย ทนุผล, 2540 อ้างอิงใน กานต์พิชชา สุริคุณพงษ์, 2545 : 14) ดังนี้

ภาพที่ 2.1 การกางเต็นท์พักแรมในพื้นที่ท่องเที่ยว

ภาพที่ 2.2 การนำช้างมารับบริการนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างของการท่องเที่ยวแบบมวลชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรม	Mass Tourism	Ecotourism
1. สถานที่พัก (Accommodation)	- มีความหนาแน่นไม่จำกัดจำนวน - ขนาดใหญ่และมีการตัดแปลงธรรมชาติ - ผู้เป็นเจ้าของเป็นนักธุรกิจใหญ่หรือกลุ่มนักธุรกิจจากภายนอก	- มีความเบาบาง จำกัดจำนวน - ขนาดเล็กและอยู่ในสภาพธรรมชาติท้องถิ่น - ธุรกิจขนาดเล็กคนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของ
2. จุดท่องเที่ยวที่สนใจ (Attractions)	- วัฒนธรรมและธรรมชาติที่เป็นธุรกิจสำหรับนักท่องเที่ยว	- วัฒนธรรมและธรรมชาติที่อนุรักษ์ไว้สำหรับท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว
3. การตลาด (Marketing)	- ตลาดขนาดใหญ่ - เป็นฤดูกาลหมุนเวียน - เป็นตลาดถูกครอบงำโดยบริษัท	- ตลาดขนาดเล็ก - มีตลอดปี - การตลาดนำโดยท้องถิ่น
4. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ (Economic impact)	- ไม่เชื่อมโยงกับคนท้องถิ่น - มีการรั่วไหลของเศรษฐกิจสูง	- เป็นธุรกิจเชื่อมโยงกับท้องถิ่น - มีการรั่วไหลของเศรษฐกิจต่ำ
5. กฎระเบียบ (Regulation)	- ท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการควบคุม - มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวก่อนมีการวางแผนการท่องเที่ยว - เศรษฐกิจเป็นแรงจูงใจ - ไม่มีเพดานของการพัฒนาและการท่องเที่ยว (No Carrying Capacity)	- ควบคุมโดยท้องถิ่น - มีการวางแผนการท่องเที่ยวก่อนมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว - เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมเป็นแรงจูงใจ - มีเพดานของการพัฒนาและการท่องเที่ยว (Carrying Capacity)

ที่มา : นำชัย หนูผล ,เอกสารประกอบการบรรยายการฝึกอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเกษตร

เชิงนิเวศ,2540 อ้างอิงใน กานต์พิชชา สุวีริญาพงษ์,2545 : 14

2.3.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ คือ

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco - system) ในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature - based tourism)

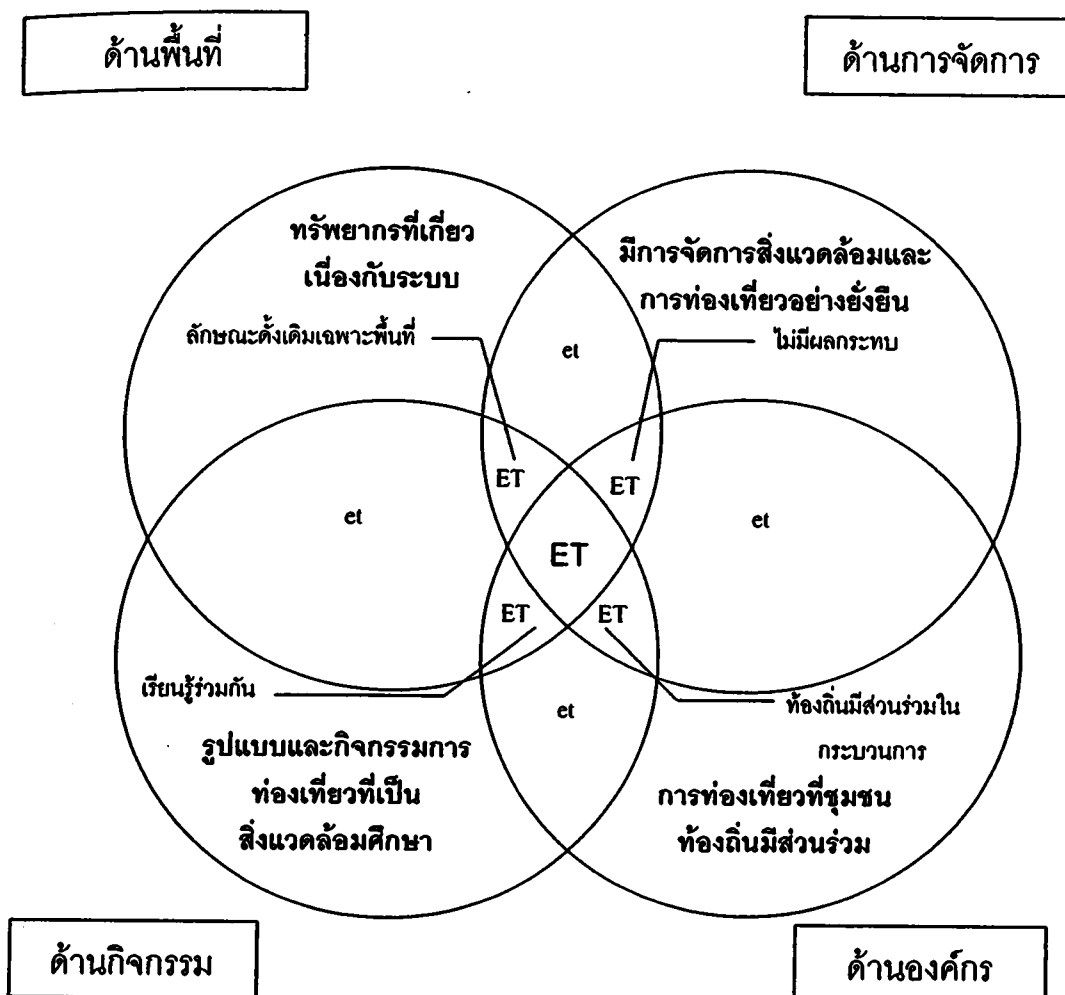
2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย จนในที่สุดท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่นและอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมชุมชน (Community participation-based tourism)

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ

ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco - system) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ไว้) ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural tourism และ Historical tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวนั้นๆ ด้วย

แผนภาพที่ 2.1 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ,2540

ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่น ๆ ได้โดยสรุปการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยม

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลักและเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ
- 2) มีรูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวขนาดใหญ่หากปราศจากการจัดการที่ดี

ดังนั้นการจัดการกับการท่องเที่ยวผจญภัยในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงจัดเป็น Mass Ecotourism

3) มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสีงแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มทุกระดับและอาจทำรายได้สูงเช่นกัน

4) ให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจกันที่เหมาะสมตลอดกระบวนการ

จากความหมายและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation tourism) ที่มีรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสีงแวดล้อม เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural-based tourism) และแหล่งวัฒนธรรม (Cultural-based tourism) อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ยาวนานที่สุด

2.3.3 วิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ในระยะ 10 ปี) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คือ "การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีการจัดการสีงแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อสีงแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสีงแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป" โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุด (Super Goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสีงแวดล้อมทางธรรมชาติทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย ขั้นตอน และวิธีการจัดการอย่างเป็นระบบสามารถกำหนดผลสำเร็จของการจัดการและโครงข่ายความเชื่อมโยงที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการปรับสภาพความสมดุลของกระแสความต้องการของแต่ละด้านในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรักษาระบบนิเวศ การจัดการในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถควบคุมขนาดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเฉพาะองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญทางด้าน

วันที่..... 2 ก.ย. 2551
เลขทะเบียน..... 011085

๑๑,
๑10๘4
๑๗34 น
๗1๐51

ทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและองค์การบริหารการจัดการ ซึ่งจะมีประสิทธิผลให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยความสะดวกด้านสถานภาพบทบาทหน้าที่และพื้นที่ได้ตามสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไป มีจิตสำนึกและมีความตระหนักในการอนุรักษ์ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีขีดความสามารถในการจัดการ เกิดความภูมิใจและยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

2.3.4 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1) นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงกำหนดให้มีนโยบายหลักดังนี้

(1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวนและพื้นที่ได้ยาก

(2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

(3) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกันมากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

(4) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และ วัฒนธรรมชุมชน ในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

(5) ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากรและกำหนดวิธีการที่เหมาะสม

(6) นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาในระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

(7) สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อ กำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

(8) มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่ง ท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

(9) จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

(10) จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

2) นโยบายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการจัดการที่ประสานการจัดการในด้านต่างๆ ภายใต้หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและองค์ประกอบในเชิงระบบของการ ท่องเที่ยว ซึ่ง กระบวนการจัดการจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและชัดเจนระหว่าง องค์ประกอบต่าง ๆ ใดก็ตาม นโยบายการจัดการได้กำหนดแนวทางด้านต่าง ๆ 6 ด้าน ซึ่งสามารถกำหนดเป็น นโยบายและกลยุทธ์การจัดการที่มีประสิทธิภาพได้ นโยบายเฉพาะด้าน มีดังนี้

- (1) นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- (2) นโยบายด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก
- (3) นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น
- (4) นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว
- (5) นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว
- (6) นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

2.4 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว

2.4.1 ความหมายของการจัดการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ทางสังคม และ สภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทางมาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินการไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2541 : 6) ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวจึงมีความ จำเป็นต้องมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจนสอดคล้องกันในทุกระดับทั้งระดับแนวนอนซึ่งประกอบด้วย

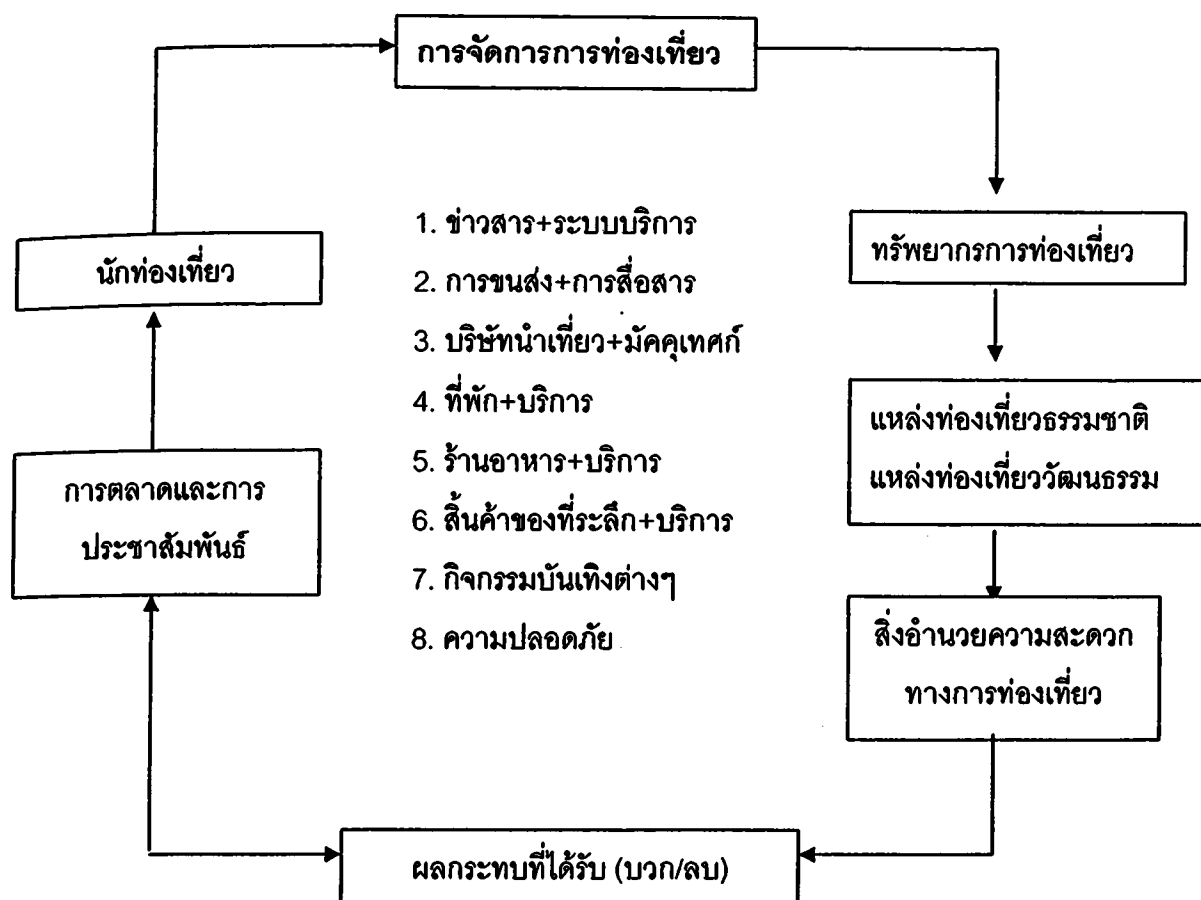
หน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและระดับแนวตั้ง คือ องค์กรเอกชน ชุมชนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญเป็นตัวแทนของพื้นที่เพื่อจะได้ส่งเสริมและสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ Ecotourism Network'96 ได้ประชุมเรื่อง มาตรฐานการนำเที่ยว : เครือข่ายด้านการบริการ 8 ประการ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าควรมีการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว อาจเป็นการให้เอกสารและการจัดปฐมนิเทศให้กับนักท่องเที่ยว (Orientation) นอกจากนี้ ในการจัดทำรายการนำเที่ยวควรบรรจุสาระการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น่าสนใจ เอกลักษณะของแหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ รวมทั้งมีข้อกำหนดในการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้มีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมและคนในท้องถิ่น ส่วนด้านการตลาดควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นกลไกในการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวด้วย

2.4.2 องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบว่า มีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ไม่สามารถทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งปัญหาในด้านพื้นที่ ซึ่งมีขีดความสามารถที่จะรองรับได้ในบางช่วง ปัญหาชุมชนท้องถิ่น การได้หรือเสียประโยชน์ของคนในพื้นที่ การกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เหมาะสมทำให้เกิดความขัดแย้ง ความร่วมมือในการจัดการปัญหาของผู้ประกอบการ ซึ่งมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องหลายประเภท ทั้งธุรกิจบ้านพัก ร้านอาหาร นำเที่ยวขนส่ง ปัญหาด้านการประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ องค์กรชุมชนทั้งภายในและภายนอกต้องมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดังนั้นองค์ประกอบต่าง ๆ ของการจัดการการท่องเที่ยวต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ เพราะต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจอยากเดินทางมาค้างแรมนานและมาอีกหลายครั้งและบอกต่อ ๆ กันไป โดยทั่วไปการท่องเที่ยวนอกจากจะขึ้นอยู่กับความสวยงามสมบูรณ์ของพื้นที่แล้ว ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเภท ทั้งด้านการขนส่ง การประชาสัมพันธ์ โรงแรมที่พัก การจัดการธุรกิจนำเที่ยว สินค้าของที่ระลึก ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กันดังนี้

แผนภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ที่มา : เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง หลักการจัดการการท่องเที่ยวชนบทที่ยั่งยืน

โดยร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ 2545 : 1

จากภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการจัดการ การบริการ การท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ต่อกันคือ

1) ข่าวสารและการบริการ ข้อมูลต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวควรรู้ก่อนเดินทาง ควรจัดการให้พร้อมแจ้งราคาค่าบริการให้ชัดเจน อาจทำเป็นแผ่นปลิว เอกสารพับ แคตตาล็อก (ตามแต่งบประมาณดำเนินการ) เผยแพร่ให้กว้างขวาง ตลอดจนการตอบข้อมูลทางโทรศัพท์ที่สอบถามต้องชัดเจน ในการตอบโทรสารและE-Mail ต้องชัดเจนและรวดเร็ว

2) การขนส่ง การสื่อสาร และการบริการ การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านนั้น หากมี รถโดยสาร รถประจำทางบริการ ควรแจ้งกำหนดการเดินทางและค่าบริการเป็นราคาเดียวกันชัดเจน หากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงที่จอดรถสะดวก ค่าบริการจอดรถมีหรือไม่ ต้องชัดเจน การ

สื่อสาร หมายถึงระบบโทรศัพท์ ระบบการสั่งจอง ควรทันสมัยตามกระแสโลก (E-Mail, E-Commerce, E-Tourist) รวมถึงการบริการจัดส่งทางพัสดุในระบบต่าง ๆ ด้วย

3) การนำชมสถานที่ ควรมีมัคคุเทศก์ที่รอบรู้ นำชม อาจเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมาย ซึ่งต้องสามารถใช้ภาษาการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

4) ที่พักและบริการท้องถิ่นใดมีที่พักอาจเป็นโรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ หรือโฮมสเตย์ ต้องสะอาดได้รับมาตรฐานการบริการสากล และมีการบริการที่ดี

5) ร้านอาหารและบริการต้องสะอาด คำนึงถึงสุขอนามัย รวมทั้งคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว ราคาชัดเจน ควรมีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อม มีระบบการดักไขมัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

6) สินค้าที่ระลึก การจัดทำสินค้าของที่ระลึกต้องคำนึงถึงความมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น อาจปรับปรุงรูปแบบสีลวดลายตามรสนิยมของตลาด ควรเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะอาด (Green and Clean Product) มีการจัดระบบการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีการแจ้งราคาชัดเจน ควรสร้างมาตรฐานสินค้าให้ได้ระดับสากล สินค้าของที่ระลึกบางชิ้นควรมีเอกสารกำกับไว้ด้วย เช่น ผ้าทอ เครื่องแกะสลักไม้ เครื่องประดับเครื่องเงิน เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้ใช้เป็นคู่มือในการเก็บรักษาของนั้นไว้ได้ยาวนาน

7) กิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ หากเป็นกิจกรรมในหมู่บ้าน ควรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน นอกจากนั้นควรมีการจัดการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อความบันเทิงและการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งกันและกันด้วย

8) การรักษาความปลอดภัย จะต้องมีจัดการอย่างมีระบบ คำนึงถึงหลักการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องรอบรู้ด้วยว่า หากนักท่องเที่ยวได้รับอุบัติเหตุ อุบัติภัยแล้ว ควรมีการแจ้ง การติดต่อ เพื่อการบริการให้พร้อมอย่างไร ที่ไหน เช่น การปฐมพยาบาล การรักษาพยาบาล เป็นต้น

มนัส สุวรรณและคณะ (2541) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากจะต้องมีการจัดการสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วจะต้องพิจารณาสาระสำคัญอื่น ๆ ดังต่อไปนี้ด้วย

1. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ โดยต้องคำนึงว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เป็นอย่างมาก

2. ตอบสนองความต้องการหรือพันธะทางสังคม ซึ่งหมายถึงการให้ความเคารพต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพและมรดกเชิงวัฒนธรรม

3. สุนทรียภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าสถานที่นั้นจะมีความยิ่งใหญ่เพียงใด หรือมีชื่อเสียงมากน้อยเพียงไร การธำรงรักษาไว้ซึ่งสุนทรียภาพของสถานที่เหล่านั้น คือ ภารกิจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. การคำนึงถึงกระบวนการและขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและชีวภาพที่เปราะบางเอาไว้

5. การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity) ของพืชพรรณและสัตว์ต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้คือทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว

6. การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต (Life-supporting Systems) ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลก มีชีวิตรอดอยู่ได้ต่อไป

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม สุนทรียภาพ ที่สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิตไว้ได้อย่างยั่งยืน

2.4.3 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว

Adhikary, M. (1995 : 31-33) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7-S Model) เพื่อปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1) Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุมและขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผน การดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อที่จะสามารถหากกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2) Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์การ ซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม โครงสร้างองค์การยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information)

3) System หมายถึง ระบบในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่น ๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกัน และมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4) Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบความสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5) Skill ในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญ งานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าจะทำอย่างไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งความรู้นั้นอาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากการประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรจะมีทั้งความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6) Style หมายถึง การรวมกันระหว่าง Staff หรือ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน โดยปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

6.1) Autocratic Style หรือ Top Down Style หมายถึง การสั่งการจากส่วนบนลงสู่ส่วนล่าง หรือจากผู้บังคับบัญชาลงสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา รูปแบบนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่พอใจ เพราะไม่ชอบถูกสั่งให้ทำตามแต่มักจะชอบมีเหตุผลที่มีส่วนร่วมพูดคุยให้คำแนะนำมากกว่า

6.2) Democratic Style หรือ Bottom-up ซึ่งตรงกันข้ามกับรูปแบบแรก รูปแบบนี้จะเป็นการร่วมกันในการวางแผน การจัดการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงมักประสบความสำเร็จในการจัดการ

7) Share หมายถึง การแบ่งปันเวลาการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ ซึ่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์ นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำมาข้อมูลต่าง ๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ได้เสนอถึง หลักการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วย

1) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง นิเวศของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรม ความพร้อม และความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปของการเป็น คณะกรรมการรับผิดชอบการดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2) องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น สมาคมตำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่นๆ

3) ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมและรัฐมีหน้าที่ จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค

4) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่าง ๆ ที่จะมี ผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

กล่าวโดยสรุปการจัดการการท่องเที่ยว คือ การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับ หลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึง กรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินไป อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2.4.4 แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

แนวคิดการบริหารและการจัดการโดยเฉพาะในเรื่องทรัพยากรที่สำคัญได้เกิดขึ้นมา ตั้งแต่ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์ว่าปัญหาความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นนั้น มีผลกระทบต่อประชาชน ส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเข้าไปดูแลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ให้มากขึ้น โดยวิธีการที่เหมาะสม การดูแลทรัพยากรธรรมชาติจำเป็นที่จะต้องอาศัย การ ประสานงานหรือความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน โดยคำว่า "รัฐ" นั้น หมายถึงรวมถึง องค์กรของรัฐ ในทุกระดับ ซึ่งได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และองค์กรอื่น ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่นั้น ๆ ประกอบกับคณะรัฐมนตรีได้มีมติมอบหมายให้จังหวัด อำเภอ และตำบลเข้ามามีบทบาทในการ บริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้จังหวัดริเริ่มสร้างความตระหนักความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในจังหวัดอย่างทั่วถึงทั้งจังหวัด ให้หน่วยงานต่าง ๆ

ช่วยกันพิจารณากำหนดแนวทางหลักของพื้นที่ พื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ ซึ่งจังหวัดและอำเภอจะมีบทบาทในการช่วยบริหารหรือช่วยจัดการ ตลอดจนริเริ่มหาแนวทางที่ชัดเจนว่าจะบริหารพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดอย่างไร

ปัจจุบันการบริหารและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นไม่ใช่เป็นเรื่องที่รัฐจะเป็นผู้ดำเนินการ แต่ฝ่ายเดียวอีกต่อไป ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2540 ได้บัญญัติรับรองว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” (มาตรา 46) และ “สิทธิบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง” (มาตรา 56 วรรคแรก) อีกทั้งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลาง” ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม โดยส่งเสริมบทบาทชุมชนและองค์กรในชุมชนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบำรุง เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและบริการในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ยังได้กำหนดเป้าหมายที่สำคัญของประเทศทางด้านการสร้าง คุณภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดรายได้ เพื่อกระตุ้นให้การท่องเที่ยวฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว (โครงการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ, 2547)

รูปแบบการบริหารจัดการในลักษณะ “พหุภาคี” ซึ่งประกอบด้วย รัฐ ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนและรวมทั้งนักวิชาการสื่อมวลชนต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในระดับจังหวัดหรืออำเภอเพื่อเป็นตัวกลางในการเชื่อมอำนวยการให้ชุมชนแสดงบทบาทในการพัฒนาและจัดการตนเองอย่างเป็นระเบียบและขั้นตอน คือ การร่วมกันวางแผนและจัดผังการใช้ดิน น้ำ ป่า การพัฒนาปรับปรุงดิน น้ำ ตามแผนการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับควบคุมกันเอง การรับรองสิทธิการใช้ของสมาชิกโดยชุมชนผ่านคณะกรรมการและความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ

หากจะพิจารณาถึงรูปแบบในการบริหารจัดการการพัฒนาที่มีอยู่ในพื้นที่ในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ามี 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การบริหารจัดการโดยรัฐฝ่ายเดียว ได้แก่ การดำเนินกิจการในพื้นที่ที่รัฐเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำเองทั้งหมด โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นการพัฒนาแบบดั้งเดิม

2. การบริหารจัดการโดยรัฐร่วมกับประชาชน ได้แก่ การบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ

3. การบริหารจัดการโดยภาคเอกชน ซึ่งมีลักษณะเป็นการมอบภารกิจหรือโอนกิจการบางส่วนหรือทั้งหมดไปให้ภาคเอกชนเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำแทน (Privatization)

การให้ภาคเอกชนหรือองค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการกิจของรัฐ มีได้หลายรูปแบบ และหลายสัดส่วนมาก-น้อย ตามบทบาทอำนาจรัฐกับเอกชน และองค์กรประชาชน ซึ่งแล้วแต่รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2538 อ้างถึงใน ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์, 2545) ได้จัดกลุ่มกิจกรรมของภาครัฐและแสดงสัดส่วนระหว่างบทบาทของรัฐกับเอกชน และประชาชนไว้ ดังนี้

1) กิจกรรมที่รัฐยังต้องมีบทบาทนำเป็นด้านหลัก คือ กลุ่มความมั่นคงและกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การรักษาความมั่นคงของประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งภารกิจพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การป้องกันและปราบปราม การฉ้อราษฎร์บังหลวง การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น

2) กิจกรรมที่รัฐควรมีบทบาทร่วมกับเอกชน ซึ่งรูปแบบการร่วมจะมีลักษณะตั้งแต่การให้เอกชนเข้ามามีบทบาทน้อยที่สุดไปจนถึงการให้เอกชนมีบทบาทที่สุด เรียงตามลำดับ ดังนี้ (1) กลุ่มกิจการต่างประเทศ (2) กลุ่มผู้บริหาร (3) กลุ่มการคลังและเศรษฐกิจ (4) กลุ่มพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (5) กลุ่มพัฒนาชนบท ชุมชน เมือง (6) กลุ่มเกษตรกรรม (7) กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (8) กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (9) กลุ่มโครงสร้างพื้นฐานและพลังงาน

3) กิจกรรมที่รัฐไม่ควรมีการกิจอีกต่อไป คือ กลุ่มรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาด้วยเหตุผลทางด้านการค้นหากำไร แต่เมื่อดำเนินการแล้วไม่สามารถเลี้ยงตัวได้ สมควรหาทางให้เอกชนมีการแข่งขันดำเนินการได้ เว้นรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่จัดตั้งขึ้นมา ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงของรัฐ การอนุรักษ์ หรือเพื่อสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ก็อาจใช้วิธีร่วมลงทุนกับเอกชน

2.5 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม

2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นคำหลักคำหนึ่งที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน ทั้งในวงวิชาการและวงราชการ โดยถูกนำมาใช้ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) เป็นต้นมา นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและตีกรอบแตกต่างกัน ตามความหมายในเชิงจิตวิทยา การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งใน

สถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น ทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย (อโนทัย เพียรคงชล, 2540 : 23)

ปัจจุบันหลายฝ่ายยอมรับว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนา เพราะหมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน มีความร่วมมือร่วมใจ ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และดำเนินการร่วมกัน ในการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในชุมชน หรือเป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน ช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของ ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆที่วางไว้ดำเนินการไปสู่จุดหมายของการท่องเที่ยวได้ จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม หากประชาชนมีความรู้สึกว่าได้เป็นเจ้าของและไม่ได้ลงมือทำกิจกรรมของตนเองแล้ว กิจกรรมนั้นก็จะเป็นไปอย่างล้มเหลว แต่ถ้าหากว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีส่วนร่วมก็จะมองเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้เป็นอย่างดี และมีผลให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องพึ่งพากรัฐหรือภาคเอกชนต่อไป (นำชัย ทนุผล, 2540 : นรินทร์ จงวุฒิเวศน์, 2527)

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาความสามารถของประชาชนในชุมชนในการใช้ประโยชน์และกระจายทรัพยากร รวมถึงการทำให้มีปัจจัยในการผลิตในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีพด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามความสามารถและตามความจำเป็นและในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การมีส่วนร่วมนี้เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถพัฒนาการรับรู้และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดรูปแบบในการดำเนินชีวิตของตนตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง การมีส่วนร่วมต้องยึดแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

- 1) ประชาชนเป็นหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง รัฐและองค์กรเป็นตัวกระตุ้นหรือเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น
- 2) กิจกรรมต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชน การยึดเยียดกิจกรรมจากภายนอกจะไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เป็นการทำลายศักยภาพขาดความมั่นใจในตนเอง
- 3) การกระจายและสื่อสารข้อมูลเพื่อพัฒนาการรับรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหา

การดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่บนฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ระบบความคิด ค่านิยมของชุมชน ตลอดจนมาตรฐานพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีอยู่ในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมใน โครงการทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกัน ร่วมวางแผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดหาวิธีใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้ และร่วมควบคุมติดตาม และประเมินผลให้เป็นไปตามขั้นตอนที่เตรียมไว้ และลักษณะที่สอง คือ การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง คือ ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนเท่านั้น โดยเฉพาะการเข้าร่วมเพื่อปฏิบัติตามโครงการที่กำหนดไว้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่ปัจจุบันจะเป็นการเข้าร่วมในลักษณะนี้มากกว่า

2.5.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (นำชัย ทนุผล, 2529:118-119) คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว โครงการต่าง ๆ ที่ออกมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมามีได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายได้ง่าย เพราะประชาชนเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาพวกเขาเอง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นต่อไป คือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวเขาเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในการวางแผนควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน แต่ไม่ใช่ว่านักพัฒนาเหล่านี้จะไปเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหา เพราะผลเสียที่ติดตามมากก็คือ ประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการช่วยเหลือตัวเองได้ในโอกาสต่อไป การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทาง

แก้ปัญหาและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) กิจกรรมนั้นและจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมแล้ว ผลที่ตามมาคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้วนักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปของทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนในชุมชนที่อยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยจากภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้นจะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้ จะทำให้ประชาชนมีการประเมินว่า ผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับผลประโยชน์มากน้อยเพียงไร และอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้รับจากการดำเนินการนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่า กิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งพวกเขาจะนำไปใช้วางแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อ ๆ ไปได้

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสามารถใช้ประโยชน์และได้รับประโยชน์จากการจัดการนั้น ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยการเข้ามามีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนการวางแผน การลงทุนและปฏิบัติตามแผน และการติดตามประเมินผล

2.5.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

ลักษณะทางสังคมกับผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีตที่ผ่านมา ส่งผลให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการท่องเที่ยวในบางส่วน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยถือว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นเป้าหมายที่สำคัญ ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องเป็นการนำไปสู่ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในทุกระดับตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับแผน และระดับปฏิบัติ

ภราเดช พยัฆวิเชียร (2542) กล่าวว่า ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจำเป็นที่สุด คือ การสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เสริมสร้างในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม องค์กรความรู้ต่าง ๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างความอ่อนด้อย ถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะ

ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มีนัยและก้าวหน้า นอกจากนั้นธุรกิจการท่องเที่ยวต้องนำรายได้กลับคืนแก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินธุรกิจและชุมชนท้องถิ่น จึงจะเกิดความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าในความจริง การริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาล ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ละชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการร่วมอภิปรายของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนหรือในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่า มีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วม ตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการตอบคำถามรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาลและให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการได้ประโยชน์จากการบริการ โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น องค์กรชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วม องค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชน เป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล ฉะนั้นจึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าว เป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะปัจเจกบุคคล

รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว อาจมีหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรม การปกครองท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติ ควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระ ไม่เป็นทางการเกินไป ไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นครรลอง ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ควรได้รับ มีอาทิ

1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ ให้มีงานสภาพ
ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2) ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคงและสามารถดำรง
เอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้ได้

3) ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความ
เข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

4) ความภาคภูมิใจ มีความสุขในการเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรัก
และห่วงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

อนึ่ง หากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยว จะช่วย
ให้เกิดการพัฒนาเป็นอย่างไร อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการ
กระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามการให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็น คือ การให้
ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการ
จัดการและประสานงานกับภายนอก

ลักษณะและรูปแบบของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ตาม
ลักษณะกิจกรรมของชุมชน แสดงไว้ในตารางที่ 2.2 ซึ่งพบว่าแต่ละกิจกรรมจะตอบสนอง
วัตถุประสงค์ต่างกัน สามารถใช้ได้กับพื้นที่ท่องเที่ยวในบางพื้นที่ที่ต้องการรูปแบบและขนาดของ
องค์กรที่เหมาะสมต่างกัน กิจกรรมแต่ละกิจกรรมยังมีผลกระทบต่อสังคมที่แตกต่างกันด้วย

การเข้ามามีมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น จึงต้องเป็นการมีส่วน
ร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึงการกระจาย
รายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และท้ายที่สุด
ชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน สังคม
พัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยการพัฒนาการของชุมชนเอง

ตารางที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยว

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน	วัตถุประสงค์			พื้นที่			ขนาด				รูปแบบ			ผลกระทบที่อาจมีได้				
	รายได้จากการท่องเที่ยว	มีความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจ	มีการปรับมาตรฐานชุมชนให้เหมาะสม	ในแหล่งท่องเที่ยว	เส้นทางท่องเที่ยว	ศูนย์กลางการบริการ/ชุมชน	เอกเทศ	การรวมเฉพาะสาขา อาชีพ	การรวมกลุ่มระดับชุมชน	การรวมกลุ่มสูงกว่าระดับชุมชน	กลุ่ม ชมรม อาสาสมัคร	สมาคม สหกรณ์ และบริษัท	คณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยทางราชการ	ชัดเจน แข่งชิงผลประโยชน์	ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้	การพัฒนากระบวนการกลุ่มต้องลงทุนสูง	การรวมกลุ่มของชุมชนใช้เวลา และยุ่งยาก	ความไว้วางใจกัน
1. บริการที่พักอาหาร	X		X	X	X	X	X	X	X		X	X		X	X			X
2. บริการร้านค้า	X		X		X	X	X	X	X		X	X		X	X			X
3. มีคฤหาสน์ ผู้รู้ท้องถิ่น	X	X	X	X	X			X	X		X	X		X	X			X
4. รับจ้าง ลูกหาบ	X		X	X	X		X	X			X			X	X			X
5. ขายสินค้าเกษตร	X		X		X	X	X	X	X		X			X	X			
6. ขายของที่ระลึก หัตถกรรม และสินค้าพื้นเมือง	X		X	X	X	X	X	X	X		X	X		X	X			X
7. การอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่น		X	X	X	X	X			X	X			X			X	X	
8. การควบคุม ดูแล และรักษาแหล่งท่องเที่ยว	X	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X				X
9. การพัฒนาชุมชน และยกระดับความเป็นอยู่		X	X			X			X		X	X	X			X	X	X
10. การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ	X	X	X			X		X	X		X	X			X	X	X	X
11. การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง		X		X	X	X	X		X		X		X					

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรินทร์ คล้ายจินดา (2539) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาของจังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาว่า กระบวนการดำเนินการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีหลายลักษณะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นรูปแบบไม่แท้จริง มีปัญหาด้านการบริหารที่ขาดประสิทธิภาพ ขาดข้อมูล การจัดการผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งทั้งนี้จะต้องใช้วิธีการสร้างความศรัทธา ความเข้าใจด้านองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวให้แก่ประชาชน

มธุรส ปราบโพธิ์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปัจจัยที่มีผลทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยทรงดำมีศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการรวมกลุ่มทำงานของสมาชิกโครงการ มีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจ ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพ พบว่า ด้านความเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชนที่ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง การพึ่งตนเองของชุมชน การมีผู้นำ ผู้เอาใจใส่ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ ทำให้ชุมชนต่างมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับของการรับรู้ข้อมูลจนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดการยอมรับการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ประหยัด ตะคอนรัมย์ (2544) ศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ รสชาติอาหาร ความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดริมน้ำ ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นปัญหาด้านการบริการ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ ปัญหาการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรชุมชนยังขาดการบริหารจัดการที่ดี และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน รูปแบบการบริหารควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระทึกร่วมกับคณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกเป็นองค์กรดำเนินงาน ออกข้อบังคับและระเบียบที่ชัดเจน โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร รวมทั้งจัดการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวข้างเดียว

รัฐทิติยา หิรัณยนาต(2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว

เพื่อเสนอแนวทางเพิ่มศักยภาพให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านหนองขามมีการผสมผสานการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ จนกลายเป็น วัฒนธรรมเฉพาะ และมีการสืบทอดดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และมีศักยภาพ ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้น พื้นฐาน การบริหาร และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว แนวทางการ พัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการให้ชุมชนบริหารจัดการเองในรูป ของคณะกรรมการและวางแนวทางพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้วย

พิเชษฐ ไพบูลย์ศิริ (2544) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ ชุมชนบ้านเกาะเกร็ด ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน ระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ อายุ ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ การคาดหวังในผลประโยชน์ที่ได้รับความเชื่อถือในตัวผู้นำชุมชนและการเป็นสมาชิกกลุ่มทาง สังคม ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมากขึ้นโดยผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มทางสังคม ให้มากขึ้น

สุพัตรา วิชัยประเสริฐกุล (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืนของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สังคมและปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งวิเคราะห์เอกลักษณ์และคุณค่าของเกาะเกร็ด การ พัฒนาการท่องเที่ยว ผลกระทบจากการพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและลบ โดยส่งผลให้เกิดการสร้าง งาน สร้างอาชีพ สร้างความเจริญ ช่วยฟื้นฟูสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม แต่ทำให้วิถีชีวิต ค่านิยมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการแพร่ระบาดของ ยาเสพติด ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มี อยู่เดิม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการ จัดการด้านมาตรฐานราคาสินค้าและบริการ รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อพัฒนาการ ท่องเที่ยว

กานต์พิชชา สุวีคุณพงษ์ (2545) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางในการพัฒนาหาดเชิงทรายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการกฎระเบียบต่าง ๆ ด้านความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยว รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ด้านสาธารณูปโภค สาธารณสุขควรปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยภาพรวมนักท่องเที่ยวพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ของหาดเชิงทรายในระดับปานกลาง โดยเสนอแนะให้มีการปรับปรุงดูแลภูมิทัศน์ จัดกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยว เช่น การล่องแพ พายเรือแคนู การตกปลา และร่วมกันระดมแนวคิดร่วมกับผู้ประกอบการต่าง ๆ เพื่อสร้างความร่วมมือไม่ให้เกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

ทัศนกรณ์ นาคเขียว (2545) ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาโป่งเดือด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของพื้นที่โป่งเดือด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำการวิเคราะห์โดยวิธีการ SWOT พบว่า พื้นที่บริเวณโป่งเดือดมีจุดแข็ง คือ มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีการเข้าถึงได้สะดวกและมีสิ่งดึงดูดใจหลายแห่ง แต่มีจุดอ่อน คือ ความไม่พร้อมของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ ด้านการบริหารจัดการ แนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดการโครงสร้างชุมชนและสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกและการสื่อความหมายธรรมชาติ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว รวมทั้งการบริหารจัดการและประชาสัมพันธ์

ราเมศร์ พรหมชาติ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาบ้านป่า ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการบริการ ด้านการตลาด ในระดับน้อยในทุกชั้นตอน ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชนโดยการจัดตั้งเป็นองค์กรในรูปของคณะกรรมการและให้ผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่าง ๆ และจัดประชุมเป็นบางครั้งเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่มากขึ้น

ทัตดาว บุญปัญญาโรจน์ (2545) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทเชิงการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ศึกษาระดับความรู้ของนักท่องเที่ยว ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจาก

นักท่องเที่ยว และปัญหาในการบริหารจัดการ ผลการศึกษาพบว่าแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้ามีความพร้อมในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจ เส้นทางคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวก ส่วนระดับความรู้ของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาและผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว พบว่า ยังขาดการบริการข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัญหาด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีข้อจำกัดทางงบประมาณ บุคลากรไม่เพียงพอในบางช่วงฤดูกาล รวมทั้งพื้นที่ไม่สามารถจำกัดนักท่องเที่ยว

เพลินพิศ เครือบุญ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านสาบ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การวางแผนกิจกรรมความร่วมมือและการให้ความสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ในด้านทัศนคติต่อการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะทำให้สามารถฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่ทำกันมาในอดีต เช่น การแกะสลักครกหิน ซึ่งหายากในปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดการประสานงาน ขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย ทำให้ส่วนใหญ่มุ่งเพื่อการสร้างรายได้หรือหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปใช้ประโยชน์อย่างไม่รู้คุณค่า

ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง (2545) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าความสำคัญ วิถีชีวิต บริบทชุมชน วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของบ้านห้วยโป่งผาลาดให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมเฉพาะของชาวเขาชนเผ่ามูเซอยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกายและการสืบทอดงานประเพณีปีใหม่ ตลอดจนพิธีกรรมทางความเชื่อต่างๆ ชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากรควรมีการปรับปรุงและควรเพิ่มเติมในด้านสาธารณูปโภคขั้นสูง

สงศรี วงษ์เวช (2545) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิง พบว่า สองฝั่งแม่น้ำปิงมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ครบถ้วน สามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวทางน้ำและทางบก จากการวิเคราะห์โดยใช้วิธี SWOT พบว่า มีจุดแข็ง คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่หลากหลาย จุดอ่อน คือ

รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่เด่นชัด ส่วนอุปสรรค คือ การขาดความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการดูแลสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์บริเวณลุ่มแม่น้ำปิง และโอกาสของการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำปิง คือ ทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้ง่าย เพราะเกิดกระแสนิยมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเป็นเมืองท่องเที่ยวอยู่แล้ว ดังนั้น กลยุทธ์และแนวทางในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ กลยุทธ์ทางด้านการจัดการ การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการตลาดและบริการการท่องเที่ยว การจัดโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดลอม การสร้างจิตสำนึก และกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ยุคลธร เตชะวนากร (2545) ทำการศึกษาเรื่อง แม่ค้าตลาดน้ำ : วิถีชีวิตและการธำรงเอกลักษณ์ของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของแม่ค้าตลาดน้ำและผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อวิถีชีวิตแม่ค้าตลาดน้ำ และบทบาทของแม่ค้าตลาดน้ำที่มีผลต่อการธำรงเอกลักษณ์ของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำท่าคาเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยชุมชนมิได้ตระหนักว่าตลาดน้ำท่าคาเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเด่นของชุมชน การท่องเที่ยวที่เข้ามาไม่ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต ทั้งในความสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชนและวิถีชีวิตในการทำงาน ในด้านบทบาทของแม่ค้า พบว่า แม่ค้ายอมมีบทบาทต่อการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนตลาดน้ำโดยตรง การดำรงอยู่ของตลาดน้ำย่อมขึ้นอยู่กับแม่ค้าตลาดน้ำเป็นสำคัญ จึงควรธำรงเอกลักษณ์รักษาอาชีพ การรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดลอมให้คงอยู่โดยอยู่ในภาพลักษณ์ของตลาดน้ำแบบดั้งเดิม

คมา ณ ระนอง(2545) ศึกษาเรื่อง การจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนศิ่วัง ตำบลลำโพง อำเภอลานสกา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและวิธีการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมี 3 ลักษณะ กลุ่มทุน มีหน้าที่จัดหาทุนและระดมทุน กลุ่มอาชีพ มีหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพให้สมาชิกภายในชุมชน และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ในด้านการประชุม การรับผลประโยชน์ การตัดสินใจ การปฏิบัติและติดตามผล การจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น เน้นให้คนภายในเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมทำงาน รับฟังความคิดเห็น เพื่อเรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

สิริกมล ศรีเดช (2545) ทำการศึกษาเรื่อง ตลาดดอนหวาย : พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภค โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาภาพลักษณ์ของตลาดหวายและพฤติกรรมผู้บริโภคของคนภาคกลางที่เกิดขึ้นในตลาด ผลการศึกษารูปได้ว่า ตลาดดอนหวายเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว โดยมีปัจจัย 2 ประเภท คือ อดีตอันรุ่งเรืองบรรยากาศและวิถีชีวิตของชุมชนโบราณ รวมทั้ง

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สอดคล้องกับพฤติกรรมการบริโภคของชนชั้นกลาง ทำให้สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางได้ภายในวันเดียวได้ในอีกแห่งหนึ่ง

ปิยนุช พุทธิรัตน์ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อสารกับการพัฒนาประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อพัฒนาการของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน และกระบวนการสื่อสารของประชาคม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาของประชาคมประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ ลักษณะเฉพาะของแกนนำ มุมมองของสมาชิก การกระตุ้นจากภายนอก ลักษณะของช่องทางการสื่อสาร ประเด็นการสื่อสารและนโยบายของรัฐที่เปิดโอกาสด้านการมีส่วนร่วม กระบวนการสื่อสารของประชาคมในลักษณะทั่วไป ในลักษณะการแจ้งประกาศของประชาคม การชี้แจงทำความเข้าใจ และการประชุมระดมสมอง ด้านสถานการณ์ความขัดแย้ง จะเป็นการทะเลาะวิวาทระหว่างผู้ค้าตลาดน้ำกับนักท่องเที่ยวและไม่ปฏิบัติตามระบบของประชาคม ซึ่งประชาคมจะใช้วิธีไกล่เกลี่ย การสื่อสารระหว่างบุคคลตลอดจนการตีตราชื่อประจានที่บอร์ดประชาสัมพันธ์ส่วนสถานการณ์ที่เป็นเชิงรุก จะเป็นด้านการประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำ การทำทัวร์ การจัดงานเทศกาลประเพณีประจำปี เป็นต้น

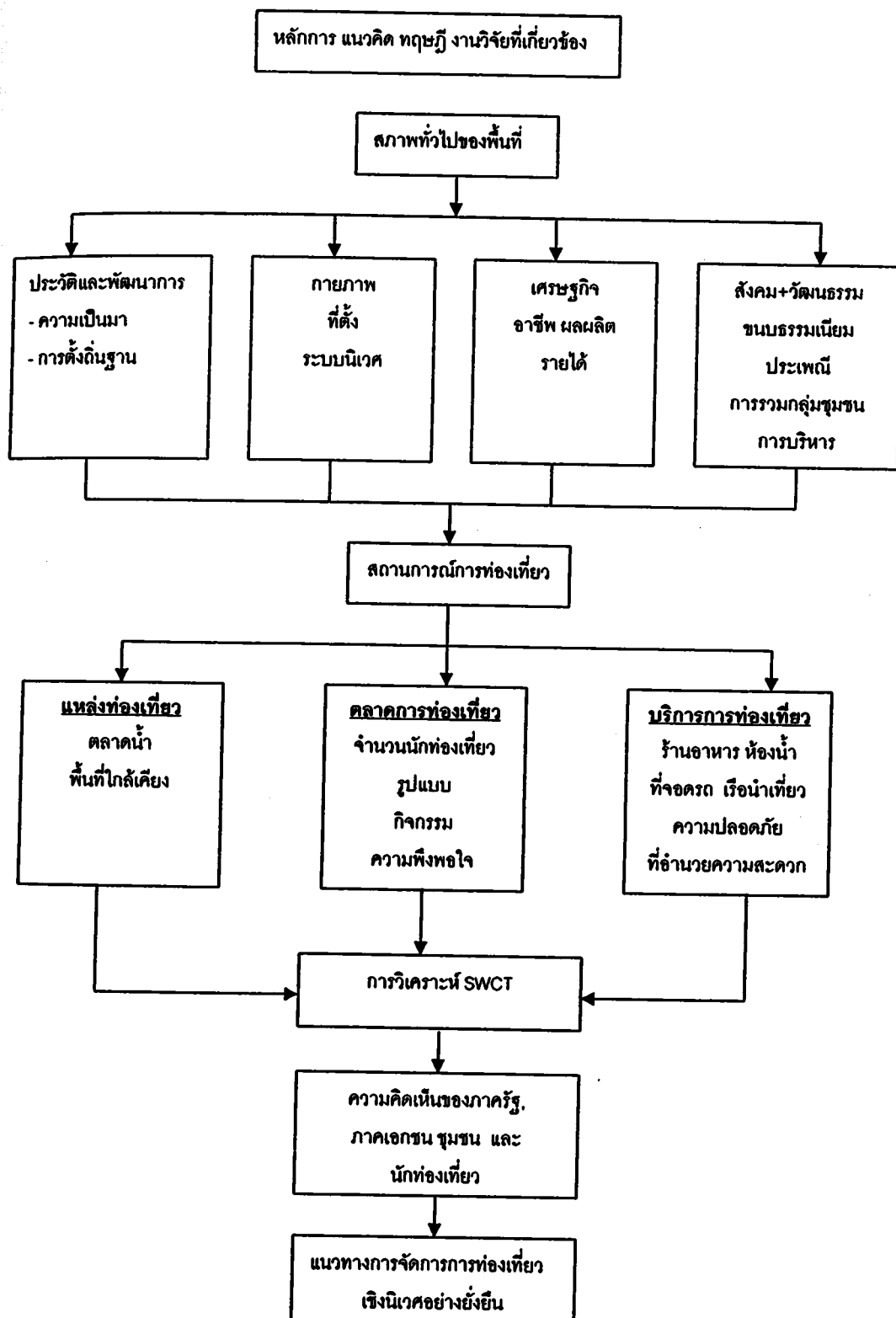
มธุวรรณ พลวัน (2546) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักตลาดน้ำท่าคาจากการพูดต่อกัน โดยเหตุผลของการมาท่องเที่ยวนั้น เนื่องจากเป็นตลาดน้ำที่มีรูปแบบดั้งเดิมและมีความพึงพอใจในด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านความสวยงาม ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ รวมทั้งด้านการให้บริการของชุมชนในท้องถิ่น ปัจจัยที่มีผลให้เกิดความพึงพอใจ พบว่านักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ในการมาเที่ยวตลาดน้ำ การรับข้อมูลข่าวสาร ความสนใจพิเศษต่อแหล่งท่องเที่ยว ความถี่ในการเดินทาง มีผลต่อความพึงพอใจในด้านการจัดการการท่องเที่ยว

ปาริชาติ พิงพรรัตน์ (2546) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า ผู้นำท้องถิ่นส่วนมากมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดังนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรจัดบุคลากรมาอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ ผู้นำและเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้นำท้องถิ่นเป็นแกนนำในการจัดรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนและผู้ประกอบการช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นให้มากขึ้น

ธีระนุช มีอยู่เต็ม (2547) ทำการศึกษาเรื่อง การปรับปรุงพื้นที่ตลาดริมน้ำเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาตลาดริมน้ำลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา รูปแบบกิจกรรม การบริหารจัดการ สภาพปัญหา ผลกระทบด้านการท่องเที่ยว เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงสภาพชุมชนตลาดน้ำลำพญาเพื่อการท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่า ในอดีตชุมชนตลาดน้ำลำพญาเป็นชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากเพราะเป็นศูนย์กลางด้านการค้าและคมนาคมขนส่ง แต่เนื่องจากความเจริญที่แพร่หลายทำให้ชุมชนไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามความเจริญ ทำให้บทบาทการเป็นศูนย์กลางลดลง พร้อมทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม เกษตรกรรม แนวทางการปรับปรุงควรดำเนินการ 3 ด้าน คือ แนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตต่อไป

มยุรี ศรีอุตร (2548) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบูรณาการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบริเวณตลาดน้ำลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์ ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และปัจจัยด้าน สถานภาพรายได้ การเป็นสมาชิก มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อย่างนัยสำคัญสำคัญ ทั้งนี้ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ในพื้นที่ให้ความร่วมมือในด้านปฏิบัติกิจกรรมโดยรวมกันจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชน แต่มักจะเป็นฝ่ายปฏิบัติตามนโยบายมากกว่าที่จะร่วมกันวางแผนหรือติดตามประเมินผล

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

แผนภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3 ชุมชนอัมพวา

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งมิติทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และประชากรของชุมชน ในช่วงที่ผ่านมา พบว่า การเปลี่ยนแปลงของแต่ละมิติดังกล่าว มีความสัมพันธ์และมาจากสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน คือ ล้วนแต่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อพัฒนาการระบบผลิตในสังคม จากการผลิตเพื่อยังชีพมาสู่ผลิตเพื่อการค้ากำไร ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบกิจกรรมในด้านต่างๆ อันได้แก่ กิจกรรมภายในครัวเรือน การประกอบอาชีพ ความร่วมมือ สังคมวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดำรงอยู่อื่นๆ ด้วย

ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำดั้งเดิมที่เคยมีมาในอดีตและได้สูญหายไปจากการเติบโตของการคมนาคมทางบก ทำให้การคมนาคมทางน้ำลดบทบาทความสำคัญลง แต่ยังคงเหลือร่องรอยความเจริญในอดีตให้เห็น และด้วยเหตุที่ชุมชนยังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ จึงได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2545 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

3.1 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน

3.1.1 ประวัติความเป็นมา

ชุมชนอัมพวา เป็นชุมชนริมน้ำเก่าแก่เล็กๆ ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานนับได้ถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เป็นชุมชนที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นชุมชนแบบดั้งเดิมที่มีการตั้งถิ่นฐานริมน้ำตั้งอยู่ริมน้ำแม่น้ำแม่กลอง บริเวณสองฝั่งคลองอัมพวาเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญของจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวาและบางส่วนของอำเภอบางคนที ในอดีตมีชื่อเรียกว่า “แขวงบางช้าง” เป็นชุมชนที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นที่ประสูติของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และราชินีกุล คือ มเหสีในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2

ตามประวัติศาสตร์ที่จารึกไว้ในสมัยก่อน อัมพวาหรือแขวงบางช้างในอดีตขึ้นตรงกับเมืองราชบุรี ในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.2137 - 2198) แขวงบางช้างมีตลาดค้าขายแห่งหนึ่งเรียกว่า “ตลาดบางช้าง” มีนายตลาดทำหน้าที่เก็บอากรขนอนตลาดเป็นผู้หญิงชื่อน้อย มีบรรดาคักดีเป็น “ท้าวแก้วผลึก” เป็นน้ำสาวของ เศรษฐีชื่อ “ท่านทอง” พระชนกของสมเด็จพระอัมรินทรามาตย์ (นาก) พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1

ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศนี้ แขวงบางช้างกลายเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสมุทรสงคราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (ทองด้วง) ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็น"หลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ได้สมรสกับท่านนาก (สมเด็จพระอัมรินทรามาตย์) ธิดาท่านทองและท่านสั้น มหาเศรษฐีแขวงบางช้าง เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปีพ.ศ. 2310 ทั้งสองพระองค์ได้ทรงหลบภัยจากพม่ามาอยู่บ้านอัมพวา ระหว่างนั้นได้ทรงประสูติพระราชโอรส ซึ่งเป็นบุตรคนที่ 4 ทรงพระนามว่า "ฉิม" ซึ่งต่อมา คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เมื่อวันพุธขึ้น 7 ค่ำ เดือน 4 ปีกุน ตรงกับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 ปรากฏหลักฐานในประวัติพงศาวดาร ตอนหนึ่งว่า

".....เมื่อพระองค์ทรงมีพระชนมายุได้ 25 พรรษา ได้รับตำแหน่งเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ได้เสด็จออกไปตั้งพระนิวาสสถานอยู่ที่ "บ้านอัมพวา" และเมืองราชบุรีต่อกับแขวงเมืองสมุทรสงคราม และสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในคราวโกทรพระราชชนนีพระพันปีหลวง ซึ่งปรากฏพระนามในกาลบัดนี้ว่า "สมเด็จพระอัมรินทรามาตย์" อันมีพระศิริลักษณะวิลาศญาติสมบัติสมบุรณ์ ตระกูลมหาเศรษฐี ไม่มีตระกูลใดเสมอ ณ อัมพวานิรุต्यानประเทศ ณ แขวงเมืองสมุทรสงคราม....."

ระหว่างที่หลบภัยพม่า กรมสมเด็จพระศรีสุตดารักษ์ (แก้ว) พระพี่นางองค์ที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งเสด็จมาหลบภัยอยู่ที่บ้านอัมพवादด้วย ได้ประสูติพระธิดาเมื่อวันอาทิตย์ แรม 12 ค่ำ เดือน 12 ปีกุน ตรงกับวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2310 ทรงพระนามว่า "บุญรอด" ซึ่งต่อมาก็คือ สมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ พระบรมราชินีในล้นเกล้ารัชกาลที่ 2 ดังนั้น ชุมชนอัมพวาจึงนับว่าเป็นสถานที่พระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบรมราชินีอีก 2 พระองค์ คือ สมเด็จพระอัมรินทรามาตย์ (นาก) พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 และสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ (บุญรอด) พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 2 แห่งพระบรมจักรีวงศ์ เนื่องจากทรงเป็นคนพื้นเมืองแขวงบางช้าง จึงมีพระประยูรญาติที่ประกอบอาชีพทำสวนอยู่ที่บางช้างจำนวนมาก เมื่อทรงว่างจากกรณียกิจมักทรงเสด็จเยี่ยมพระประยูรญาติอยู่เสมอ สวนบางช้างจึงมีคำเรียกขานว่า "สวนนอก" คือ สวนบ้านนอกของราชินิกุล ส่วนบางกอกเรียกว่า "สวนใน" ซึ่งหมายถึงสวนของเจ้านายในราชวงศ์ จึงมีคำกล่าวว่ "บางช้างสวนนอก บางกอกสวนใน" (สถาปัตยกรรมศาสตร์, 2549)

ในปี พ.ศ.2437 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นที่ตอนล่างของสวนบางช้างได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภออัมพวา ขึ้นอยู่กับเมืองสมุทรสงคราม มณฑลราชบุรี ต่อมาในปี พ.ศ.2481 ได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศรวมท้องที่ตำบลอัมพวาและตำบลบางกะพ้อมเข้าด้วยกันเป็นตำบลอัมพวาและทางราชการได้พิจารณาเห็นว่าตำบลอัมพวามีจำนวนประชากร ความเจริญ

และรายได้ท้องถิ่นถึงเกณฑ์ที่จะจัดตั้งเป็นเทศบาลได้ จึงได้ตราพระราชกฤษฎีกายกฐานะตำบลอัมพวาขึ้นเป็นเทศบาลตำบลอัมพวาในปี พ.ศ.2483 มีตราประจำเทศบาลเป็นรูปวงกลมมีช้างเผือกอยู่ในปามะม่วง เทศบาลตำบลอัมพวาจึงหมายถึงตำบลในท้องที่ที่มีมะม่วงมากหรือตั้งอยู่ในปามะม่วง

การที่ชุมชนอัมพวาเป็นที่ประสูติของพระมหากษัตริย์และพระราชินีต้นราชวงศ์จักรีหลายพระองค์ จึงมีเจ้านายเสด็จประพาสเมืองนี้อยู่เสมอ เช่น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยเสด็จมาทรงสร้างพระปรารักษ์ที่วัดอัมพวันเจติยาราม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จประพาสต้นตามลำน้ำแม่กลองในปี พ.ศ.2447 (รศ.123) ได้ทรงเสด็จประพาสตลาดอัมพวาและวัดอัมพวันเจติยาราม และเมื่อปีพ.ศ.2547 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จมาชุมชนเพื่อเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมในเขตชุมชนริมคลองอัมพวา เพื่อให้คงอยู่ในสภาพดั้งเดิม

3.1.2 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา กระจายตัวอยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำและลำคลอง ที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำแม่กลองได้แก่ คลองอัมพวา คลองดาวดึงษ์ คลองลาดตาโชติ คลองผีหลอก และคลองบางช้าง เพราะจำเป็นต้องอาศัยสายน้ำในการดำรงชีวิต ทั้งอุปโภค บริโภค เป็นปัจจัยหลักในการเพาะปลูก และใช้ในการสัญจรไปมา นอกจากนั้นการประกอบอาชีพและกิจกรรมทางสังคมก็มีความสัมพันธ์กับน้ำด้วยเช่นกัน จากความอุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบในด้านที่ตั้งที่มีแม่น้ำแม่กลองและคลองอัมพวาไหลผ่าน ทำให้มีผู้อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งเพิ่มมากขึ้น มีทั้งชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเข้ามาทำการค้าขาย รวมทั้งชาวเขมรและชาวลาว ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชุมชนอัมพวาจึงเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำที่สำคัญ มีตลาดน้ำอัมพวาเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ตลอดแนวสองฝั่งคลองอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำ พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวาแบ่งออกเป็น 5 ช่วง ดังนี้ (สถาปัตยกรรมศาสตร์, 2549)

ช่วงที่ 1 : สมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา : ชุมชนหมู่บ้านประมงและการเกษตรเพื่อยังชีพ

จากหลักฐานทางธรณีวิทยาพบว่า บริเวณจังหวัดสมุทรสงคราม เคยเป็นทะเลตมมาก่อน ทำให้สันนิษฐานได้ว่า พื้นที่บริเวณชุมชนอัมพวาพัฒนาขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมดังกล่าว จนมีลักษณะเป็นพื้นที่ป่าชายเลน อัดราและช่วงเวลาที่มึ่น้ำกร่อยเข้าถึงคงจะมีมากกว่าในปัจจุบัน จึงไม่สามารถทำการเกษตรได้ หากไม่มีระบบชลประทานที่สมบูรณ์พอ รูปแบบการอยู่อาศัยคาดว่าจะเป็นการตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านประมง ที่ยังชีพโดยการจับปลาและหาอาหารทะเล

ช่วงที่ 2 สมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ตอนต้น : ชุมชนเกษตรกรรมและตลาดน้ำ
เพื่อการค้ายุคแรก

จากหลักฐานทางเอกสาร คือ “นิราศพระแท่นดงรัง” ที่แต่งโดยสามเณรกลั่น ได้กล่าวถึง
ชุมชนอัมพวาว่า

.....ถึงคลองน้ำอัมพวาที่ค้าขาย
เห็นเรือรายเรือนเรียงเคียงขนาน
มีศาลาท่าน้ำน่าสำราญ
พวกชาวบ้านซื้อขายคอนท้ายเรือ
ริมชายสวนล้วนมะพร้าวหมูสัปลูก
ทะเลายลูกลากดินนำกินเหลือ
กล้วยหักมุกสุกท่ามอร่ามเครือ
พริกมะเขือหลายหลากหมากมะพร้าว
ริมวารี่มีแพขายแพรผ้า
ทั้งขวานพร้าวพร้อมเครื่องทองเหลืองขาว
เจ้าของแพแลดูทางหนุยาว
มีลูกสาวสีเป็นไทยถอนไพลิว...

สันนิษฐานได้ว่ารูปแบบชุมชนในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นกลุ่มบ้านสวนริมน้ำ มี
เรือนแพค้าขายของชาวจีนอยู่บริเวณปากคลอง มีการค้าขายพืชผักผลไม้ เครื่องอุปโภค บริโภค
และเครื่องประดับของฟุ่มเฟือย

ช่วงที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 5 – พ.ศ.2515 : ชุมชนเกษตรกรรมและตลาดน้ำเพื่อ
การค้าขายยุคหลัง

จากการเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำที่ได้พัฒนาองค์ประกอบและความสำคัญจึงมีการ
พัฒนาพื้นที่บริเวณสองฝั่งคลอง และอนุญาตให้ชาวบ้านถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง ทำให้
มีการจับจองพื้นที่ริมน้ำแถวปากคลองอัมพวามากขึ้น รูปแบบของชุมชนจึงเปลี่ยนเป็นชุมชนตลาด
ร้านค้าริมฝั่งผสมกับเรือขายสินค้าในคลอง โดยกลุ่มชาวจีนกลุ่มหลังราว 100 ปีก่อนได้ทยอยอพยพ
เข้ามาตั้งหลักแหล่งหากินในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในยุคนั้น การเปลี่ยนแปลงทาง
กายภาพที่เห็นได้ชัดเจนคือกลุ่มเรือนแถวร้านค้าที่เพิ่มมากขึ้นตลอดสองฝั่งลำคลอง

ช่วงที่ 4 พ.ศ.2516 – 2544 : ชุมชนช่วงการเปลี่ยนแปลง

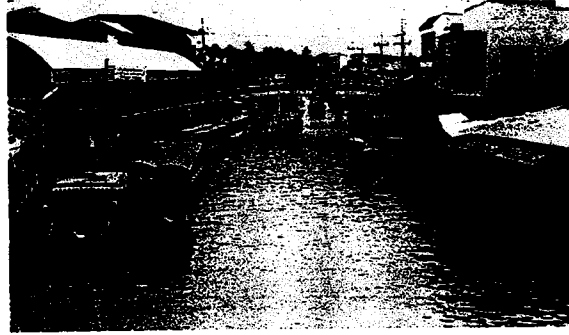
ผลจากการพัฒนาด้านการคมนาคมทางบกและการสร้างเขื่อนบริเวณต้นน้ำ จังหวัดกาญจนบุรี ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางความเจริญครั้งใหญ่ จากเดิมที่ศูนย์กลางความเจริญถูกกำหนดโดยโครงข่ายลำน้ำกลายเป็นถูกกำหนดโดยโครงข่ายถนน โดยไม่คำนึงถึงศูนย์กลางความเจริญดั้งเดิม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำรงชีวิต กิจกรรมค้าขายที่เคยคึกคักเริ่มเงียบเหงา มีการย้ายออกจากพื้นที่ เหลือเพียงร้านค้าไม่กี่แห่ง ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็นการพึ่งตนเองภายในชุมชน

จากการพัฒนาทางด้านคมนาคมทางบก ทำให้มีการเดินทางที่รวดเร็วและสะดวกมากขึ้น จึงเกิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนกระจุกตัวตามแนวถนน/ย่านอาคารร้านค้าย้ายจากเส้นทางน้ำไปใช้เส้นทางสัญจรทางบกมากขึ้นตามลำดับ เกิดชุมชนใหม่ขยายตัวลึกจากฝั่งคลองเข้าไปมากขึ้น ย่านการค้าริมน้ำของชุมชนลดบทบาทลง

อย่างไรก็ตาม การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำโดยภาพรวมยังคงมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปไม่มากนัก ยังคงรักษาเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแม่น้ำลำคลองอยู่ โดยการตั้งบ้านเรือนและรูปแบบการวางตัวบ้าน หน้าหน้าสู่เส้นทางน้ำ ส่วนด้านหลังเป็นสวนผลไม้ นานาชนิด จึงทำให้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่แตกต่างจากชุมชนอื่น เป็นเรือนแถวที่มีแนวระดับหลังคาเดียวกัน เป็นทรงไทยปั้นหย่า โครงสร้างเป็นไม้หลังคามุงกระเบื้องว่าว ที่มีรูปร่างเหมือนสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประตูบานเพี้ยม หน้าต่างเป็นบานไม้เปิด มีบันไดทำน้ำหน้าบ้าน และมีทางเดินเท้าหน้าบ้านเชื่อมถึงกันตลอด ทำให้ไปมาหากันสะดวก และมีบางส่วนที่อยู่ลึกเข้าไปอีกมีสภาพเป็นชนบทมากขึ้นเป็นบ้านทรงไทยที่อยู่กันอย่างกระจัดกระจาย

ช่วงที่ 5 พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน : ชุมชนปัจจุบัน

จากความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และความมีเอกลักษณ์ของชุมชนอัมพวา ทำให้หลายฝ่ายมีความพยายามที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน เพื่อให้ผู้คนที่ย้ายออกไป กลับเข้ามาในชุมชน ดังนั้นจึงได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตั้งแต่ปลายปี 2544 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนอัมพวาจึงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะที่เป็นชุมชนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยลักษณะชุมชนยังคงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่เป็นคลองและสวนผลไม้อันแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนอัมพวาไว้ได้เช่นเดิม

ภาพที่ 3.1 ชุมชนอัมพวา

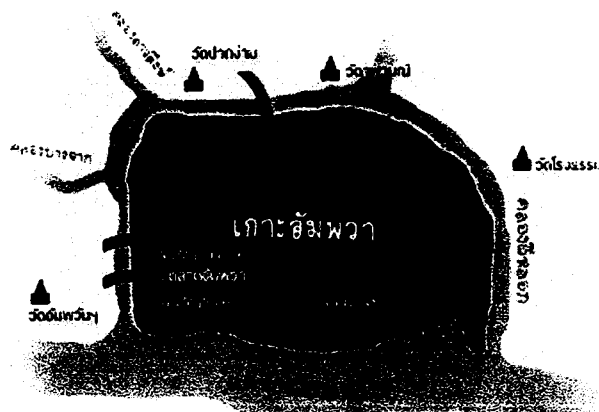
3.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

3.2.1 ที่ตั้ง

ชุมชนอัมพวาหรือเทศบาลตำบลอัมพวาตั้งอยู่ในพื้นที่ตอนกลางของอำเภออัมพวา บริเวณกึ่งกลางค่อนมาทางใต้ของจังหวัดสมุทรสงครามมีเนื้อที่ประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 71 กิโลเมตรและห่างจากตัวจังหวัดสมุทรสงคราม ประมาณ 6 กิโลเมตร มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านทางด้านทิศตะวันตกในแนวเหนือ-ใต้ อาณาเขตทิศเหนือติดกับตำบลบางช้าง ทิศใต้ติดกับตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา และตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงครามและจรดแม่น้ำแม่กลอง ทิศตะวันตกติดกับตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวาจรดแม่น้ำแม่กลอง อำเภออัมพวา ส่วนทิศตะวันออกติดกับตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีคลองอัมพวาที่แยกจากแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านกลางชุมชนในแนวตะวันตก-ตะวันออก นอกจากนั้นยังมีคลองที่แยกจากแม่น้ำแม่กลองและคลองอัมพวาอีกหลายสาย

3.2.2 ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

ชุมชนอัมพวามีระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เนื่องจากสถานที่ตั้งของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มใกล้ปากแม่น้ำที่ไหลลงสู่อ่าวไทย การที่มีคลองไหลผ่านหลายสาย ทำให้มีการตกตะกอนของแร่ธาตุต่างๆ สร้างความอุดมสมบูรณ์ของดินในพื้นที่ นอกจากนั้นแล้วอัมพวายังได้ชื่อว่าเป็น เมืองสามน้ำ คือ มีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม กล่าวคือ แม่น้ำแม่กลอง

ภาพที่ 3.2 ที่ตั้งชุมชนอัมพวา

และคลองสายต่างๆ รวมทั้งคลองอัมพวาเมื่อน้ำทะเลขึ้น น้ำทะเลจะดันน้ำจืดในตัวลำน้ำและคลองย่อยๆ ที่ไหลมาจากกาญจนบุรีกลับขึ้นไปก่อน ในช่วงหัวน้ำขึ้น 1-2 ชั่วโมงแรกที่เกิดน้ำทะเลหนุนจะยังคงเป็นน้ำจืด ครั้นชั่วโมงที่ 3-4 น้ำทะเลเข้ามาหนุนน้ำในลำคลองมากขึ้น ทำให้เกิดเป็นน้ำกร่อยหรือน้ำล้นจืดลึกเค็ม และในชั่วโมงที่ 5-6 น้ำเค็มจะเข้ามาแทนที่น้ำจืดทั้งหมด น้ำในคลองอัมพวาจึงกลายเป็นน้ำเค็ม ซึ่งรวมเป็นสามน้ำในคลองเดียวกัน จากคำพังเพยที่ว่า “น้ำขึ้นให้รีบตัก” ที่แม่พจนานุกรมจะหมายถึงเมื่อมีโอกาสต้องคว้าไว้แต่สำหรับชุมชนอัมพวาอาจหมายถึงจะทำอะไรก็รีบทำอย่าได้ประมาทเพราะช่วงตักน้ำจืดไว้ใช้มีเฉพาะช่วงแรกเท่านั้น(สุรจิต ชีรเวทย์, 2550)

การเป็นเมืองสามน้ำของชุมชนอัมพวาส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศ มีพืชมากมายหลายชนิด ทั้งต้นฝ้าย ต้นจิก ต้นโพธิ์ทะเล และต้นลำพู มีสัตว์น้ำนานาชนิด เช่น ปลา กุ้งแม่น้ำ รวมถึงนกต่างๆ ความหลากหลายทางชีวภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของชุมชนได้เป็นอย่างดี และจากการที่ชุมชนมีระบบนิเวศที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของต้นลำพูที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปริมแม่น้ำแม่กลอง ทำให้บริเวณนี้เป็นที่อยู่ของหิ่งห้อยนับล้านตัว

ภาพที่ 3.3 ดอกอัมพวา

ภาพที่ 3.4 ต้นอัมพวา

ภาพที่ 3.5 ผลอัมพวา

นอกจากนั้นจากความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทำให้พื้นที่ที่อยู่ถัดจากเรือนแถวริมคลองอัมพวา ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนผลไม้ พืชผักหลากหลายพันธุ์ ทั้งมากพลู พริก ไบยาจิด หอม กระเทียม ส้มโอ มะม่วง มะพร้าว ฯลฯ โดยพื้นที่สวนผลไม้ในชุมชนส่วนใหญ่จะขุดท้องร่องตลอดแนวสวน เพื่อให้น้ำเข้ามาใช้รดน้ำต้นไม้ พืชและสัตว์ต่าง ๆ ที่พบเห็นได้ในบริเวณชุมชน อาทิเช่น

หิ่งห้อย

หิ่งห้อยมีชื่อสามัญเป็นภาษาอังกฤษว่า "Firefly" หรือ "Lightening Bug" และมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามท้องถิ่น เช่น แมงแสง แมงตาเรือง แมงทิ้งดวง และแมงหิ่งห้อย เป็นต้น หิ่งห้อยจัดเป็นแมลงประเภทด้วงที่ลำตัวและปีกอ่อนมีสารที่ทำให้เกิดการเรืองแสง สามารถกะพริบแสงระยิบระยับในยามค่ำคืน หิ่งห้อยตัวเต็มวัย ตัวผู้มีปีก ส่วนตัวเมียมีทั้งมีปีกและไม่มีปีก ตามปกติแล้วหิ่งห้อยจะอาศัยอยู่เฉพาะในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และระบบนิเวศที่สมบูรณ์เท่านั้น เพราะอาหารของหิ่งห้อยคือ หอยฝาดเดียว กิ้งกือ ไล่เดือนและแมลงตัวเล็ก ๆ (www.maeklongtoday.com, 25/2/2006) ระบบนิเวศที่ยังคงสมบูรณ์ของอัมพวา จึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อยจำนวนมาก โดยในช่วงหัวค่ำจะ

พบหิ่งห้อยมากมายเกาะอยู่ตามต้นลำพูริมน้ำ สองแสงกะพริบเป็นจังหวะพร้อมกัน ซึ่งการทำแสงนั้น เพื่อการผสมพันธุ์และสื่อสารถึงกันก่อให้เกิดภาพที่สวยงามน่าประทับใจ นับเป็นมรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) ที่สำคัญของอัมพวาและลุ่มน้ำแม่กลอง การอนุรักษ์หิ่งห้อยสามารถทำได้โดยการ รักษาแม่น้ำลำคลองให้สะอาด ไม่ทิ้งขยะหรือปล่อยน้ำเสียลงในแหล่งน้ำ ลดการใช้ยาปราบศัตรูพืช เก็บรักษาต้นไม้ริมฝั่งน้ำโดยเฉพาะต้นลำพู และอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มชื้นตามธรรมชาติสองฝั่งแม่น้ำลำคลอง ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ปกติหิ่งห้อยจะมีตลอดปีแต่จะมากในช่วงฤดูร้อนและฤดูฝน โดยเฉพาะในเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม

ภาพที่ 3.6 หิ่งห้อย

ภาพที่ 3.7 หิ่งห้อย : ดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ

ปลาทุ

ปลาทุแม่กลอง เป็นปลาทุที่ขึ้นชื่อของแม่กลอง เป็น Brand Name ที่การันตีคุณภาพและถิ่นกำเนิด โดยมีลักษณะเฉพาะว่า “หน้าอ คอหัก” รสชาติอร่อย เพราะเป็นปลาชนิด “ปลาลิ้น” เพราะปลาทุตัวสั้นหากินในที่ตื้น ได้รับสารอาหารชนิดดีในบริเวณอ่าวชั้นในใกล้ปากแม่น้ำ แวดล้อมด้วยระบบนิเวศปากแม่น้ำหรือระบบนิเวศสามน้ำ อันประกอบด้วยตะกอนสารอาหารต่างๆ ที่ถูกส่งออกมาจากต้นน้ำลำธารสู่ทะเลด้วยกระแสน้ำหลากน้ำเหนือ ในช่วงเดือน 8-11 แวดล้อมด้วยหาดเลนชายป่าชายเลนในบริเวณทะเลตม ตั้งแต่แหลมหลวง แหลมผักเบี้ย บางแก้ว บางตะบูน (อ.บ้านแหลม จ. เพชรบุรี) ขึ้นมาถึงยี่สาร คลองโคก แหลมใหญ่ จังหวัดสมุทรสงคราม ผ่านปากแม่น้ำแม่กลองไปทางตะวันออกถึงท่าจีน มหาชัย ปากน้ำเจ้าพระยา บางปะกง พันธอาณาบริเวณอ่าวไทยรูป ก.ไก่ ตอนบนนี้ไปแล้วจึงจะมีหาดทราย สารอาหาร ระบบนิเวศปากแม่น้ำเหล่านี้จะเต็มไปด้วยสัตว์และพืชในทุกฤดู น้ำทุกตารางไร่ มีศักยภาพในการกักกักน้ำและแม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำที่มีคุณภาพน้ำดี ที่สุด มีตะกอนมากกว่าแม่น้ำทุกสายในประเทศไทย

ภาพที่ 3.8 ปลาทุแม่กลอง

ภาพที่ 3.9 ปลาทุ - สินค้า brand name

ปลาทุแม่กลองได้รับการยอมรับว่าอร่อยกว่าที่อื่นโดยมีลักษณะสีเนื้อมันใส ตาดำสนิท โดยปลาทุปีะซึ่งถือว่าเป็นสุดยอดของปลาทุเต็มไปด้วยคุณภาพและความอร่อย มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เพราะถูกจับมาด้วยเครื่องมือที่ปราศจากความรุนแรง ทำให้ปลาไม่เครียด รสชาติจึงไม่เปลี่ยน ทางหอการค้าจังหวัดและหน่วยงานต่างๆ ได้ร่วมกันจัดงานเทศกาลกินปลาทุและของดีเมืองแม่กลองเป็นประจำทุกปีราวเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ปลาทุอร่อยที่สุดและมีเมนูปลาทุหลากหลายชนิดให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองชิมและซื้อกลับไปเป็นของฝาก

กึ่งก้ามกราม

กึ่งก้ามกราม (กึ่งนางหรือกึ่งหลวงหรือที่ผู้บริโภคทั่วไปเรียกกันว่า “กึ่งแม่น้ำ”) เป็นกึ่งน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ พบมากในแม่น้ำแม่กลองและคลองอัมพวา ลักษณะสำคัญของกึ่งชนิดนี้คือ มีลำตัวเป็นปล้อง 6 ปล้อง หัวและอกคลุมด้วยเปลือกชั้นเดียวกันกรมีลักษณะโค้งขึ้นและหยักเป็นฟันเลื่อย โคนกรีกว้างและหนา มีหนวด 2 คู่ มีขาเดิน 5 คู่ โดยสองคู่แรกตรงปลายมีลักษณะเป็นก้าม มีขาว่ายน้ำ 5 คู่ หางมีลักษณะแหลมตรงปลาย ด้านข้างแบนออกทั้งสองข้างเมื่อโตเต็มวัยแล้วตัวผู้จะมีขนาดใหญ่กว่าตัวเมียสามารถดำรงชีพได้ทั้งในน้ำจืดและน้ำเค็ม ชอบกินไส้เดือน ตัวอ่อนของแมลงน้ำ ลูกไร ชากสัตว์ และในบางโอกาสก็กินพวกเดียวกัน

ปลาตีน

ปลาตีนเป็นปลาที่มีขนาดเล็ก มีความยาวไม่เกิน 10 เซนติเมตร ชาวบ้านมักเรียกว่า “ปลาจุมพวด” ส่วนปลาตีนขนาดใหญ่มีความยาวเฉลี่ย 25 เซนติเมตร เรียกว่า “ปลากระจิง” ปลาตีนเพศผู้มีขนาดใหญ่กว่าปลาตีนเพศเมีย พบมากในบริเวณป่าชายเลนหรือบริเวณที่อยู่ในเขตน้ำขึ้น - น้ำลงเป็นปลาที่ชอบอาศัยและหากินในเวลาน้ำลง โดยเฉพาะบริเวณผิวโคลนเลน

เหี้ย

เหี้ย หรือ “ตัวเงินตัวทอง” เป็นสัตว์เลื้อยคลาน พบได้ทั่วไปบริเวณชุมชนอัมพวา มีรูปร่างคล้ายกับกิ้งก่าขนาดใหญ่ ปลายลิ้นแยกเป็นสองแฉกคล้ายงู ซึ่งใช้สำหรับการรับกลิ่นต่างๆ รอบตัว อาศัยอยู่บริเวณใกล้แหล่งน้ำ พบได้ทั้งในบริเวณแหล่งน้ำจืดและน้ำเค็ม เช่น ป่าจาก และป่าชายเลน เวลาที่ตกใจหรือเจอศัตรูมักจะหนีลงน้ำไปอย่างรวดเร็ว ชอบหากินของเน่าเปื่อยบางครั้งก็จะกินสัตว์เป็นๆ เช่น ไก่หรือเป็ดที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ ปัจจุบันเหี้ยถูกจัดอยู่ในหมวดของสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

นก

นก เป็นสัตว์อีกประเภทหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปบริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ริมคลองอัมพวาในบริเวณชุมชน รวมถึงในสวน นกที่พบในบริเวณชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงมีหลายชนิด ทั้งนกประจำถิ่นและนกที่อพยพมาตามฤดูกาล เช่น นกเขาไฟ นกกระยาง นกนางแอ่น นกกินปลา นกเอี้ยง นกเขาใหญ่ นกกางเขน ฯลฯ โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน จะมีนกให้เห็นได้มากเป็นพิเศษ

จาก

จาก เป็นไม้ที่ชอบน้ำกร่อย เป็นไม้ตระกูลปาล์มเช่นเดียวกับมะพร้าว ชอบขึ้นบริเวณชายน้ำ รวมกันเป็นกอรวมกันหลายๆ กอ หนาแน่นมาก จากสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ใบอ่อนสามารถนำมาตัดเป็นท่อนสั้นๆ ใส่ยาจุนหรือยาเส้น ให้สูบแทนบุหรี่ได้เรียกว่า “มวนใบจาก” ใบจากที่เป็นสีเขียวสดใช้ห่อขนมได้เรียกว่า “ขนมจาก” ส่วนใบแก่ที่นำมาเย็บเป็นตับเรียกว่า “ตับจาก” ใช้สำหรับมุงหลังคาบ้าน

ภาพที่ 3.10 จาก : พืชที่พบเห็นได้ทั่วไปบริเวณชายน้ำ

ลำพู

ลำพูเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่ชอบขึ้นตามชายเลนหรือพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำลำคลองบริเวณระดับน้ำขึ้น-น้ำลงพบทั่วไปทั้งบริเวณน้ำกร่อยและน้ำจืด มีระบบรากพิเศษช่วยในการหายใจ รากพิเศษนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อระบบนิเวศ โดยเป็นที่อยู่ของหอยฝาเดียวและตัวหนอนหิ่งห้อย นอกจากนี้ราก

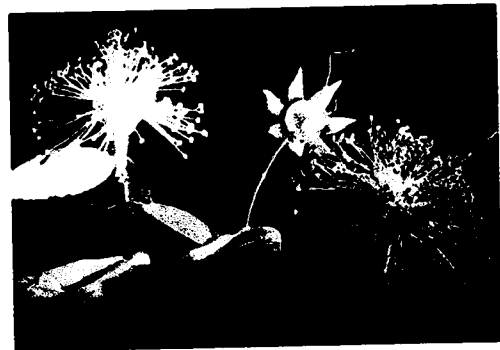
พิเศษดังกล่าวยังช่วยยึดดินเลน และกักเก็บตะกอนเอาไว้ ช่วยป้องกันการถูกกัดเซาะของตลิ่ง นอกจากนี้ ใบอ่อนยังเป็นอาหารของหิ่งห้อย และหิ่งห้อยมักอาศัยโพรงดินใต้ต้นลำพูเป็นที่วางไข่ ในพื้นที่จะเห็นต้นลำพูขึ้นเรียงรายสองฝั่งคลอง ทำให้นักท่องเที่ยวมักนิยมไปนั่งเรือชมหิ่งห้อยเรืองแสง ยามค่ำคืนเป็นจำนวนมาก ซึ่งชุมชนได้ขอความร่วมมือให้บ้านที่อยู่ริมน้ำอนุรักษ์ต้นลำพูไว้

ภาพที่ 3.11 ผลลำพูสามารถนำมารับประทานได้

ภาพที่ 3.12 ผลลำพู

ภาพที่ 3.13 ดอกลำพู

มะพร้าว

ในชุมชนมีการปลูกมะพร้าวทั้งมะพร้าวผลและมะพร้าวน้ำตาลอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานกว่าร้อยปี มะพร้าวน้ำตาลชอบน้ำลึกจึงดักเค็ม โดยชาวบ้านจะทำดินยกร่องจากภูมิปัญญา และลงมะพร้าวหลังร่องให้มีระยะห่างจากต้นประมาณ 4 วา จำนวนต้นมะพร้าวที่ลงอยู่ระหว่าง 7-12 ต้น ต่อความยาวของหลังร่องหรือความยาวของชนิดสวนและจะทำดินเสริมหลังร่องหรือไถดินทุกๆ 1-3 ปี ต่อครั้ง มะพร้าวที่ปลูกกันมากเป็นมะพร้าวพันธุ์สายบัว หรือพันธุ์สินนา เพราะให้น้ำตาลดีและ

คือเนื่อง ทำให้ชุมชนมีอาชีพหลัก คือ ทำน้ำตาลมะพร้าวซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ลือชื่อมาตั้งแต่อดีตว่า
น้ำตาลเมืองแม่กลอง เป็นสุดยอดมะพร้าวน้ำตาลแท้ ๆ

ภาพที่ 3.14 ชาวบ้านปิ่นพะองไปเก็บน้ำตาลมะพร้าว

ภาพที่ 3.15 ต้นมะพร้าวสีทอง

สวนผลไม้

นอกจากต้นจาก ต้นลำพู ต้นมะพร้าว แล้วยังสามารถพบเห็นไม้ยืนต้น ไม้พุ่มต่างๆ ในชุมชน
อัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง เช่น แสม โกงกาง เหงือกปลาหมอ เพราะอิทธิพลของน้ำกร่อย รวมทั้งสวน
ผลไม้ เช่น มะม่วง ส้มโอ ชมพู่ กัลย ลินจี และขนุน เป็นต้น โดยเฉพาะลินจีจะเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียง
ของอัมพวาเพราะมีลักษณะเฉพาะคือ เปลือกบาง เนื้อแห้ง รสชาติหวาน ในปีใดที่อากาศหนาวจัด
ลินจีจะออกผลใหญ่ รสชาติหวานอร่อย แต่ถ้าฝนตกลินจีจะอมน้ำและแตก เช่นเดียวกับส้มโอพันธุ์
ขาวใหญ่ ที่มีรสชาติอร่อย และให้ผลผลิตตลอดทั้งปี ดังนั้นชาวสวนจะมักนำผลผลิตผล จากสวนมาขายที่
ตลาดน้ำด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวจะสามารถจับจ่ายซื้อหาด้วยราคาไม่แพง นอกจากนั้นยังส่งผลให้
พื้นที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิถีชีวิตของชาวสวน และ
เลือกซื้อผลไม้ด้วยราคายุติธรรม

ภาพที่ 3.16 ลินจีพันธุ์ค่อมลำเจียก

ภาพที่ 3.17 สวนผลไม้ในชุมชน

3.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคม

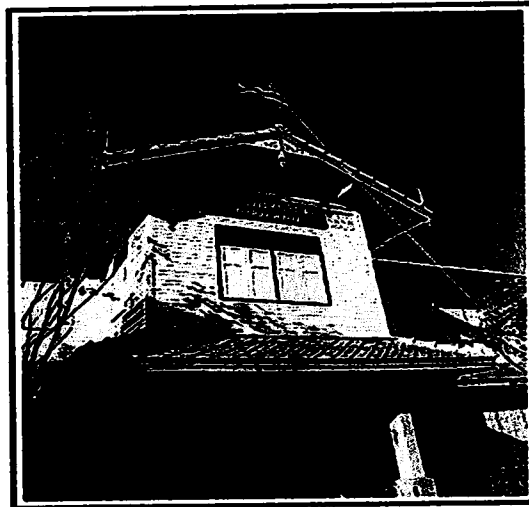
จากข้อมูลจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรในเทศบาลตำบลอัมพวา ในปี 2549 มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1303 ครัวเรือน มีประชากร 5869 คน เป็นเพศชาย 2771 คน เพศหญิง 3098 คน ประชากรเฉลี่ย ครัวเรือนละ 4.50 คน ความหนาแน่นของประชากร 2341 คนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนอัมพวาประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ส่วนใหญ่ทำสวนผลไม้ ได้แก่ มะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ เป็นต้น รองลงมาประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม และรับราชการ ฯลฯ โดยสถานประกอบการด้านพาณิชย์กรรมประกอบด้วย ตลาดสด ร้านอาหาร ร้านรับซื้อของเก่า ร้านค้าทั่วไป ฯลฯ ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนมีไม่มากนักเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก เช่น การผลิตน้ำตาลมะพร้าว การทำขนม การผลิตและจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง การทำประมงชายฝั่งได้แก่การเพาะเลี้ยงกุ้ง ปูทะเล หอยแครง และการทำประมงน้ำจืดและการเลี้ยงปลาในบ่อ ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและรายได้ประชากรเป็นไปตามลักษณะการประกอบอาชีพ ปัจจุบันในอำเภออัมพวามีสหกรณ์การเกษตร 4 แห่ง คือสหกรณ์การเกษตรผสมผสานแพรงหนามแดง จำกัด สหกรณ์การเกษตรไม้ผลสมุทรสงคราม จำกัด สหกรณ์การเกษตรอินทาราม จำกัด สหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด

ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา มีธนาคารพาณิชย์ จำนวน 4 แห่ง คือ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด ธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม ในเขตเทศบาลมีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขอำเภออัมพวา ที่ทำการชุมสายโทรศัพท์อำเภออัมพวา และระบบเสียงตามสายของเทศบาลครอบคลุมร้อยละ 80 ของพื้นที่

ทางด้านสังคมในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา ประกอบไปด้วยชุมชนทั้งหมด 10 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านหัวแหลม
2. ชุมชนประชาอุทิศ
3. ชุมชนโรงเจ
4. ชุมชน ตลาดอัมพวา
5. ชุมชนวัดอัมพวัน
6. ชุมชนคลองอัมพวา
7. ชุมชนบางจาก
8. ชุมชนริมเขื่อน
9. ชุมชนบางกะพ้อม 1
10. ชุมชนบางกะพ้อม 2

ในชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรของประชาชนขึ้นในเขตเทศบาล ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการแม่บ้านชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (อสว.) มูลนิธิอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ชมรมแมงลอยจำหน่ายอาหาร ชมรมแม่กลองบ้านเรา ทั้งนี้ เพื่อให้องค์กรดังกล่าวเป็นแกนกลางในการประสานงานและประสานความร่วมมือระหว่างประชาชน และเทศบาล เพื่อช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา ความต้องการตลอดจนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและพัฒนาในด้านต่าง ๆ

ภาพที่ 3.18 เทศบาลตำบลอัมพวา

ด้านการศึกษาในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษาทั้งสังกัดเทศบาลตำบลอัมพวา และสังกัดเอกชน รวมทั้งสิ้น 5 แห่ง และโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 2 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางจาก 1 แห่ง ส่วนด้านการนับถือศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดพุทธในเขตเทศบาล ตำบลรวม 4 วัด คือ วัดนางวัง วัดเกษมสถณาราม วัดอัมพวันเจติยาราม และวัดบางกะพ้อม

ด้านวัฒนธรรมที่เทศบาลตำบลอัมพวาไม่มีสภาวัฒนธรรมตำบลตั้งอยู่ในพื้นที่ แต่มีอยู่ที่ตำบล ท่าคาและตำบลสวนหลวง และมีสภาวัฒนธรรมอำเภอตั้งอยู่ที่สำนักงานศึกษาธิการอำเภออัมพวา

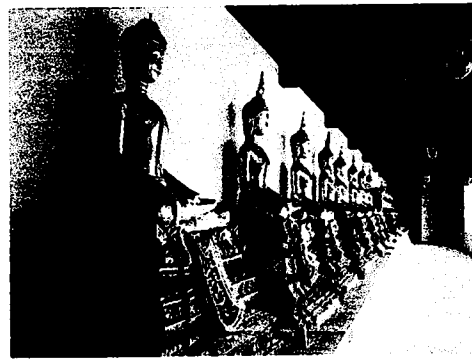
ศิลปกรรมที่สำคัญในท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นศิลปกรรมที่สืบเนื่องจากการนับถือพระพุทธศาสนา จากภูมิปัญญา มีรูปแบบเฉพาะตนและผสมผสานกับศิลปกรรมในท้องถิ่นใกล้เคียง เป็นเอกลักษณ์ ของท้องถิ่น ศิลปกรรมที่สำคัญเนื่องในพุทธศาสนา มีปรากฏอยู่ในวัด เช่น สถาปัตยกรรม มี โบสถ์ วิหาร พระปรางค์ เจดีย์ กุฏิหอไตร ประติมากรรม มี พระพุทธปฏิมา ลวดลายแกะ ปั้นประกอบ สถาปัตยกรรมจิตรกรรม มี จิตรกรรมฝาผนัง ศิลปกรรมเหล่านี้ผ่านการสั่งสมมานาน ได้รับการทำนุ

นำเข้ามาโดยตลอดถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คน เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ และได้รับการดูแลจากหน่วยงานของทางราชการ ขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของชาติ ดังนี้

1. วัดเพชรสมุทรวรวิหาร (วัดบ้านแหลม) ต.แม่กลอง อ.เมืองสมุทรสงคราม
2. วัดอัมพวันเจติยาราม ต.อัมพวา อ.อัมพวา
3. วัดเขายี่สาร ต. ยี่สาร อ.อัมพวา
4. วัดแม่รำ ต.บางขันแตก อ.เมืองสมุทรสงคราม
5. วัดเกตการาม ต.โรงหีบ อ.บางคนที
6. วัดตรีจินดาวัฒนาราม ต.บางกุ้ง อ.บางคนที
7. วัดบางกะพ้อม ต.อัมพวา อ.อัมพวา
8. วัดบางกุ้ง ต.บางกุ้ง อ.บางคนที
9. วัดบางพลับ ต.บางพรหม อ.บางคนที
10. วัดปากน้ำ ต.เหมืองใหม่ อ.อัมพวา
11. วัดพวงมาลัย ต.แม่กลอง อ.เมืองสมุทรสงคราม
12. วัดบางแคใหญ่ ต.แคอ้อม อ.อัมพวา
13. วัดอินทาราม ต.เหมืองใหม่ อ.อัมพวา

ภาพที่ 3.19 วัดกุฎีทอง

ภาพที่ 3.20 พระพุทธปฏิมา

ศิลปะพื้นบ้าน จังหวัดสมุทรสงคราม นอกจากจะมีศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีศิลปะพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ในอดีต และนับวันจะสูญหายไปถ้าขาดการอนุรักษ์ จนมีชาวบ้านบางคนที่มีใจรักและเห็นความสำคัญของศิลปะพื้นบ้าน สร้างผลงานขึ้นมาด้วยใจรัก กลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น

- ศิลปะการเขียนลายเบญจรงค์ ของ นายวิรัตน์ ปิ่นสุวรรณ
- ศิลปะการแสดงหุ่นกระบอก ของ นายวงษ์ รวมสุข
- ศิลปะการแสดงหนังใหญ่ ของ วัดบางน้อย
- ศิลปะไทยในลายมะพร้าวขอ ของ นายสมพร เกตุแก้ว

ด้านสถานบริการของรัฐ ภายในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาไม่มีสถานบริการของรัฐ เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย มีแต่คลินิกเอกชน 3 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 3 แห่ง ศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาล 1 แห่ง มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข 2 คน และมีเจ้าหน้าที่บริการด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น 1 คน มีผู้รับบริการโดยเฉลี่ย 10 คนต่อวัน ส่วนด้านงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันและระงับอัคคีภัยรวมถึงภัยธรรมชาติและสาธารณภัยอื่นๆโดยมีรถยนต์ดับเพลิง 1 คัน รถยนต์บรรทุกน้ำ 2 คัน เรือยนต์ดับเพลิง 1 ลำ เครื่องดับเพลิงชนิดหาลาม 3 เครื่อง และพนักงานดับเพลิง 10 คน ท้องถิ่น (สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2549)

ด้านการกำจัดขยะ ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวามีรถบรรทุกขยะจำนวน 2 คัน แต่ใช้งานได้เพียง 1 คัน มีพนักงานจำนวน 7 คน แบ่งเป็นพนักงานเก็บขน 3 คน และพนักงานกวาดถนน 4 คน ให้บริการเก็บขนทุกวัน วันละ 1 เที่ยว หากมีขยะตกค้างจะเพิ่มการเก็บเป็น 2 เที่ยวซึ่งมีประมาณ 2 วัน ในรอบสัปดาห์ แล้วนำไปรวมไว้ที่จุดพักขยะ ที่ตำบลบางบ่อ อำเภอเมือง ห่างจากเทศบาลตำบลประมาณ 12 กิโลเมตร เพื่อให้เอกชนนำไปกำจัดต่อไป ขยะส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 60 เป็นขยะที่ย่อยสลายได้ และเป็นขยะทั่วไปร้อยละ 30 ที่เหลือเป็นขยะรีไซเคิลและขยะอันตรายเพียงร้อยละ 1 ทั้งนี้เทศบาลตำบลได้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราเดือนละ 8 บาท ต่อครัวเรือน

3.4 วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้วยลักษณะความเป็นบ้านสวนกึ่งทะเลที่มีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายทำให้ชาวชุมชนอัมพวามีการเรียนรู้ระบบธรรมชาติเพื่อทำมาหากินเลี้ยงชีพ มีอาชีพที่หลากหลาย ทั้งชาวสวน ชาวประมง แม่ค้า ซึ่งต่างก็มีแบบแผนการทำมาหากินแตกต่างกันแต่สอดคล้องกับระบบสายน้ำและระบบลม ซึ่งเปรียบเสมือนนาฬิกาธรรมชาติ ทั้งนี้ชาวอัมพวาได้เรียนรู้ สังคมและปรับตัวตามวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป นอกจากการมีประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าแล้วชุมชนอัมพวายังมีวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของชาวอัมพวา เป็นการดำเนินชีวิตแบบชุมชนริมน้ำภาคกลาง เรียบง่าย ผู้คนยังคงมีกิจกรรมร่วมกับแม่น้ำลำคลอง โดยใช้เป็นเส้นทางคมนาคมและใช้

ในชีวิตประจำวัน เพราะสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และคุณภาพน้ำยังคงสภาพดี การดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่มี 2 กลุ่มหลัก คือค้าขายและเกษตรกรรม เนื่องจากแต่เดิมเมื่อยังคงมีตลาดน้ำ คนในพื้นที่บริเวณริมคลองทำอาชีพค้าขาย ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน และประชากรที่ไม่ได้อาศัยอยู่บริเวณริมคลองทำอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งจะมีความแตกต่างทางด้านอาชีพ แต่วิถีชีวิตของคนทั้ง 2 กลุ่มนั้นเรียบง่ายและยังคงมีความเกี่ยวข้องกับลำคลองอยู่ ถึงแม้บทบาทของลำคลองจะไม่สำคัญเท่าแต่ก่อนก็ตาม โดยทั่วไปสามารถจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจชุมชน และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549)

3.4.1 วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง

สภาพด้านนิเวศวิทยาของชุมชนอัมพวา ประกอบด้วยคลองน้อยใหญ่ที่เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำแม่กลองหลายสาย แต่ละสายเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ริมน้ำ และพื้นที่ใกล้เคียงประชาชนใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค และการสัญจร นอกจากนี้ยังสามารถพบกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำลำคลอง เช่น เด็กๆ ที่กำลังกระโดดเล่นน้ำในคลองอย่างสนุกสนาน ชาวบ้านที่ตกกุ้งในแม่น้ำลำคลอง เพื่อเป็นอาหาร หรือเป็นการพักผ่อน วิถีชีวิตของประชาชนริมน้ำนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนอัมพวา

การใช้เรือ

ในอดีตการเดินทางของชาวอัมพวา มีการติดต่อภายในชุมชนหรือกับชุมชนใกล้เคียงโดยใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากมีแม่น้ำและคลองเชื่อมโยงได้ทั่วถึงจึงนิยมใช้เรือในการขนส่งและการสัญจร แม้ว่าในปัจจุบันการสัญจรทางน้ำได้ลดบทบาทลง แต่ยังคงพบเห็นการใช้เรือในการสัญจรทางน้ำหรือการประกอบอาชีพในรูปแบบต่างๆ เช่น การค้าขายในตลาดน้ำ การขนส่งผลไม้ การตกกุ้ง ตลอดจนการล่องเรือชมหิ่งห้อย

การจับปลา

ในช่วงฤดูร้อน เมื่อน้ำในคลองลดลงเกือบแห้งขอดคลอง จะพบเห็นชาวบ้านลงไปทอดแหจับปลาในคลอง นอกจากนี้ในพื้นที่ใกล้เคียงยังพบการใช้โพงพาง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจับปลา ซึ่งในปัจจุบันพบเห็นได้ยากมากแล้ว เนื่องจากไม่ได้รับอนุญาตให้สร้างโพงพางในลำน้ำสายหลักอีกต่อไป เพราะกีดขวางการสัญจรทางน้ำของเรือ ส่วนการจับปลาในแม่น้ำชาวบ้านจะใช้วิธีทอดแหจากเรือของตนเอง

การตกกุ้ง

นอกจากสองฝั่งคลองอัมพวา และลำคลองอื่นๆรวมทั้งแม่น้ำแม่กลองที่ระบบการหมุนเวียนของกระแสน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็มอยู่อย่างสม่ำเสมอ ทำให้แหล่งน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ในแหล่ง

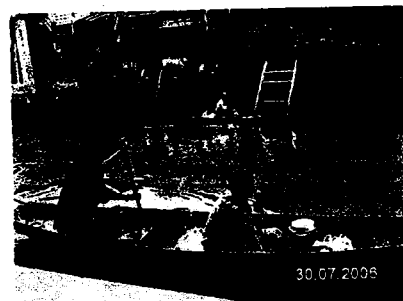
น้ำธรรมชาติสูง ทำให้กุ่มแม่น้ำเจริญเติบโตและขยายพันธุ์เป็นอย่างดี การตกกุ่มแม่น้ำจึงอาชีพหนึ่งที่ได้รับคามนิยม กุ่มแม่น้ำจึงเป็นรายการอาหารที่มีชื่อเสียงของอัมพวา กุ่มที่ได้มาจากฝีมือการตกกุ่มที่ ต้องอาศัยทั้งความอดทน ความชำนาญและภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นอย่างมาก โดยชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่องกระแส น้ำ และพฤติกรรมของกุ่มเป็นอย่างดี เช่นการใช้หัวใจไก่ ปล่อยกระดองใส่เดือนหรือกุ่มตัวเล็ก ๆ เป็นเหยื่อซึ่งตกได้ทั้งกลางวันและกลางคืน กุ่มที่ตกได้จะนำมาซังใส่ไว้ในกระชังข้างกราบเรือเพื่อไม่ให้กุ่มตาย เป็นการรักษาความสดของกุ่มก่อนที่จะนำมาขายให้พ่อค้าคนกลางซึ่งจะพายเรือมารับซื้อ กุ่ม ราคาซื้อขายอยู่ที่ประมาณกิโลกรัมละ 400-500 บาท ขึ้นอยู่กับขนาด ชาวบ้านที่นี้ตกกุ่มเป็นอาชีพ ช่วยสร้างรายได้ให้กับครอบครัว บริเวณที่สามารถพบเห็นการตกกุ่มมากที่สุด ได้แก่ สองฝั่งแม่น้ำแม่กลองทั้งในช่วงกลางวันและกลางคืน โดยเฉพาะช่วงกลางคืนจะพบเห็นเรือ กุ่มแทบทุกคั้งน้ำ

การตักบาตรริมคลอง

ตอนเช้าตรู่ของทุกวันพระภิกษุจากทั้งวัดอัมพวันเจติยาราม และวัดพระยาญาติ จะออกเดินบิณฑบาตตามทางเดินริมคลองอัมพวา นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์บางรูปพายเรือไปบิณฑบาตเพื่อให้พุทธศาสนิกชนในชุมชนได้ตักบาตรซึ่งนอกจากเป็นการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลแล้ว ยังเป็นการ

ภาพที่ 3.21 พระพายเรือไปบิณฑบาต

ภาพที่ 3.22 พระออกบิณฑบาตช่วงเช้าตรู่

สืบทอดพระพุทธศาสนาอีกด้วย โดยนักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ส่วนใหญ่เจ้าของบ้านจะเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมทำบุญใส่บาตร

การใช้น้ำ – เล่นน้ำ

สายน้ำที่หล่อเลี้ยงชาวอัมพวามาตั้งแต่อดีต คือ คลองอัมพวา การใช้ประโยชน์จากน้ำจึงเป็นสิ่งที่ชาวอัมพวาปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่บ่งบอกความเป็นตัวตนคนอัมพวาได้อย่างชัดเจน ชาวบ้านเรียนรู้และทำความเข้าใจกับระบบน้ำ มีการสังเกตช่วงเวลาที่น้ำขึ้น-น้ำลง สังเกตว่า

ภาพที่ 3.23 เด็กเล่นน้ำอย่างสนุกสนาน

ภาพที่ 3.24 นักท่องเที่ยววัดกบาตร

เป็นน้ำจืด น้ำกร่อยหรือน้ำเค็ม เพื่อให้ได้น้ำที่ใสสะอาดมาใช้ในช่วงเวลาที่มีจังหวะเหมาะสมสำหรับการลงเล่นน้ำ ไม่ว่าจะเป็นในช่วงเช้าหรือช่วงเย็นที่น้ำขึ้นเต็มที่จะมีการลงเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน โดยเฉพาะเด็ก ๆ จะมีการจับกลุ่มเล่นน้ำกันตลอดเวลา กิจกรรมดังกล่าวเป็นการบ่งบอกถึงวิถีชีวิตชุมชนอัมพวาได้เป็นอย่างดี

3.4.2 วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนที่มีการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเป็นหลัก เพราะสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ก่อให้เกิดลักษณะทางธรณีวิทยาที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและน้ำ อันเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เดิมเป็นแหล่งผลิตพืชผักผลไม้ที่สำคัญสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น พริก หอม กระเทียม ยาจืด หมากพลูเพื่อนำไปจำหน่ายจึงมีการพาณิชย์กรรมเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นมากบริเวณริมคลองอัมพวา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม เป็นคนไทยเชื้อสายจีน อีกทั้งยังมีตลาดน้ำที่ส่งเสริมรายได้อีกทางหนึ่งให้กับคนในชุมชน ปัจจุบันการประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่ จึงนิยมทำสวนโดยเฉพาะสวนมะพร้าว สวนลิ้นจี่ และสวนส้มโอกันมาก สามารถนำมาขายได้บริเวณตลาดน้ำ เพราะเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวมากกว่า รวมทั้งผลไม้ดังกล่าวมีคุณภาพสูงกว่าที่อื่น ๆ

การทำสวนมะพร้าว

ชุมชนอัมพวามีมีการเพาะปลูกมะพร้าวอยู่กระจัดกระจายทั่วไปโดยรอบพื้นที่มาเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว โดยมีพันธุ์ต่าง ๆ มากมาย เช่น มะพร้าวผล มะพร้าวตาล มะพร้าวขอ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่นิยมปลูกกลับไปกับผลไม้ชนิดอื่นๆ ทั้งนี้การที่มะพร้าวมีผลผลิตเจริญงอกงามและให้รสชาติหอมหวาน ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของกระแส น้ำจืด น้ำเค็มที่มีการหมุนเวียนดี มีการขึ้นลงของน้ำอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มะพร้าวยังคงเป็นสินค้าหลักในการสร้างรายได้โดยผลิตผลที่ได้จากการทำสวนมะพร้าว ส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของการบริโภคและการค้าขายผลมะพร้าว นอกจากนี้ยังมีการทำน้ำตาลมะพร้าวที่มีความแตกต่างกับน้ำตาลโตนด ตรงที่มีความหวานมันและเข้มข้นกว่า

“ การทำน้ำตาลต้องขึ้นต้นมะพร้าววันหนึ่งได้ 70-80 ต้น เพราะอายุมากแล้ว ขึ้นวันละ 2 รอบ ตอนตี 5 กับ บ่าย 3 โมง เอามาเคี่ยว น้ำตาลที่เก็บจากต้น 7-8 ปี๊บ เคี่ยวจะได้น้ำตาลปี๊บ 1 ปี๊บ (คุณยายข้างบ้านโฮมสเตย์ป้อมลมทวน อายุ 70 ปี สัมภาษณ์, 21 มิถุนายน 2550) ”

ภาพที่ 3.25 น้ำตาลมะพร้าว

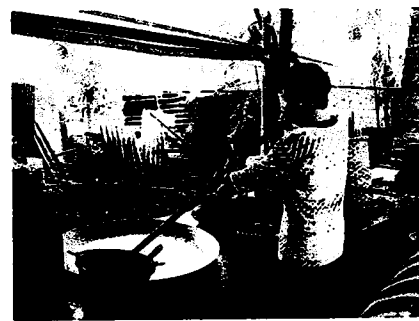

ภาพที่ 3.26 น้ำตาลมะพร้าว-สินค้าOTOP

เตาตาลเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการเคี่ยวน้ำตาลจนเป็นน้ำตาลมะพร้าว มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานาน สถานที่ที่นักท่องเที่ยวสนใจเข้าชมการทำน้ำตาลมะพร้าว เริ่มจากการขึ้นไปเก็บน้ำตาลสดจากวงมะพร้าว โดยใช้กระบะรองน้ำตาลไว้ หากใช้น้ำตาลจากมะพร้าวต้นโตจะต้องตัดดอกของมะพร้าวต้นนั้น เพื่อรองรับน้ำตาลจากวงมะพร้าว ซึ่งต้นหนึ่งจะมี 1-2 วง โดยทุก 3 เดือนจะให้น้ำตาลครั้งหนึ่งเป็นเวลาประมาณ 1 เดือน ชาวสวนจะขึ้นไปเก็บน้ำตาลสดแล้วนำมาเคี่ยวเองหรืออาจจะนำมาขายที่เตาตาล ต้ม กรองและเคี่ยวซึ่งต้องใช้เวลาเกินกว่า 1 ชั่วโมง จึงจะได้น้ำตาลที่ข้นและเหนียว จากนั้นก็นำเอามาปั่นต่อแล้วนำไปหยอดใส่ถ้วยที่รองด้วยผ้าขาวบางเพื่อกันติดถ้วย หรืออาจจะเทใส่ปี๊บเป็นน้ำตาลปี๊บซึ่งปี๊บหนึ่งสามารถจูน้ำตาลได้ 30 กิโลกรัม

ภาพที่ 3.27 การทำน้ำตาลปี๊บ

ภาพที่ 3.28 การเคี่ยวน้ำตาล

การทำน้ำตาลให้อร่อยไม่ใช่เพียงกรรมวิธีการเคี่ยวน้ำตาลเท่านั้น แต่ต้องเริ่มต้นตั้งแต่การคัดสรรพันธุ์มะพร้าว ดูแลระบบน้ำ ทำคันดิน ขึ้นตาล ปาดตาล เก็บตาล เคี่ยวน้ำตาล ฯลฯ ซึ่งต้องใช้ความ

จำนวนทุกชั้นตอน น้ำตาลมะพร้าวที่อัมพวาจึงได้สร้างชื่อเสียงจนเป็นที่กล่าวถึงและนักท่องเที่ยวมัก
ซื้อกลับไปเป็นของฝาก

การทำสวนลิ้นจี่

ลิ้นจี่เป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของอัมพวา โดยมีพันธุ์ที่นิยมปลูกคือพันธุ์ค่อมลำเจียก ที่มีลักษณะ
เปลือกบาง หนามตั้ง หนังกิ่ง ไหลผลกว้างแบน เนื้อเต่งมีความแห้งและรสชาติที่หวานมากกว่าเมื่อ
เทียบกับพันธุ์จักรพรรดิที่ปลูกอยู่แถบภาคเหนือของประเทศไทย การปลูกลิ้นจี่ต้องอาศัยสภาพ
ภูมิอากาศที่ค่อนข้างหนาวเย็น ดังนั้นในปีไหนที่อากาศร้อนจัด ลิ้นจี่จะออกผลใหญ่โดยเฉลี่ยประมาณ
100ผลจะมีน้ำหนัก 2 กิโลกรัม มีรสชาติหวานอร่อย แต่หากมีฝนตกลงลิ้นจี่จะอมน้ำและแตก ลิ้นจี่อัมพวา
จะให้ผลผลิตในช่วงเดือนเมษายน ซึ่งถือเป็นผลไม้ที่ทำรายได้ให้กับชาวสวนมานานกว่า 100ปี

การทำสวนส้มโอ

ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่เป็นส้มโอที่มีรสชาติอร่อยและออกผลผลิตตลอดทั้งปีโดยเฉพาะในฤดูร้อน
นิยมปลูกกันมากในอำเภออัมพวาและอำเภอบางคนที จนเป็นที่เลื่องลือว่าส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ ไร่เมล็ด
ทำรายได้ให้กับชาวสวนมานานกว่า 100ปี เพราะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

การพาณิชย์กรรม

นอกจากอาชีพเกษตรกรรมแล้วคนส่วนใหญ่ในชุมชนอัมพวายังมีอีกหลากหลายอาชีพที่เป็น
เอกลักษณ์ของชุมชนอัมพวา โดยเฉพาะการค้าขายบริเวณริมคลองอัมพวา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตลาด
น้ำที่เคยรุ่งเรืองในอดีต ปัจจุบันอาคารบ้านเรือนหลายหลังถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานเพื่อให้
สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจ โดยบางหลังมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารจากเดิมที่เคยเป็นบ้านพัก
อาศัยหรือร้านค้า ให้กลายมาเป็นบ้านพักโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ขณะที่ร้านค้าเก่าแก่หลาย
แห่งยังคงเปิดให้บริการอยู่ อาทิเช่น ร้านสวรรค์ไอศกรร 2 ซึ่งเป็นร้านขายยาแผนโบราณ ร้านโอสถ
พานิช เป็นร้านตีเหล็กตราดาว รับตีมีดโดยเฉพาะมีดปาดตาล แต่ปัจจุบันการประกอบอาชีพน้ำตาล
มะพร้าวลดน้อยลง กอปรกับเทคโนโลยีในการทำมีดมีความทันสมัยมากขึ้น ส่งผลให้มีการสั่งทำมีด
น้อย จึงเลิกกิจการมาขายข้าวมันไก่ ซึ่งชาวบ้านรู้จักกันในนามของ ร้านข้าวมันไก่โกกิม ร้านขาย
ของชำแต่คิบเฮง ซึ่งเดิมมีอยู่ 5 คูหา ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวเช่า 2 คูหา ร้าน
จินตนาภัณฑ เป็นร้านขายของใช้อุปโภค บริโภคในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับร้านอึ้งเซียงฮวด
นอกจากนี้ยังมีกลุ่มร้านที่ขายขนม เช่น ร้านถั่วทอดทองดี ร้านขนมเฮงกี้ กลุ่มทำขนมบ้านกอ
จาก เรือนขนมไทยอุทยานร.2 ซึ่งเป็นแหล่งผลิตขนมไทยที่มีในสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นขนมที่หายาก
และเป็นขนมชาววัง นักท่องเที่ยวมักให้ความสนใจและหาซื้อเป็นของฝาก เช่น ขนมขอม่วง ขนมจำ
มงกุฎ ขนมทองเอก และขนมเสน่ห์จันทร์ เป็นต้น

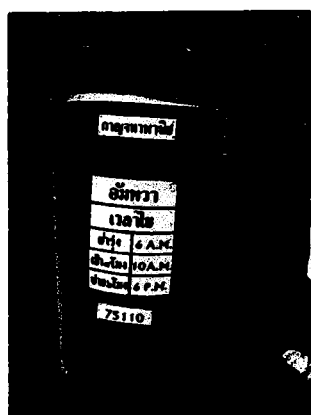

ภาพที่ 3.29 ร้านกาแฟโบราณ

ภาพที่ 3.30 ร้านกาแฟสมานการค้า

นอกจากนั้นแล้วชาวอัมพวานิยมดื่มกาแฟมากโดยเฉพาะชาวสวนตาล ดังนั้นในอดีตจึงมีร้านกาแฟอยู่มาก ปัจจุบันเหลือไม่กี่ร้าน เช่น ร้านคั่วกาแฟอึ้งเซ่งฮวด ร้านสมานการค้า ร้านกาแฟไอชารต

ภาพที่ 3.31 เวลาเปิด-ปิด ร้านกาแฟกาญจนพานิช

ภาพที่ 3.32 เมนูร้านกาแฟกาญจนพานิช

3.4.3 วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการที่ชาวอัมพวาอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี รมรื่นด้วยต้นไม้และสายน้ำ จึงเป็นผู้ที่มีจิตใจสงบ เยือกเย็นมีการสร้างรูปแบบทางสังคม วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนออกมาทางด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ละเอียดลออ ทำให้ภายในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตงานศิลปหัตถกรรมที่ได้จากการประดิษฐ์คิดค้น แปลรูป จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เช่น เครื่องเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว ผลิตภัณฑ์บ้านทรงไทยจำลอง เรือจำลอง บ้านไทยบรรเลงและการแปรรูปผลไม้ โดยมีศูนย์กลางเด่น ๆ ดังนี้

ปั้นสุวรรณเบญจรงค์

ปั้นสุวรรณเบญจรงค์ เป็นสถานที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และเครื่องถ้วยลายน้ำทอง ซึ่งในอดีตเครื่องถ้วยดังกล่าว เป็นเครื่องถ้วยที่ใช้ในสมัยกรุงธนบุรีถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เขียนด้วยสี 5 สี ได้แก่ แดง เหลือง ขาว ดำ เขียวหรือน้ำเงิน เจ้าของคือ คุณวิรัตน์ ปั้นสุวรรณ เป็นผู้อนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปะดังกล่าว เป็นผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมภาคกลาง (เขต 7) ปี 2534 และได้รับการคัดเลือกให้ผลิตชุดถ้วยเบญจรงค์เป็นของที่ระลึกให้กับผู้นำประเทศต่าง ๆ ในการมาร่วมประชุม เอเปก ปี 2546

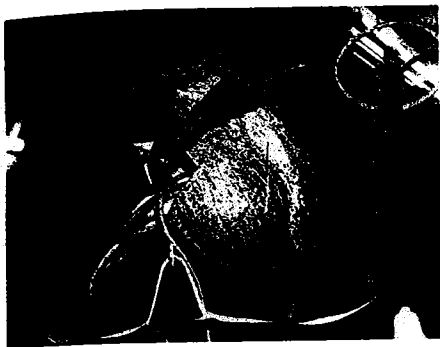
ภาพที่ 3.33 การเพิ่มมูลค่ากะลามะพร้าว

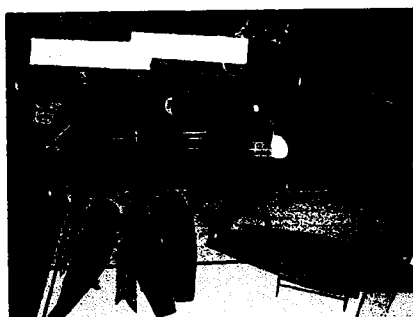
ภาพที่ 3.34 สิ่งประดิษฐ์จากมะพร้าว

ผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว

จากการที่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนมะพร้าว ชาวอัมพวาจึงได้นำเปลือกมะพร้าวมาประดิษฐ์เป็นการเพิ่มมูลค่า และยังสามารถสร้างรายได้ ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง โดยนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ เป็น กระถางกล้วยไม้ หรือเป็นของตกแต่ง ของประดับ โดยใช้ผลมะพร้าวมาแกะเป็นรูปนก โคมไฟที่ใส่ของ ที่ปลูกต้นไม้ หรือใช้กะลามะพร้าวมาผลิตเป็นงานฝีมือ โดยให้คุณค่ากับชิ้นงานมากกว่ามูลค่าตอบแทนที่ได้รับ เช่น ช่างแกะกะโหลกขอด้วง คุณลุงลิ่ง จันทรงุล อายุ 77 ปี คุณบรรเลง ยิ้มบุญนะ เจ้าของกะลาบรรเลง เป็นต้น

ภาพที่ 3.35 นกมะพร้าว

ภาพที่ 3.36 เรือจำลองเพื่อการอนุรักษ์

กลุ่มหัตถกรรมบ้านทรงไทยจิว

กลุ่มหัตถกรรมบ้านทรงไทยจิวอัมพวา เกิดจากความร่วมมือของคนในกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบางช้างกลุ่มหัตถกรรมจากเพชรบุรี และกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัด โดยประดิษฐ์ บ้านทรงไทยจำลอง บ้านทรงไทยจิวและเรือจำลองเพื่อการอนุรักษ์โดยเน้นรูปแบบและเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของบ้านทรงไทยภาคกลาง

บ้านไทยบรรเลง

ชาวอัมพวามีความเชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยจะได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดฝีมือ เช่น หลวงประดิษฐ์ไพเราะ มีระนาดเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บ้านไทยบรรเลง ตั้งขึ้นเมื่อปี 2480 โดย นายถึก แก้วละเอียด ที่สืบทอดกันมา 3 รุ่น ปัจจุบันหัวหน้าวง คือ พ.จ.อ. สมาน แก้วละเอียด เปิดสอนดนตรีไทย ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ที่สนใจดนตรีไทยโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแต่ต้องมีความตั้งใจจริง และรับจ้างงานมหรสพทั่วไป ลักษณะวงเป็นวงปี่พาทย์มอญไทย ให้ชื่อว่า วงไทยบรรเลง

กลุ่มแม่บ้านแปรรูปผลไม้

จากที่ชาวอัมพวาส่วนใหญ่เป็นชาวสวนผลไม้และมีผลไม้ที่หลากหลายจำนวนมาก จนบางช่วงเกิดภาวะล้นตลาดราคาตกต่ำจึงมีการรวมกลุ่มของแม่บ้านชุมชนโรงเรียนแปรรูปผลไม้กวนนอกจำหน่ายในพื้นที่ชุมชน

ภาพที่ 3.37 กล้วยกวน

ภาพที่ 3.38 ลูกชิด-ลูกตาล

บทที่ 4

การท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวา

จังหวัดสมุทรสงครามมีทรัพยากรท่องเที่ยวแบ่งตามประเภทและอำเภอ โดยอำเภออัมพวามีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งสิ้น 44 แห่ง นับเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาคืออำเภอเมืองสมุทรสงคราม 37 แห่ง และอำเภอบางคนที 17 แห่งจากตารางที่ 4-1 จะเห็นได้ว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่นั้นอยู่ที่อำเภออัมพวา ส่งผลให้พื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงมีศักยภาพเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมากที่สุด

ตารางที่ 4.1 จำนวนหมู่บ้านที่มีสถานที่ท่องเที่ยว และจำนวนสถานที่ท่องเที่ยว จำแนกตามประเภทสถานที่ท่องเที่ยว

ลำดับที่	อำเภอ / กิ่ง	สถานที่ท่องเที่ยว					
		ทางธรรมชาติ		ทางประวัติศาสตร์		ทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตคนไทย	
		จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนแห่ง	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนแห่ง	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนแห่ง
1	เมืองสมุทรสงคราม	17	17	4	4	15	16
2	บางคนที	6	6	2	2	7	9
3	อัมพวา	14	17	5	5	17	22
รวม		37	40	11	11	39	47

ที่มา : รายงานผลการจัดทำข้อมูลสถิติเพื่อการพัฒนาอบต.พ.ศ.2547 สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสงคราม

ชุมชนอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมไว้อย่างน่าชื่นชม เมื่อเข้ามาในชุมชนก็จะพบกับสิ่งเหล่านี้กระจายอยู่ตามชุมชน โดยสถานที่แต่ละแห่งจะบอกเล่าความยาวนานของประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวาเป็นอย่างดี

4.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด

4.1.1 วิสัยทัศน์ของจังหวัด

“จังหวัดสมุทรสาครได้กำหนดวิสัยทัศน์ของจังหวัดว่า เป็นเมืองแห่งอาหารทะเลและผลไม้ปลอดสารพิษ ศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แม่น้ำลำคลองระดับชาติ ดินแดนแห่งประชาชนรักถิ่นกำเนิด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดั้งเดิม”

4.1.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดด้านการท่องเที่ยว

จังหวัดได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดด้านการท่องเที่ยวคือ “การพัฒนาให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางลำคลอง” โดยมีเป้าประสงค์รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นปีละ 1.5%

ทั้งนี้จังหวัดได้กำหนดกลยุทธ์หลัก ดังนี้

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางลำคลอง
2. ส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
3. การพัฒนาขีดความสามารถของภาคบริการและองค์กรชุมชน/เครือข่าย เพื่อส่งเสริมการจ้างงาน และเพิ่มรายได้
4. การฟื้นฟูและสร้างสมดุลของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
5. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่นในการดูแลจัดการฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว
6. ห้ามประกอบธุรกิจและกิจกรรมบางประเภทที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดั้งเดิม เช่น แพอาหาร เรคลอยน้ำ สกูดเตอร์

4.1.3 วิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลอัมพวา

เทศบาลตำบลอัมพวาได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของจังหวัดคือ “อัมพวาเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยังคงเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม และรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าของท้องถิ่นเอาไว้อย่างสมบูรณ์ โดยอาศัยแนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

4.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดใจ

4.2.1 ด้านโบราณสถาน-โบราณวัตถุ

โบราณสถานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวา ได้แก่ วัดวาอาราม โรงเจ และศาลเจ้า ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในชุมชน โดยสถานที่ดังกล่าวทำหน้าที่ในการ

บอกเล่าเรื่องราวความเชื่อ ความศรัทธา ในพระพุทธศาสนาอย่างยาวนานของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

1) วัดอัมพวันเจติยาราม

สำหรับวัดอัมพวันเจติยารามเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ตั้งอยู่ปากคลองอัมพวาตำบลเหนือ เดิมเรียกว่า "วัดอัมพวา" ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามใหม่ว่า "วัดอัมพวันเจติยาราม" มีความหมายว่า "วัดที่มีเจดีย์และมีสวนมะม่วงเป็นที่รื่นรมย์และเกษมสำราญน่าเคารพบูชา" วัดนี้เป็นวัดต้นราชวงศ์ราชินีกุล โดยสมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี (สั้น) พระชนนีในสมเด็จพระอัมรินทรามาตย์ (นาก) ทรงบริจาคที่ดินและสมเด็จพระอัมรินทรามาตย์ ได้ทรงรวบรวมพระที่พระน้องร่วมกันสร้างเป็นวัดขึ้นมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีบูรณะใหม่และทรงสร้างพระปรางค์เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระบรมอัฐิบางส่วน of พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระบรมราชชนก นอกจากนี้ยังทรงสร้างพระวิหารและพระที่นั่งทรงธรรมขึ้นอีกด้วย วัดอัมพวันเจติยารามได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ.2500 ซึ่งภายในบริเวณวัดมีโบราณสถาน ดังนี้

พระอุโบสถ มีลักษณะรูปทรงเหมือนอุโบสถวัดสุวรรณดาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ 1 ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังที่พระบาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เขียนตามแบบศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเรื่องราวเกี่ยวกับบทพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง ไกรทอง อิเหนา และคาวี ภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณระหว่างช่องประตูด้านหน้า ซึ่งเป็นภาพการเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนครโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค เป็นส่วนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงลงฝีพระหัตถ์พระพักตร์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หน้าทวารกลอง และต้นไม้ข้างป้อมริมกำแพง

พระปรางค์ อยู่ด้านในพระวิหาร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นบริเวณสถานที่พระราชสมภพของพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระบรมอัฐิบางส่วน of พระบรมราชชนก

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประดิษฐานอยู่ใกล้พระอุโบสถทางด้านหน้าของพระวิหาร ทำการหล่อที่กรมศิลปากร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเททอง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2509 และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จมาทรงเปิดเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2520

พระที่นั่งทรงธรรม เดิมเป็นตำหนักไม้ที่ประทับของสมเด็จพระรูปสิริโสภาคย์มหานาคนารี ก่อนรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้พระราชทานว่า "พระที่นั่งทรงธรรม" เพราะสมเด็จพระรูปสิริโสภาคย์มหานาคนารี เมื่อคราวบวชได้ทรงฟังธรรมในที่นี้ประจำ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน มีลักษณะปรากฏดังปัจจุบัน ในคราวบูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ เมื่อปี พ.ศ.2538 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระราชทานพระนามาภิไธยย่อ (สถ) ไว้ที่หน้าบัน ภายในพระที่นั่งทรงธรรมมีพระประธานและรอยพระพุทธรูปจำลองประดิษฐานอยู่

กุฏิใหญ่ มีลักษณะเป็นเรือนหมู่ทรงไทยใต้ถุนสูง ด้านเหนือเป็นบันไดใหญ่ ด้านใต้เป็นหอสดมภ์มีหอจันตรงกลางของเดิมเป็นฝีมือช่างในสมัยรัชกาลที่ 3 ในคราวบูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ และมีการบูรณะปฏิสังขรณ์บ้างในรัชกาลต่อๆ มาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน

พระวิหาร อยู่หลังพระอุโบสถเฉียงมาทางขวา สร้างในรัชกาลที่ 3 ภายในพระวิหารมีพระนอนองค์ใหญ่ ตั้งแต่พระเศียรจนถึงพระบาทวัดได้ 19 คอก มีพระพุทธรูปปูนปั้น

พระตำหนัก มีอยู่ 2 พระตำหนัก คือ พระตำหนักใหญ่อยู่ทางด้านทิศใต้ของวัด และพระตำหนักเล็กอยู่ทางด้านทิศตะวันตก พระตำหนักทั้งสองเดิมเป็นเรือนไม้สักทรงไทยฝาเพ็ชรมีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงสร้างไว้ที่สวนขวาในพระบรมมหาราชวัง ภายหลังทรงพระราชทานแก่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสแล้ว สมเด็จพระมหาสมณเจ้าได้ประทานออกมาไว้ที่วัดอัมพวันเจติยารามพร้อมกับพระแท่นบรรทมของรัชกาลที่ 2

2) วัดจุฬามณี

วัดจุฬามณีตั้งอยู่ริมฝั่งคลองอัมพวาในท้องที่ตำบลบางช้าง อำเภอ อัมพวา ห่างจากที่ตั้งที่ว่าการอำเภออัมพวาประมาณ 2 กิโลเมตร เดิมเรียกว่า "วัดแม่ย่าเจ้าทิพย์" สร้างมาตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา ตามประวัติเล่าว่าท้าวแก้วผลึก (น้อย) ซึ่งเป็นนายตลาดบางช้างเป็นผู้สร้างวัดจุฬามณีขึ้น บริเวณด้านหลังวัดห่างออกไปประมาณ 5 เส้น เป็นนิวาสนสถานเดิมของท่านทองและท่านสั้น พระชนกและพระชนนีของสมเด็จพระอัมรินทรามาตย์ (นาก) พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 ซึ่งภายหลังถูกไฟไหม้ครอบครัวของท่านจึงย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณวัดอัมพวาเจติยารามวรวิหาร

พระอุโบสถวัดจุฬามณีเดิมสร้างจากไม้สักและไม้เนื้อแข็ง มีการบูรณะปฏิสังขรณ์มาโดยตลอดจนถึง พ.ศ.2511 พระครูโกวิทสมุทรคุณ (หลวงพ่อนื่อง โกวิท) ได้เริ่มงานสร้างพระอุโบสถหลังใหม่แทนหลังเก่าที่ทรุดโทรมไป เป็นพระอุโบสถจัตุรมุขหินอ่อนกว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร หลังจากหลวงพ่อนื่องมรณภาพปี พ.ศ.2530 แต่สังขารไม่เน่าเปื่อย จึงนำไป

บรรจุนิโงแก้วให้ประชาชนสักการบูชาอยู่บนศาลาหลวงพ่อบึง ส่วนพระครูโสภิตวิริยภรณ์ (อัญญาทพฺจาร) ศิษย์เอกของหลวงพ่อบึงได้ดำเนินการก่อสร้างพระอุโบสถที่ใกล้จะแล้วเสร็จสืบต่อจนเสร็จ

พระอุโบสถวัดจุฬามณีเป็นอาคารแบบจัตุรมุข ปูพื้นด้วยหินหยกสีเขียวจากเมืองการากี ประเทศปากีสถาน ภายในประดิษฐานพระประธานบนฐานสูง ประดับประดาด้วยโคมไฟ บานหน้าต่างด้านนอกลงรักฝังมุก เป็นภาพพระราชลัญจกรตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน พระนามาภิไธยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถและพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนภาพเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นต่างๆ บานหน้าต่างด้านในแกะสลักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชาดก นอกจากนี้บริเวณฝาผนังโดยรอบพระอุโบสถยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติและนิทานชาดกที่ประณีตงดงาม

3) วัดบางกะพ้อม

วัดบางกะพ้อม เป็นวัดโบราณสร้างขึ้นราว พ.ศ.2312 ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรมศิลปากร ในปี พ.ศ.2539 ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง มีตำนานเล่าว่ามีคหบดีท่านหนึ่งพาครอบครัวพร้อมทั้งทรัพย์สมบัติหนีข้าศึก เมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณแหลมบางกะพ้อม โดยประกอบอาชีพสานกระบุง ตะกร้า เสื่อลำแพนและกะพ้อมใส่ข้าวในไปขาย วันหนึ่งมีกองทหารข้าศึกยกมา คหบดีผู้นั้นเห็นว่าหลบหนีไปไหนไม่พ้น จึงเข้าไปแอบอยู่ในกะพ้อมที่สานเอาไว้และได้ตั้งสัตยาธิษฐานต่อพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่าขออย่าให้ทหารข้าศึกมาพบเลย หากรอดพ้นภัยครั้งนี้ไปได้จะสร้างวัดขึ้นตรงบริเวณนี้ ซึ่งทหารข้าศึกก็ผ่านไปมิได้พบเห็น เมื่อคหบดีผู้นี้ออกมาจากกะพ้อม จึงจัดการให้บ่าวไพร่ช่วยกันสร้างวัดบางกะพ้อมขึ้น

วัดบางกะพ้อม เดิมชื่อว่า "วัดบังกับพ้อม" ต่อมาคงเรียกชื่อเพี้ยนไปหรือเปลี่ยนชื่อตามความเหมาะสมเป็น "วัดบางกะพ้อม" ครอบครัวผู้สร้างวัดและพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้น ได้สร้างพระอุโบสถเรือนไม้ มีพระพุทธรูปศิลาแดงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นพระประธานและได้สร้างพระวิหารขึ้นเป็นที่ประดิษฐานของรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง 4 รอย เดิมทีเดียวยังสร้างไม่เสร็จ เรียกร้อย มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า มีเชื้อพระวงศ์ในราชวงศ์จักรีทรงผนวชและจำพรรษา ณ วัดแห่งนี้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเถระผู้ใหญ่และเป็นเจ้าอาวาสวัด ท่านได้บูรณปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมวิหารพระพุทธรูปบาทและบูรณะภาพประติมากรรมนูนต่ำอันเป็นประติมากรรมที่รังสรรค์ขึ้นด้วยฝีมือช่างที่ประณีตและงดงาม

วิหารวัดบางกะพ้อม เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบจีนตามแบบศิลปะพระราชนิยม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คือไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นลายปูนปั้นแบบจีน ประตูทางเข้าเป็นประตูทรงกลมแบบจีน

มีรูปปั้นทหารฝรั่งยืนเฝ้าอยู่ทั้งสองด้านของประตู ภาพประติมากรรมนูนต่ำภายในพระวิหารแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านที่ 1 กล่าวถึงพระพุทธบาททั้ง 5 แห่ง ด้านที่ 2 เป็นภาพพระพุทธประวัติตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ด้านที่ 3 เป็น ภาพพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว 7 วัน พระศพได้รับการนำขึ้นตั้งบำเพ็ญพระกุศล และด้านที่ 4 เป็นภาพพุทธประวัติ เช่น ภาพตอนพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ภาพตอนได้อัครสาวกชายชวา และภาพพระพุทธราย เป็นต้น

4) โรงเจเจ็กเซ็งชำเป่าเก็งเต็ง

โรงเจเจ็กเซ็งชำเป่าเก็งเต็ง ตั้งอยู่ข้างวัดพระยาญาติ เป็นโรงเจเก่าแก่ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนอัมพวา ภายในประดิษฐานรูปปั้นพระโพธิสัตว์กวนอิมพันมือทุกปีในเทศกาลกินเจ ช่วงเดือนตุลาคมจะมีการจัดเทศกาลกินเจ ถือเป็นเทศกาลสำคัญมากที่สุดเทศกาลหนึ่งของชุมชนอัมพวา

4.2.2 ด้านสถาปัตยกรรม

ในด้านสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์และสิ่งดึงดูดใจของชุมชนอัมพวา ได้แก่ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร.2) และอาคารที่ทำการเทศบาลตำบลอัมพวา และบ้านพักอาศัย ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1) อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

นภาลัย (อุทยาน ร.2)

อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งอยู่ติดกับวัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร มีถนนสายอัมพวา-บางนกแขวกผ่านหน้าอุทยาน เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดอุทยาน เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2522 และเปิดให้ประชาชนเข้าชมได้เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2530 สิ่งที่น่าสนใจภายในอุทยาน ร.2 ได้แก่

ภาพที่ 4.1 อุทยาน ร.2

ภาพที่ 4.2 ภายในอุทยาน ร.2

ลานโชน เป็นโรงละครกลางแจ้ง มีลักษณะเป็นเนินหญ้า สำหรับนั่งชมการแสดงใกล้กับลานโชน เป็นเรือนอ่านหนังสือทรงไทยและสถานที่จำหน่ายพันธุ์ไม้

พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นเรือนไทยหมู่ 4 หลัง ตรงกลางมีลานโล่งจัดวางต้นไม้านาชนิดตามวรรณคดี “ขุนช้างขุนแผน” ตอน “ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง” ภายในพิพิธภัณฑ์จัดแสดง ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และช่างของเครื่องใช้สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น เช่น แท่นพระบรรทม ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หัวโชน เครื่องถ้วย เครื่องเบญจรงค์ พระพุทธรูปบูชา อาวุธโบราณ เครื่องใช้ในห้องหญิงไทยในอดีต เช่น ฉากลับแล คันชั่ง โต๊ะเครื่องแป้ง ห้องครัวและห้องน้ำของชนชั้นกลาง

ภาพที่ 4.3 พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

สวนพันธุ์ไม้ในวรรณคดี ภายในสวนมีพันธุ์ไม้ในวรรณคดีกว่า 140 ชนิด ทั้ง ไม้ดอกและไม้ใบ มีประติมากรรม ปูนปั้น ตัวละครเงาะป่าและไกรทอง ซึ่งอยู่ในบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และนอกจากนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้นำเอามะพร้าวขอมมาปลูกไว้ที่นี่

2) อาคารที่ทำการเทศบาลตำบลอัมพวา

ชาวชุมชนอัมพวาที่สูงอายุแทบทุกคนสามารถจดจำเหตุการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ได้คือ เหตุการณ์ไฟไหม้ตลาดอัมพวา เมื่อปี พ.ศ.2494 ทำให้อาคารที่สร้างด้วยไม้ในพื้นที่ตลาดอัมพวาถูกไฟไหม้แทบทั้งหมด จนต้องสร้างอาคารบ้านเรือนที่เป็นคอนกรีตขึ้นมาแทน

พื้นที่ตลาดอัมพวาถูกไฟไหม้แทบทั้งหมด จนต้องสร้างอาคารบ้านเรือนที่เป็นคอนกรีตขึ้นมาแทน ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ก็มีอาคารไม้หลายหลังที่ยังคงรอดจากการทำลายในเหตุการณ์ดังกล่าว และหนึ่งในจำนวนนั้น คือ อาคารที่ทำการเทศบาลตำบลอัมพวา เป็นอาคารสร้างด้วยไม้ทั้งหลังสูงสองชั้น ช่องลมเหนือประตูหน้าต่างตกแต่งลวดลายด้วยไม้ฉลุลายสวยงาม นอกจากนั้น ภายในยังเป็นที่พักอาศัยของศาลเจ้าพ่อกวนอู ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวชุมชนอัมพวา และมีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าที่ปกป้องรักษาให้อาคารที่ทำการเทศบาลตำบลอัมพวาแห่งนี้ รอดพ้นจากเหตุการณ์ครั้งใหญ่มาได้

อาคารที่ทำการเทศบาลตำบลอัมพวา เป็นหนึ่งในโครงการสาธิตภายใต้โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Thailand Cultural Environment Project)

3) บ้านพักอาศัย

ในอดีตการตั้งถิ่นฐานของประชาชนนั้นเป็นการสร้างบ้านเรือนหันหน้าเข้าหาแม่น้ำลำคลอง เพื่อใช้ประโยชน์จากน้ำในการอุปโภคบริโภค และการคมนาคมขนส่งสินค้าทางการเกษตร แต่เมื่อมีการสร้างถนนในปี พ.ศ.2516 การคมนาคมทางน้ำได้ลดบทบาทลง การสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านในยุคหลัง ๆ จึงมักหันหน้าเข้าหาถนน เพื่อความสะดวกในการคมนาคมทางบกที่เข้ามาแทนที่การคมนาคมทางน้ำ แต่ถึงกระนั้นพื้นที่บริเวณริมน้ำก็ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก สามารถดำรงเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานน้ำได้เป็นอย่างดี โดยจะเห็นได้จากองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรมหลายอย่างที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม

บ้านพักอาศัยในชุมชนอัมพวา ส่วนใหญ่คงความเป็นเอกลักษณ์ของเรือนไม้ในอดีต แม้ว่าอาคารบางครั้งถูกเปลี่ยนเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ภายหลังเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ตลาดสดอัมพวาครั้งใหญ่ แต่ภูมิทัศน์โดยทั่วไปของชุมชนอัมพวาก็ยังคงรักษาคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์และด้านสถาปัตยกรรมที่งดงามของชุมชนริมน้ำนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่งของชุมชน บ้านเรือนที่พักอาศัยในชุมชนอัมพวาสามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ บ้านเรือนแถวริมน้ำ บ้านเรือนไทยโบราณ บ้านเรือนไทยพื้นบ้าน บ้านเรือนแพเดิม และบ้านไทยร่วมสมัย

เรือนแถวริมน้ำ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอัมพวา โดยทั่วไปจะตั้งบ้านเรือนขนานไปกับคลองอัมพวา โดยหันหน้าบ้านเข้าหาคลอง เพื่อใช้ประโยชน์จากน้ำในการอุปโภคบริโภคและสัญจร ส่วนบ้านเรือนแถวริมน้ำ สามารถพบได้ตลอดแนวคลองอัมพวา ลักษณะทั่วไปเป็นเรือนแถวริมน้ำดั้งเดิมที่นิยมสร้างกันในอดีต ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นเรือนแถวไม้ชั้น

ส่วนใหญ่เป็นบานเพ็ญไม้ เปิดกว้างตลอดแนวเพื่อเป็นประโยชน์ในการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า แต่ก็มีบ้านบางหลังที่เป็นประตูไม้บานคู่ มีช่องลมเหนือประตูเพื่อใช้สำหรับการระบายอากาศ ส่วนหน้าต่างเป็นหน้าต่างบานเปิดคู่ พื้นบ้านเป็นไม้กระดานแผ่นใหญ่ ฝาผนังเป็นไม้แผ่นตีซ้อนเกล็ด ฝาเพดานเป็นแผ่นไม้กระดานตีซ้อนทับกัน เอกลักษณะที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่งของเรือนแถวริมคลองอัมพวาก็คือ ป้ายชื่อร้านแบบโบราณ เนื่องจากในอดีตเรือนแถวเหล่านี้เปิดเป็นร้านค้าขาย จึงมีป้ายชื่อร้านติดอยู่ แม้บ้านบางหลังจะถูกเปลี่ยนเป็นบ้านพักอาศัยแล้ว แต่ก็ยังติดป้ายอยู่ป้ายที่พบเห็นในเรือนแถวริมคลองอัมพวามีหลากหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่จะใช้ตัวอักษรไทยคู่กับอักษรสีทองบนพื้นสีเข้ม มีทั้งตัวอักษรไทยและอักษรจีนหรืออักษรประดิษฐ์ที่มีลวดลายวิจิตรสวยงาม

เรือนแถวริมน้ำที่สามารถพบเห็นได้ในชุมชนอัมพวานั้น มีลักษณะรูปทรงของหลังคาที่แตกต่างกัน โดยสามารถจำแนกรูปแบบอาคารเรือนแถวริมน้ำตามรูปแบบหลังคาได้เป็น 4 แบบ คือ หลังคาทรงปั้นหยา หลังคาทรงจั่วเดี่ยว หลังคาทรงจั่วคู่ และหลังคาจั่วแฝดทรงไทย

ภาพที่ 4.4 เรือนแถวริมน้ำ

เรือนแพเดิม ในอดีตชุมชนอัมพวาเป็นศูนย์กลางด้านพาณิชย์กรรมที่สำคัญมากที่สุดแห่งหนึ่งของลุ่มน้ำแม่กลอง มีเรือค้าขายนับร้อยลำเดินทางมาจากทั่วสารทิศ เพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่นี่ จึงเกิดสถาปัตยกรรมเรือนแพที่ใช้เป็นร้านค้าและที่พักอาศัยที่ตอบสนองการทำมาหากินและวิถีชีวิตประจำวันของพ่อค้าแม่ค้า ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง โดยเฉพาะบริเวณใกล้ปากคลองอัมพวา

เรือนแพสมัยก่อนมีลักษณะคล้ายๆ กับเรือนแถวริมคลองอัมพวา กล่าวคือมีประตูทางด้านหน้าเป็นประตูบานเพ็ญเปิดยาวเกือบตลอดแนว เพื่อประโยชน์ในการด้านการค้าขาย จึงเรียกประตูหน้านี้ว่า "หน้าถ้ง" ส่วนที่อยู่ถัดเข้ามาในหน้าถ้ง คือ ซานโล่งอเนกประสงค์ใช้

สำหรับการวางสินค้าหรือใช้นอนพักผ่อนในเวลากลางคืน ส่วนในสุดของบ้านเป็นห้องนอน ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่มีผนังกัน โดยในแต่ละส่วนกันด้วยตู้เก็บของหรือตู้เสื้อผ้า พื้นเรือนแพเป็นพื้นไม้กระดานขนาดใหญ่

ผนังเรือนมีทั้งแบบที่เป็นผนังไม้แผ่นตีซ้อนเกล็ดทางแนวนอน และแบบที่เป็นฝาปะกบแบบเรือนไทยเดิม หน้าต่างมักจะเป็นหน้าต่างไม้ บานเปิดคู่หรือบานกระทุ้ง ทำด้วยไม้กระดานแผ่นเดียว องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของเรือนแพ คือ “แท่ง” หรือท่อนที่ช่วยพยุงให้เรือนแพลอยน้ำอยู่ได้ ประกอบด้วย ผนังไม้ขนาดใหญ่ จำนวน 4 แผ่น ประกบกันเป็นท่อทรงสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ยาวแนวด้วยชันแล้วหุ้มทับอีกชั้นด้วยคิบูก เรือนแพแต่ละหลังจะประกอบด้วยแท่งประมาณ 3-5 อันเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของเรือนแพ คือ ไม่มีห้องน้ำและห้องครัว

ในสมัยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อประมาณปี พ.ศ.2494 รัฐบาลมีนโยบายควบคุมไม่ให้มีเรือนแพอยู่ในแม่น้ำเป็นเหตุทำให้เรือนแพในแม่น้ำแม่กลองหดหายไป บ้างก็อพยพไปที่อื่น บ้างก็ยกเรือนขึ้นมาเป็นเรือนบก โดยการตั้งเสาริมฝั่งแม่น้ำแล้วยกเรือนขึ้นตั้งบนเสา ส่วนแท่งที่ถอดออกใช้เป็นส่วนประกอบอื่น ๆ ของเรือน เรือนแพที่เหลืออยู่ในชุมชน อัมพวา จึงเป็นเรือนแพเดิมที่ย้ายขึ้นมาอยู่บนฝั่ง แต่ก็สามารถบอกเล่าความเป็นมาที่ยาวนานของชุมชนริมคลองอัมพวาและสะท้อนความรุ่งเรืองในด้านพาณิชย์กรรมของชุมชนริมน้ำแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี

เรือนไทยเดิม นอกจากเรือนแถวริมน้ำและเรือนแพแล้ว ยังพบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่มในพื้นที่ลี้จากปากคลองอัมพวาเข้ามา ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม บ้านพักอาศัยจึงเป็นบ้านแบบเรือนพื้นดินหรือเรือนไทยเดิม โดยเรือนไทยเดิมที่พบในชุมชนอัมพวามีลักษณะเป็นเรือนเครื่องสับแบบเรือนไทยภาคกลาง ส่วนใหญ่จะยกได้สูง เพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก และใช้ใต้ถุนบ้านเป็นที่เก็บผลผลิตทางการเกษตรในฤดูน้ำลด

ภาพที่ 4.5 เรือนพื้นดิน

ภาพที่ 4.6 ประตูบานเทียม

ลักษณะเรือนไทยเดิมที่พบในชุมชนอัมพวาจะมีลักษณะหลังคาทรงจั่วแบบเรือนไทยภาคกลางมุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผาทางเหยี่ยวหรือกระเบื้องว่าวและสังกะสีลูกฟูก โดยบานประตูเป็นบานเปิดคู่ ส่วนหน้าต่างเป็นบานลูกฟักเปิดออกมักจะมีช่องลมเหนือหน้าต่าง เป็นไม้ฉลุวดลายงดงาม ฝาผนังเป็นฝาปะกนไม้หรือฝาไม้กระดานตีซ้อนเกล็ดตามแนวนอน ส่วนพื้นบ้านเป็นไม้กระดานกว้างปูบนตงหรือยอด

เรือนพื้นดิน เป็นเรือนไม้ที่สามารถพบเห็นได้ในชุมชนอัมพวา จะอยู่ถัดจากเรือนแถวริมน้ำในคลองอัมพวา เป็นอาคารชั้นเดียวหรือต่อเติมเป็นสองชั้น หลังคาทรงจั่ว หรือทรงหมาแหงน ส่วนใหญ่มุงหลังคาด้วยกระเบื้องหรือสังกะสีลอนเล็ก บานประตูเป็นประตูไม้บานเปิดเดี่ยวหรือบานเปิดคู่ ส่วนหน้าต่างมีหลากหลายแบบขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยหรือความพึงพอใจของเจ้าของบ้าน มีทั้งที่เป็นบานกระทุ้ง บานกระจกงานไม้เปิดคู่ เป็นต้น ฝาผนังเป็นไม้กระดานตีซ้อนกันเป็นเกล็ดหรือเป็นไม้กระดานแผ่นใหญ่เรียงกัน

เรือนไทยร่วมสมัยหรือเรือนไทยประยุกต์ เป็นเรือนไทยที่มีแบบผสมผสานกันระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและยุโรป โดยส่วนใหญ่ในชุมชนอัมพวาเรือนไทยร่วมสมัย จะเป็นเรือนไม้ครึ่งตึกครึ่งไม้ สร้างประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 หรือรัชกาลที่ 6 เป็นเรือนทรงจั่วหลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ ผนังไม้ ฝาผนังตีซ้อนเกล็ดตามแนวนอน หน้าต่างบานกรอบ ไม้ลูกฟักกระจกใส พื้นเดิมเป็นไม้ ปัจจุบันเป็นพื้นคอนกรีต เรือนไทยประยุกต์ที่พบริมคลองอัมพวาจะอยู่ในบริเวณปากคลองอัมพวา จุดที่จะไหลออกสู่น้ำแม่กลองและบริเวณปากคลองบางจากที่เชื่อมต่อกับคลองอัมพวา

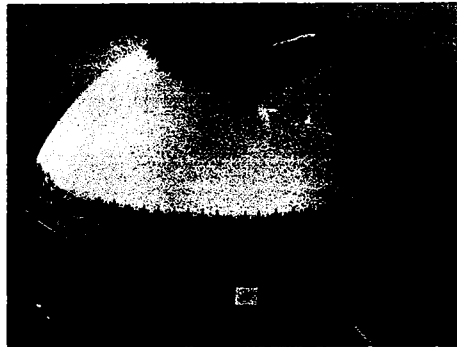
4.2.3 ด้านศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชาวอัมพวาเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ด้านศิลปะมาตั้งแต่อดีต เพราะอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและรื่นรม ทำให้จิตใจสงบ สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะชั้นเยี่ยมเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงดนตรีไทย งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ละเอียดลออ และอาหารการกินที่มีรสชาติอร่อยชวนรับประทาน สิ่งเหล่านี้ล้วนบ่งบอกถึงงานศิลปะที่เข้มข้นของชาวอัมพวาเป็นอย่างดี

1) เครื่องเบญจรงค์

ชุมชนอัมพวา เป็นแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่มีคุณภาพของประเทศไทย มีการรื้อฟื้นและพัฒนาการเขียนลายเบญจรงค์ที่สวยงาม ทั้งการเลียนแบบของโบราณและลายประยุกต์ที่คิดค้นมาใหม่ ร้านเบญจรงค์ที่มีชื่อเสียงได้แก่ ปิ่นสุวรรณเบญจรงค์ซึ่งเป็นสถานที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องถ้วยเบญจรงค์และเครื่องถ้วยลายน้ำทอง ตั้งอยู่เลขที่ 32/1 หมู่ 7 ตำบลน้ำทอง เครื่องถ้วยเบญจรงค์หรือเครื่องถ้วยลายน้ำทองเป็นเครื่องถ้วยที่ใช้ในไทย ตั้งแต่กรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เขียนด้วยสี 5 สี ได้แก่ แดง เหลือง ขาว ดำ เขียวหรือน้ำเงิน เครื่องถ้วยเบญจรงค์

เป็นเครื่องด้วยสีขาวที่เขียนลายให้สี 5 สี เพิ่มสีทองเป็นพื้น หรือแต้มสีทอง หรือเขียนเส้นตัดสีทอง โดยคุณวิรัตน์ ปิ่นสุวรรณ เป็นผู้อนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปะการทำเครื่องด้วยเบญจรงค์และเครื่องด้วยลายน้ำทองเลียนแบบของโบราณ จนได้รับการยกย่องเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมภาคกลาง (เขต 7) ประจำปี พ.ศ.2534 และได้รับเลือกให้ผลิตของที่ระลึกให้กับผู้นำจากประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุมเอเปกในปี พ.ศ.2546 อีกทั้งภายในปีปิ่นสุวรรณเบญจรงค์ยังมีเรือนไทยเดิมที่ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเครื่องด้วยเบญจรงค์เก่าแก่ในสมัยต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมี ทิพย์บารมีเบญจรงค์ ที่อนุรักษ์ลวดลายแบบดั้งเดิม ที่ใช้กันตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัชกาลที่ 5 แต่ส่วนใหญ่จะเน้นลวดลายที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 2 เจ้าของทิพย์บารมี คือ คุณบารมี ต่างประเสริฐ ซึ่งเปิดให้เข้าชมในเวลา 8.00-17.30 น. และศักดิ์ดาเบญจรงค์ ตั้งอยู่เลขที่ 116/1 ตำบลอัมพวา เจ้าของคือ คุณศักดิ์ดา เพชรดารากุล ซึ่งก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนในชุมชนวัดบางกะพ้อม นอกจากนั้นยังมีศูนย์เบญจรงค์ร่วมสมัยชุมชนอัมพวา ศูนย์นี้ตั้งอยู่ข้างกุฏิใหญ่วัดอัมพวันเจติยาราม เป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนวัดอัมพวันฯ มีการเขียนลวดลายสมัยเก่า สมัยใหม่ และร่วมสมัย เช่น ลายนพเก้า โดยมีคุณนิภา จารุพัฒน์ เป็นหัวหน้ากลุ่ม ซึ่งเปิดให้เข้าชมการเขียนลายเบญจรงค์ได้ทุกวันเวลา 9.00-16.00 น.

ภาพที่ 4.7 เครื่องเบญจรงค์

2) บ้านไทยบรรเลง

ดนตรีไทยเป็นศิลปะที่อยู่คู่กับอัมพวามาตั้งแต่ครั้งอดีต ชาวอัมพวามีความเชี่ยวชาญกับการบรรเลงดนตรีไทยจนได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดฝีมือ เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ มีอระนาดเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ก็เป็นชาวอัมพวา ปัจจุบันยังมีผู้สืบทอดศิลปะอันทรงคุณค่าแขนงนี้ไว้ เช่น บ้านไทยบรรเลงที่ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2480 โดยนายตึก แก้วละเอียด ที่สืบทอดกันมา 3 รุ่น หัวหน้าวงปัจจุบัน คือ พ.จ.อ.สมาน แก้วละเอียด มีลูกวงประมาณ 20 คน รับจ้างงานมหรสพทั่วไป เป็นวงปี่พาทย์มอญไทย นอกจากนี้ยังเปิดสอนดนตรีไทยให้แก่เยาวชนในพื้นที่ที่สนใจโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ

3) เครื่องดนตรีไทยจากมะพร้าวขอ

กะลามะพร้าวขอมีลักษณะพิเศษเป็นพลาทาสสามเหลี่ยม พลุนั้นเกิดขึ้นบริเวณเส้นสาแหรกด้านที่อยู่ตรงข้ามกับตาคะลามะพร้าว มองเผินๆ จะเห็นเป็นโหนดเหมือนเคียวข้าง มะพร้าวขอส่วนมากจะพบที่อำเภอบางคนที และอำเภออัมพวา ในชุมชนอัมพวาสามารถเข้าชมมะพร้าวขอและการทำชอจากมะพร้าวขอได้ที่ร้านมะพร้าวขอ ติดกับอุทยาน ร.2 ได้ทุกวัน

4) การแปรรูปผลไม้กลุ่มแม่บ้านชุมชนโรงเจ

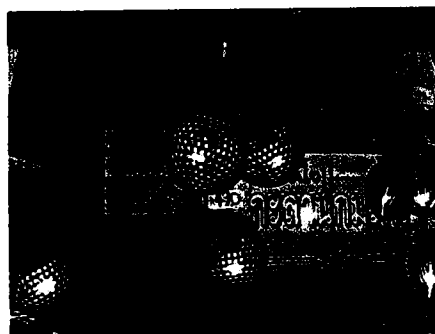
ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนอัมพวาประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ จึงมีการแปรรูปผลไม้ในช่วงที่ผลไม้ล้นตลาดและราคาตกต่ำ โดยกลุ่มแม่บ้านโรงเจจะแปรรูปผลไม้กวนจำหน่ายในพื้นที่ชุมชน

5) ผลิตภัณฑ์จากเปลือกมะพร้าว

การทำผลิตภัณฑ์จากเปลือกมะพร้าว ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองใกล้ทางแยกเข้าชุมชนอัมพวา จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325 โดยคุณระพีพร เหล่าประทุม เป็นผู้ดูแลการผลิต เป็นการนำเอาเปลือกมะพร้าวมาทำเป็นกระดางกล้วยไม้ ผลิตส่งขายทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการผลิตสินค้าจากผลมะพร้าว ที่ร้านนงมะพร้าว ตั้งอยู่เลขที่ 317-321 ซ้ำงร้านสวรรค์โอสถ 2 ถนนเลียบบคลองอัมพวา ผลิตสินค้าจากผลมะพร้าว โดยนำมาดัดแปลงเป็นของใช้และเครื่องประดับมีเอกลักษณ์โดดเด่น คือการนำผลมะพร้าวมาแกะเป็นรูปนกและของใช้อื่น ๆ เช่น โคมไฟ ที่ใส่ของและสินค้าที่น่าสนใจอื่น ๆ

ภาพที่ 4.8 นอกจากกะลามะพร้าว

ภาพที่ 4.9 ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

6) กลุ่มหัตถกรรมบ้านทรงไทยอัมพวา

กลุ่มหัตถกรรมบ้านทรงไทยอัมพวา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองใกล้ทางแยกเข้าชุมชนอัมพวา จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325 ผลิตเรือนไทยจำลองภาคกลาง ทั้งเรือนเดี่ยว เรือนแฝด และเรือนโบราณจำลอง เพื่อร่วมกันอนุรักษ์รูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนไทยเดิมเอาไว้ นอกจากนี้ยังผลิตเรือจำลองแบบต่าง ๆ กลุ่มหัตถกรรมนี้เกิดจากความร่วมมือของคนหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบางช้าง กลุ่มหัตถกรรม จากเพชรบุรี และกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัดสมุทรสงคราม

4.2.4 ตลาดน้ำ

ชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา เป็นชุมชนริมน้ำที่มีการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะรูปแบบของสถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้ริมน้ำและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสัมพันธ์กับคลอง ชุมชนแห่งนี้ในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญ มีตลาดนัดทางน้ำที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นตลาดน้ำยามเย็นมีร้านรวงในเรือนแถวไม้แบบเก่าหันหน้าสู่คลองอัมพวาทั้งสองฟากฝั่ง เป็นโครงการของเทศบาลตำบลอัมพวาโดยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งได้ฟื้นฟูกลับมาอีกครั้งในปีพ.ศ.2547 เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระชนมายุครบ 72 พรรษาซึ่งถือว่าเป็นปีมหามงคล ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ประสงค์เพื่อเทิดพระเกียรติ ส่งเสริมการท่องเที่ยว เพิ่มรายได้และส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน โดยชาวบ้านจะนำสินค้าจากสวนในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียงหรืออาหารคาวหวานมาขายในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เวลา 16.00-21.00 น. ส่วนพื้นที่บนฝั่งจะเป็นห้องแถวที่เดิมเคยเป็นร้านค้าเก่าซึ่งปัจจุบันจะยังคงให้นักท่องเที่ยวได้เห็นเครื่องประดับตกแต่ง เช่น ป้ายชื่อร้านแบบเก่าที่เขียนเป็นภาษาไทยคู่กับภาษาจีนโบราณ ตู้ทองแบบโบราณ ตลอดจนอุปกรณ์ เช่น ตาชั่งแบบโบราณที่ใช้ชั่งทอง ซึ่งเจ้าของยังคงเก็บรักษาไว้ นอกจากนี้ยังมีร้านค้าบางแห่งที่ยังคงเปิดดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เช่น ร้านขายของชำ ร้านคว่ำกาแฟแบบโบราณ ร้านขายอุปกรณ์การประมง ฯลฯ

ภาพที่ 4.10 ตลาดน้ำอัมพวา

ภาพที่ 4.11 ชนมโบราณที่ตลาดน้ำอัมพวา

จากการกลับมาของตลาดน้ำ ชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญร่วมมือและมีความยินดีที่เห็นสภาพเดิม ๆ

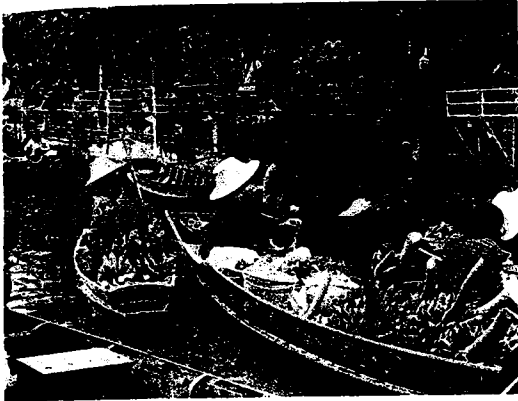
"...ดีใจที่เห็นพ่อค้า แม่ค้ากลับมาขายของเหมือนเดิมอีกครั้งหนึ่งถึงจะมีจำนวนไม่มากเหมือนเมื่อก่อน แต่ก็มีกรรมตัว ไม่ว่าจะขายบนถนนหรือในคลองก็ตามก็ทำให้ลูกค้าสนใจมาซื้อสินค้าตามริมคลอง คนมาซื้อก็ตื่นเต้นที่มีตลาดน้ำอีกนักท่องเที่ยวก็มาดูธรรมชาติ เด็ก ๆ ก็ได้มาวิ่งเล่นกันอย่างสนุกสนานบางคนก็โดดเล่นน้ำ บางคนก็ได้ช่วยพ่อ ช่วยแม่ขายของอีก ทำให้ ชาวบ้านไม่ว่างงาน มีรายได้เสริมเพิ่มขึ้น เจอหน้ากันเยอะ เด็ก ๆ ก็ไม่ไปติดยาเสพติดเพราะต้องเอาเวลาว่างมาช่วยแม่ทำขนมขายทุก ๆ เย็น..."

(ลุงจุ่น พ่อค้าขายหมู. www.1dinet.org /auto page/show. 25/5/2550)

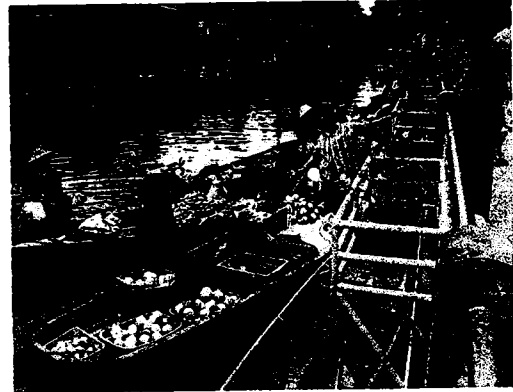
ด้วยเหตุที่ชุมชนริมน้ำคลองอัมพวายังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ จึงได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี พ.ศ.2545 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์นักท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวชมชุมชนได้ โดยเดินไปตามทางเดินคอนกรีตริมน้ำที่อยู่ด้านหน้าเรือนแถวไม้ทั้งสองฝั่งคลอง มีสะพานคนเดินข้ามเชื่อมถึงกันเป็นระยะ นอกจากนี้ยังสามารถว่าจ้างเรือหางยาวจากบริเวณท่าเทียบเรือเทศบาล เพื่อล่องเรือเที่ยวชมชุมชนและวิถีชีวิตริมน้ำคลองอัมพวาและทัศนียภาพอันสวยงามของแม่น้ำแม่กลองและคลองสายต่าง ๆ ที่แยกจากแม่น้ำรวมทั้งแวะเที่ยวชมวัดต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ริมน้ำตามรายทางที่ผ่าน ซึ่งจะให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กัน

นอกจากตลาดน้ำยามเย็นแล้วยังมีตลาดเช้าที่มีลักษณะเฉพาะคือตลาดน้ำท่าคา ตั้งอยู่ที่บ้านท่าคา หมู่ 2 ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา เป็นตลาดน้ำเก่าแก่ที่มีการค้าขายทางน้ำมาช้านาน จัดเฉพาะในวันขึ้นและวันแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ โดยเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 09.00-12.00 น. ตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดน้ำที่ยังคงความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิตชาวสวนริมน้ำ ท่ามกลางบรรยากาศที่ร่มรื่นของสวน พ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่เป็นชาวสวนที่นำผลิตผลจากสวนมาขายด้วยตัวเอง เรือแต่ละลำมีสินค้าไม่มาก ชาวบ้านบางคนพายเรือมาเพื่อพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านชาวสวนด้วยกันมากกว่าการซื้อขายของ นอกจากผลิตภัณฑ์จากสวนแล้วยังมีเรือขายขนมหวาน ก๋วยเตี๋ยว หอยทอด ฯลฯ ที่มีราคาถูกให้ทดลองชิมกันอย่างเต็มที่ นักท่องเที่ยวที่สนใจเที่ยวตามคลองสามารถติดต่อเช่าเรือพายซึ่งทางอบต. ท่าคาจัดไว้บริการ เพื่อชมบรรยากาศเรือสวนริมน้ำ ชมการทำน้ำตาลมะพร้าว ชมวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ นั่งเรือพายชมทิวทัศน์ที่มีจำนวนมากตลอดสองฝั่งคลอง เพราะความสมบูรณ์ของ

ธรรมชาติรวมทั้งยังไม่มีสิ่งรบกวนมากนักและนักท่องเที่ยวอาจเลือกพักโฮมสเตย์แบบชาวบ้าน เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน ที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์เดิมไว้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 4.12 บรรยากาศที่ตลาดน้ำท่าคา

ภาพที่ 4.13 พืชผักผลไม้จากสวน

ดังนั้นนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนอัมพวาและพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงซึ่งมีกิจกรรมให้เลือกหลากหลาย โดยนโยบายของจังหวัดได้ส่งเสริมให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่ปราศจากมลพิษ ดังที่ผู้ว่าราชการคนปัจจุบันได้กล่าวว่า

“เสน่ห์ของแม่กลองมีแหล่งท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา หิ่งห้อย มีปลาทุอร่อย วิถีชีวิตผู้คนจะมีความสุข เยือกเย็น วัฒนธรรมมากมาย ภัยธรรมชาติไม่มี จะมีบ้างก็เล็กน้อย คนแม่กลองเป็นชาวสวน 80 เปอร์เซ็นต์ 15 เปอร์เซ็นต์เป็นประมงพื้นบ้านและประมงนอกชายฝั่ง อีก 5 เปอร์เซ็นต์ประกอบอาชีพอื่นๆ ดังนั้นอาชีพของชาวบ้านอยู่ในระดับพอเพียงสบายๆ รายได้ต่อหัว 68000 บาทต่อปี ไม่ธรรมดา ชีวิตของเขามีความสุข.....”

(หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ , วันที่ 7 กันยายน 2550)

4.3 ปฏิทินการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงมีหลากหลายติดต่อกันตลอดปี และมีผลผลิตแตกต่างกันไปโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.2 ปฏิทินการท่องเที่ยว

งานเทศกาล/ประเพณี	เดือน												
	ม.ค	ก.พ	มี.ค	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค	
ทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ 1 มกราคมของทุกปี	*												
งานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๗ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย(อุทยาน ร.2) พิธีบวงสรวงพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่2 วันที่24 กุมภาพันธ์ของทุกปี เทศกาลครุฑจีน ไหว้เจ้าพ่อกวนอู เวียนเทียนรอบพระอุโบสถวัน มาฆบูชา		*											
งานวันส้มโอบัวใหญ่อัมพวา			*										
งานวันผู้สูงอายุ 11 เมษายน งานทำบุญตักบาตรวันสงกรานต์ การละเล่นน้ำ งานประเพณีสงกรานต์พระวัน สงกรานต์ วันที่ 12-16 เมษายน งานนมัสการและสงฆ์หลวง พ่อบ้านแหลมจัดขึ้นในระหว่าง วันที่ 13-19 เมษายน ที่วัดเพชรสมุทรวิหาร อำเภอ เมืองสมุทรสงคราม งานวันลั่นจี่จัดขึ้นในช่วงเดือน เมษายนเฉพาะในปีที่ลั่นจี่ออกผล ในบริเวณอำเภออัมพวา งานวันว่าวไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น				*									
เวียนเทียนวันวิสาขบูชา งานถวายผ้าป่า					*								
งานแห่เทียนพรรษา วันเข้าพรรษา- สถาภภัคร							*						

4.4 เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ชุมชนอัมพวาอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยประมาณ 71 กิโลเมตร การคมนาคมเข้าสู่พื้นที่สามารถมาได้หลายเส้นทาง ทั้งทางบกและทางน้ำ

4.4.1 เส้นทาง การคมนาคมทางบก

1. รถยนต์

ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 35 ถนนสายธนบุรี-ปากท่อ (พระราม 2) ประมาณหลัก กิโลเมตรที่ 63 มีทางแยกต่างระดับเข้าตัวเมืองสมุทรสงคราม จากตัวเมืองสมุทรสงครามไปตามทางหลวงหมายเลข 325 (สมุทรสงคราม-บางแพ) ประมาณ 6 กิโลเมตร (กิโลเมตรที่ 36-37) มีทางแยกซ้ายเข้าไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร

เส้นทางหมายเลข 325 เป็นทางหลวงสายสมุทรสงคราม-ดำเนินสะดวก บางแพ เริ่มจากกม.ที่ 28 ของถนนเพชรเกษมผ่าน อ.บางแพ และอ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ไปยัง อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม ระยะทาง 42 กิโลเมตร เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อจากตัวเมือง มาที่เทศบาลตำบลอัมพวา ใช้เวลาการเดินทางประมาณ 5-10 นาที

เส้นทางคมนาคม สายสมุทรสงคราม- ปากท่อ ซึ่งเป็นทางหลวงจังหวัด ระยะทางรวม 20 กิโลเมตร

2. รถโดยสารประจำทาง

จากสถานีขนส่งสายใต้ มีรถโดยสารปรับอากาศ กรุงเทพฯ-ดำเนินสะดวก เวลา 05.40 – 21.00 น. รถออกทุก 20 นาที เส้นทางเดินรถจะผ่านแม่กลองแล้วมาแวะที่ตลาดเมืองอัมพวา ก่อนเลยไปยังตลาดน้ำดำเนินสะดวก และจากสถานีขนส่งสายใต้มีรถโดยสารปรับอากาศ กรุงเทพฯ-สมุทรสงคราม เวลา 04.00-21.00 น. รถออกทุก 20 นาที นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารปรับอากาศจากสถานีขนส่งหมอชิตถึงตัวเมืองสมุทรสงคราม เวลา 04.00-19.00 น. รถออกทุก 20-30 นาที สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม สถานีขนส่งสายใต้ โทร 0-2435-5607 สถานีขนส่งหมอชิต โทร 0-2936-2852-66

3. รถตู้

วิ่งระหว่างกรุงเทพฯ-สมุทรสงคราม ต้นทางอยู่ที่หน้าห้างเมอริคิงส์เก่า สาขาปิ่นเกล้า (ปัจจุบันเป็นอาคารร้าง) เวลา 07.00-20.00 น. รถออกทุก 30 นาที

4. รถโดยสารภายในจังหวัด

- สาย 333 ปลายทางจังหวัดราชบุรี (บางนกแขวก) เวลา 06.00-17.50 น. รถออกทุก 30 นาที ผ่านวัดบางกะพ้อม ชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา วัดอัมพวันเจติยาราม อุทยาน ร.2 บ้านพญาข้ออาสนวิหารแม่พระบังเกิดและวัดเจริญสุขาราม

- สาย 415 ปลายทางจังหวัดราชบุรี เวลา 06.30-18.00 น. รถออกทุก 15 นาที ผ่านบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

- สาย 467 ปลายทางดำเนินสะดวก เวลา 06.00-19.30 น. รถออกทุก 30 นาที ผ่านวัดบางกะพ้อม เตาดาล ออริคิดฟาร์ม และร้านกะลาบรรวง

5. รถไฟ

การคมนาคมทางรถไฟปัจจุบันเป็นสายแม่กลอง-วงเวียนใหญ่แบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกจากสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ถึงมหาชัย มีทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ วันละ 17 เที่ยว เวลา 05.30-20.10 น. ช่วงที่สองจากสถานีบ้านแหลมถึงแม่กลอง มีเฉพาะรถธรรมดาวันละ 4 เที่ยว เวลา 07.30-16.40 น หากต้องการเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ ควรขึ้นรถไฟที่วงเวียนใหญ่เที่ยว 8.30 น. เพื่อเดินทางรถไฟเที่ยว 10.10 น. ที่สถานีบ้านแหลมและกลับรถไฟเที่ยวสุดท้าย 15.30 น. ที่สถานีแม่กลอง ไปต่อเที่ยว 17.35 น. ที่สถานีมหาชัย

4.4.2 เส้นทางคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมทางน้ำในเทศบาลตำบลอัมพวา คือ ทางเรือยนต์ เทศบาลตำบลอัมพวามีท่าเทียบเรือเทศบาล 2 ท่าบริเวณตลาดสด เรือโดยสารรับจ้างคือเรือหางยาว ส่วนใหญ่นักเรียนจะใช้บริการเรือหางยาวช่วงเย็น และบริเวณหน้าสถานีตำรวจมีเรือโดยสารข้ามฟากไปยังวัดภุมรินทร์กุฎีทอง การคมนาคมโดยใช้เรือเป็นพาหนะในบริเวณเทศบาลตำบลอัมพวานั้นเป็นการคมนาคมที่สะดวกและสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้ทุกแห่งในบริเวณนี้

ส่วนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางโดยทางเรือสามารถเดินทางผ่านแม่น้ำเจ้าพระยา เข้าคลองบางกอกน้อยไปถึงแม่น้ำท่าจีน จากนั้นจะเข้าสู่ประตูน้ำบางยาง ผ่านคลองดำเนินสะดวกไปยังแม่น้ำแม่กลอง สมุทรสงคราม

4.5 สิ่งอำนวยความสะดวก

4.5.1 โฮมสเตย์ (Home stay)

ในชุมชนอัมพวาที่มีการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยวหลายแห่ง แต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้ง ขนาด สิ่งอำนวยความสะดวก โปรแกรมท่องเที่ยว ทั้งนี้แต่ละแห่งจะเน้นในการให้บริการนักท่องเที่ยวร่วมพักอาศัยในบ้านเดียวกัน หรือจัดแยกออกไว้ต่างหากการคิดราคาค่าที่พักตามราคามิตรภาพ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ความเป็นอยู่ระหว่างกัน โดยนักท่องเที่ยวจะได้พักอาศัยท่ามกลางสวนผลไม้ริมคลอง บรรยากาศเงียบสงบ สดชื่น พร้อมกับการต้อนรับที่อบอุ่นเต็มไปด้วยอัธยาศัยไมตรีของชาวบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาอีกครั้ง นอกจากนี้ยังได้ร่วมรับประทานอาหารของ

ห้องถิ่นที่มีชื่อเสียง อาทิ ปลาทุ ผักพื้นบ้านนาชนิด ผลไม้ประจำฤดูกาลอีกมากมาย โดย
 สนนราคาจะแตกต่างกันตั้งแต่ 200 บาทจนถึง 3,000 บาทต่อคน โฮมสเตย์บางแห่งจะรับ
 นักท่องเที่ยวเพียง 5-10 คน แต่บางแห่งสามารถรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก รับเป็นหมู่คณะ
 และมีบริการเรือนำเที่ยว ตามสถานที่ใกล้เคียง บางแห่งสามารถจัดสัมมนา กิจกรรม โปรแกรมการ
 ท่องเที่ยวและสนทนาการในรูปแบบต่าง ๆ

ภาพที่ 4.14 โฮมสเตย์ริมน้ำ

ภาพที่ 4.15 ที่นั่งพักผ่อน

1) ตัวอย่างโฮมสเตย์ในบริเวณชุมชนอัมพวา

โฮมสเตย์ที่อยู่ในบริเวณชุมชนอัมพวามีให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการหลายแห่ง อาทิ เรือน
 คุณปวีร์เวอร์ไซด์ จะมีลักษณะเป็นบ้านพักริมน้ำ บ้านเรือริมคลอง เป็นบ้านพักมีลักษณะเป็นเรืออยู่
 บนบกทำจากไม้สวยงามแปลกใหม่ และนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับหิ่งห้อยในบริเวณที่พัก บ้านสุ
 พานี เป็นเรือนไทยริมคลองแควอ้อม ล้อมรอบด้วยสวนลิ้นจี่ เป็นศาลาริมคลองให้นักท่องเที่ยวได้
 พักผ่อนและรับประทานอาหาร ส่วนที่บ้านทรัพย์เกษม เป็นบ้านทรงไทยริมแม่น้ำ มีต้นลำพู สวน
 มะพร้าว สวนผลไม้ ทำให้สัมผัสกับหิ่งห้อยยามค่ำคืนได้ บ้านเรือนเพ็ญที่เน้นการให้บริการใน
 ระบบครอบครัว โดยถือว่า อาหาร ความสะอาดและการบริการเป็นหัวใจสำคัญ และบ้านริมคลอง
 ที่มีที่พักริมคลองผีหลอก มีบริการนวดแผนโบราณ ประคบสมุนไพร และยังเป็นศูนย์จำหน่าย
 ผลิตภัณฑ์ OTOP นอกจากนั้นยังมีที่พักริมคลองอัมพวา เช่น บ้านพักริมคลองที่เป็นบ้านพัก
 นายอำเภอเก่าขุนนิกร เป็นห้องพัสดมมีจำนวน 10 ห้อง ส่วนบ้านพักป่างามเป็นเรือนแถวไม้ริมน้ำ
 หลังคาจั่วเดียว บ้านเลียบนทีเป็นเรือนแถวไม้โบราณหลังคาทรงปั้นหยา อายุกว่า 80 ปี มีห้องพัก
 ทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก บ้านพักบางแห่งจะมีแต่ห้องพักขนาดใหญ่ที่นักท่องเที่ยวสามารถพัก
 ร่วมกัน เช่น บ้านพักริมคลอง (บ้านคุณยาย) มี 3 หลังเป็นห้องแอร์ จุได้สูงสุด 12 คน ห้องละ
 7,000 บาท

ภาพที่ 4.16 บ้านอัมพวา

ภาพที่ 4.17 โฮมสเตย์ป้อมลมทวน

บ้านพักโฮมสเตย์เป็นบ้านทรงไทยริมตลาดน้ำ หลังละ 1,500 บาท พักได้ 10 คน บ้านเคียงคลองเป็นบ้านพักเรือนไม้พักได้ 8-10 คน ห้องละ 1,500 บาท และรสสุคนธ์โฮมสเตย์ เป็นบ้านพัก 2 ชั้น ชั้นละ 1,000 บาท เป็นต้น โดยภาพรวมเจ้าของที่พักมักให้ความสำคัญในการต้อนรับ ดูแลและให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างอบอุ่น จนทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประทับใจและจะกลับมาพักในครั้งต่อไป เพราะได้พักผ่อนเที่ยวชมธรรมชาติสวนผลไม้ ชมวิถีชีวิต และรับประทานอาหารอร่อยในราคาที่เหมาะสมและเป็นกันเอง

2) การให้บริการการท่องเที่ยว

ปัจจุบันในชุมชนอัมพวา มีโฮมสเตย์มากกว่า 100 แห่ง จากเดิมที่มีเพียง 2-3 แห่ง กระจายกันอยู่ทั่วไป ซึ่งบางแห่งเป็นโฮมสเตย์ที่พักอยู่กับเจ้าของบ้านมีลักษณะเป็นเรือนไม้ไทย บางแห่งเป็นโฮมสเตย์กึ่งรีสอร์ท และบางแห่งเป็นรีสอร์ทที่สร้างใหม่สำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ กิจกรรมและการให้บริการนำเที่ยวมีแตกต่างกันไป เช่น

1. ล่องเรือชมวิถีชีวิตการทำประมง การเก็บหอย ล่องเรือบนเลน ชมฟาร์มหอยแครง หอยแมลงภู่ ปลูกป่าชายเลน รับประทานอาหารที่กระต๊อบเฝ้าหอยนางรม ชมทิวทัศน์ริมชายฝั่ง
2. ลงเล่นถีบกระดานเลน เก็บหอย นำผลไม้เลี้ยงลิงแสม
3. พายเรือ เล่นน้ำตีโป่ง ตกปลา ตกกุ้ง
4. ล่องเรือชมวิถีชีวิตริมคลองอัมพวา แม่น้ำแม่กลอง
5. การเที่ยวชมตลาดน้ำท่าคา ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ประตุน้ำบางนกแขวก โบสถ์คริสต์ วัดบางกุ้ง วัดบางแคน้อย วัดจุฬามณี
6. การเตรียมอาหารให้นักท่องเที่ยวได้ใส่บาตรพระที่พายเรือมาบิณฑบาตรในยามเช้า
7. การให้บริการนวดประคบสมุนไพร นวดฝ่าเท้า
8. การดูแลผลิตภัณฑ์กลุ่มต่าง ๆ การดูแลताल การทำน้ำตาลมะพร้าว การชมการทำขนมไทย

ภาพที่ 4.18 การล่องเรือชมวิถีชีวิต

ภาพที่ 4.19 การนวดปลาเท้า

3) โปรแกรมการท่องเที่ยว

ในพื้นที่ชุมชนอัมพวา มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย บางโปรแกรมไปเช้า-เย็นกลับ ภายในวันเดียว แต่บางโปรแกรมจะเป็นการพักโฮมสเตย์ 1 คืน โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น โปรแกรมชมหิ้งห้อยส่องแม่น้ำแม่กลอง ของบ้านริมคลองโฮมสเตย์

โปรแกรมลงเรือ ล่องแม่น้ำนัมสการพระ 9 วัด (2 วัน)
มหัศจรรย์หิ่งห้อยยามค่ำคืน
บ้านริมคลองโฮมสเตย์ คลองผีหลอก

วันที่ 1

- 14.00 น. ถึงบ้านริมคลอง ต้อนรับด้วยน้ำสมุนไพรและผลไม้ พักผ่อนตามอัธยาศัย พายเรือลง
 เล่นน้ำตีโป่ง ตกปลาตกกุ้ง (มีบริการเรือแจวไปชมวิถีการทำน้ำตาลมะพร้าว)
 นวดฝ่าเท้า นวดประคบสมุนไพร
- 17.50 น. รับประทานอาหารเย็นตำรับพื้นบ้าน
- 18.30 น. ลงเรือชมหิ่งห้อยและตลาดน้ำยามเย็น (วันศุกร์-วันอาทิตย์)
- 21.30 น. กลับเข้าที่พัก พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่ 2

- 06.45 น. รับประทานกาแฟ และปาห้องโก๋
- 07.00 น. ไส้บาตรพระทางเรือ
- 07.30 น. รับประทานข้าวต้ม
- 08.30 น. ลงเรือล่องแม่น้ำ ไปกราบนมัสการ 9 สถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันได้แก่ วัดบางกุ้ง
 (ค่ายบางกุ้ง), วัดประตู่, วัดแก้วเจริญ, วัดอินทราราม, วัดเหมืองใหม่, วัดบางเกาะ,
 วัดบางแค่น้อย, วัดกุมรินทร์กุฎทอง, วัดอัมพวันเจติยารามและวัดจุฬามณี
- 14.30 น. กลับบ้านพัก พักผ่อนตามอัธยาศัย เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

**** โปรแกรมลงเรือ ล่องแม่น้ำนัมสการพระ 9 วัด มหัศจรรย์หิ่งห้อยยามค่ำคืน****

****ราคา 700 บาท/คน****

****รวมค่าอาหาร 2 มื้อ และค่าเรือทั้ง 2 เที่ยว****

---ราคานี้ไม่รวมค่านวดต่าง ๆ และประคบสมุนไพร---

****นวดประคบสมุนไพร ค่าบริการ 300 บาท****

****นวดฝ่าเท้า ค่าบริการ ชั่วโมงละ 200 บาท****

โปรแกรมวิถีไทยลุ่มแม่น้ำแม่กลอง (1 วัน)

- วันที่ 1
- 09.30 น. เดินทางรับอรุณยามสาย เข้าชมมัสการหลวงพ่อบ้านแหลมสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้าน คู่เมือง ณ วัดเพชรสมุทรวรวิหาร (ไถ่ท้องถื่นรอดต้อนรับ) ออกจากโบสถ์ ตื่นตาตื่นใจกับ ตลาดเสี่ยงตาย (ตลาดร่มหุบ) บนทางรถไฟกลางตลาด
- 10.00 น. ออกเดินทางเพื่อไปขึ้นเรือที่ท่าเรือ "วัดภุมรินทร์กุฎีทอง" เดินชม กุฎีทอง และช่องเก่า ในกุฎีทอง
- 10.30 น. เดินทางถึง "เตาตาลป่าเป็อง" ชมการสาธิตทำน้ำตาลปึก, ชิมน้ำตาลสด, น้ำตาลมะพร้าว หรือจะทดลองหยอดน้ำตาลลงด้วยด้วยตัวเอง, ลองเคี้ยวน้ำตาลดูได้ตามสบาย หรือจะเลือก ชมการทอด, การเชื่อมสาเก และหากต้องการซื้อน้ำตาลแท้ สาเกทอด, เชื่อม ที่มีหลากหลายรูปแบบกลับเป็นของฝากของขวัญ ได้ตามอัธยาศัย (เดินทางเรือ)
- 11.30 น. เดินทางถึง "วิมานบนดิน" ศาลาจตุรมุขกลางรักปิดทองทั้งหลังซึ่งงดงามประดุจดังวิมานทองคำ ที่ประดิษฐานสรีระอัมตะของหลวงพ่อบึง เกจิ ชื่อดังแห่งวัดจุฬามณี วัดเก่าแก่สมัยอยุธยา กับอุโบสถพื้นหินหยกจากเมืองการาจี (เดินทางเรือ)
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. เดินทางไปพบกับศิลปกรรมจากงานฝีมือคนไทย สมัยรัชกาลต่าง ๆ ชมการเขียนลวดลายอันวิจิตรงดงามบนเครื่องเบญจรงค์ ที่ "บ้านเบญจรงค์" หรือจะเลือกเดินชมหรือซื้อกลับเป็นของฝากได้ตามอัธยาศัยราคาไม่แพง (เดินทางเรือ)
- 14.00 น. เดินทางไปเข้าชม "วัดบางแค่น้อย" วัดโบราณซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองอีกทั้งยังมีพระอุโบสถไม้แกะสลักทั้งหลัง เป็น 3 มิติ พื้นโบสถ์เป็นไม้ตะเคียนทอง 7 แผ่นใหญ่ ซึ่งปัจจุบันแทบไม่มีเหลือให้ได้ชมกัน (เดินทางเรือ)
- 15.00 น. เดินทางไปเข้าชม "โบสถ์ในต้นไม้" (โพธิ์ปรก) หนึ่งใน UNSEEN THAILAND มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา-กรุงธนบุรี โดยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำกองทัพทหารหลบอยู่ในโบสถ์ได้ถึง 200 คนโดยพม่าไม่สามารถมองเห็นได้ (เดินทางเรือ)

- 16.00 น. เดินทางไปเยี่ยมชมอุทยาน ร.2 หนึ่งในความภาคภูมิใจของชาวแม่กลอง แหล่งรวมพรรณไม้และชนมในวรรณคดีพร้อมพิพิธภัณฑ์ในรัชกาลที่ 2 และถวายบังคมพระบรมรูป/พระศรีรังคารของรัชกาลที่ 2 หรือจะเยี่ยมชมนิเวศสถานเดิมของรัชกาลที่ 1 และสถานที่ประสูติของรัชกาลที่ 2 ที่ยังคงเหลือเค้าเดิมเป็นต้นจันทน์ที่ปลูกไว้หน้าบ้านให้เห็นได้ในปัจจุบัน (เดินทางเรือ)
- 17.30 น. ลงเรือที่เที่ยวชมตลาดน้ำยามเย็น เลือกซื้อ เลือกชิม ขนม และอาหารไทยนานาชนิด รวมถึงสินค้ามากมาย ของทำมือ ของที่ระลึกอัมพวา ชมบ้านเรือนแถวโบราณ พิพิธภัณฑ์แห่งความทรงจำในคลองอัมพวา หรือ จะเลือกนวดฝ่าเท้านวดตัวแบบโบราณ เพื่อความผ่อนคลาย (ตามอัธยาศัย) (เดินทางเรือ)
- 18.30 น. เดินทางมารับประทานอาหารเย็น ณ ร้านอาหารริมน้ำ กับเมนูอาหารนานาชนิด
- 19.30 น. ลงเรือชมหิ่งห้อย แมลงตัวน้อยแต่มหัศจรรย์ ชมความงามของหิ่งห้อย ระเบียบระยิบระยับนับหมื่นตัวบนต้นลำพูในคลองอัมพวาและคลองผีหลอกที่นับวันจะหาชมได้ยาก (เดินทางเรือ)
- 20.30 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ พร้อมภาพความทรงจำ เสน่ห์มนต์ของหลังเมืองหิ่งห้อย ราคาโปรแกรมนี้ 690 บาท/คน (ตั้งแต่ 8 ท่านขึ้นไป)

หมายเหตุ

ราคานี้รวมอาหารกลางวัน, อาหารทะเลเย็น, ผ้าเย็นและน้ำเย็นในเรือ

ราคานี้รวมค่าเรือนำเที่ยวทั้งวัน (สำหรับคณะท่าน)

รวมบริการนำเที่ยวทั้งวันและค่าเข้าชม

ราคานี้ไม่รวมค่ารถที่ใช้ในการเดินทาง

โปรแกรมชมหิ้งห้อยล่องแม่น้ำแม่กลอง (2 วัน)

วันที่ 1

- 14.00 น. ต้อนรับด้วยน้ำสมุนไพรและผลไม้ พักผ่อนตามอรัญาศัย พายเรือ เล่นน้ำตีโป่ง ตกปลาตกกุง (มีบริการเรือแจวไปชมวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าว) นวดฝ่าเท้า นวดประคบสมุนไพร
- 17.50 น. รับประทานอาหารเย็นที่รับที่บ้าน
- 18.30 น. ลงเรือชมหิ้งห้อยและตลาดน้ำยามเย็น
- 21.30 น. กลับที่พัก พักผ่อนตามอรัญาศัย

วันที่ 2

- 06.45 น. รับประทานกาแฟ และปาห้องโก้
- 07.00 น. ไส้บาตรพระทางเรือ
- 07.30 น. รับประทานข้าวต้ม
- 08.30 น. ลงเรือชมวิถีคลองอัมพวา แม่น้ำแม่กลอง ตลาดน้ำท่าคา และตลาดน้ำดำเนินสะดวก ประตุน้ำบางนกแขวก โบสถ์คริสต์ วัดบางกุ้งชมโบสถ์ปรกโพธิ์ วัดบางแคน้อย วัดจุฬามณี
- 14.00 น. กลับที่พักบ้านริมคลองพักผ่อนตามอรัญาศัย เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

****โปรแกรมชมหิ้งห้อยล่องแม่น้ำแม่กลอง****

****ราคา 700 บาท/คน****

****รวมค่าที่พัก 1 คืน อาหาร 2 มื้อ และค่าเรือทั้ง 2 รอบ****

---ราคานี้ไม่รวมค่านวดต่าง ๆ และประคบสมุนไพร---

****นวดและประคบสมุนไพรค่าบริการ 300 บาท****

****นวดฝ่าเท้าชั่วโมงละ 200 บาท****

โปรแกรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (2 วัน)

- วันที่ 1
- 13.00 น. เดินทางถึงสมุทรสงคราม เข้าสู่รีสอร์ทที่พัก พักผ่อนตามอัธยาศัย
- 14.00 น. ออกเดินทางทางเรือไปชม "โบสถ์ในต้นไม้" (โพธิ์ปรุก) หนึ่งใน UNSEEN THAILAND มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา-กรุงธนบุรี โดยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำกองทัพทหารหลบอยู่ในโบสถ์ได้ถึง 200 คน โดยพม่าไม่สามารถมองเห็นได้ ระหว่างทางชมวิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำ (เดินทางเรือ)
- 15.00 น. เดินทางไปเข้าชม "วัดบางแคน้อย" วัดโบราณซึ่งตั้งอยู่ริมน้ำแม่กลองอีกทั้งยังมี พระอุโบสถไม้แกะสลักทั้งหลัง เป็น 3 มิติ พื้นโบสถ์เป็นไม้ตะเคียนทอง 7 แผ่นใหญ่ ซึ่งปัจจุบันแทบไม่มีเหลือให้ได้ชมกัน (เดินทางเรือ)
- 16.00 น. เดินทางทางเรือไปเยี่ยมชม "อุทยาน ร.2" หนึ่งในความภาคภูมิใจของชาวแม่กลอง แหล่งรวมพรรณไม้และชนมในวรรณคดี พร้อมพิพิธภัณฑ์ ในรัชกาลที่ 2 และถวาย บังคมพระบรมรูป/พระสร้อยการของรัชกาลที่ 2 หรือจะเยี่ยมชมนิเวศสถานเดิมของ รัชกาลที่ 1 และสถานที่ประสูติของรัชกาลที่ 2 ที่ยังคงเหลือเค้าเดิมเป็น ต้นจันทน์ปลูก ไว้หน้าบ้านให้เห็นได้ในปัจจุบัน
- 17.00 น. เดินทางไปชม "วิมานบนดิน" ศาลา จตุรมุขลงรักปิดทองทั้งหลังซึ่งงดงามประดุจดัง วิมานทองคำ ที่ประดิษฐานสร้อยระอัมตะของหลวงพ่อบึง เกจิชื่อดังแห่งวัดจุฬามณี วัดเก่าแก่สมัยอยุธยา กับอุโบสถพื้นหินหยกจากเมืองการเวก (เดินทางเรือ)
- 17.30 น. ลงเรือเดินทางไปเที่ยวชม "ตลาดน้ำยามเย็น" เลือกชม เลือกชิม ขนม และอาหาร ไทยนานาชนิดในคลองอัมพวาหรือจะเดินชมบ้านเรือนแถวโบราณ ชื่นชมของทำมือ เลือกซื้อสินค้านานาชนิดที่มีให้เลือกสรรมากมาย (เดินทางเรือ)
- 19.00 น. ล่องเรือชมความงามของหิ่งห้อย ระยิบระยับนับแสนตัวบนต้นลำพู แมลงตัวเล็ก ๆ แต่มหัศจรรย์ในคลองอัมพวาและคลองผีหลอก (เดินทางเรือ)
- 20.00 น. เดินทางกลับถึงที่พักรับประทานอาหารเย็น ริมน้ำ ณ ร้านอาหารริมน้ำ กับเมนูอาหาร อาหารทะเลนานาชนิด ด้วยรสชาติอาหารแบบแม่กลองแท้ ๆ
- 21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย
- วันที่ 2
- 06.30 น. ตื่นเช้าสดชื่น แจ่มใส เตรียมตัวกับรถ ทำบุญกับพระที่มาบิณฑบาตทางเรือริมท่าน้ำ แม่กลอง (Honestly จัดเตรียมอาหารใส่บาตรไว้ให้)
- 7.00-8.00 น. อาหารเช้า

- 8.30 น. ล่องเรือเที่ยวชมความงามริมแม่น้ำแม่กลอง วิถีไทยในสองฟากฝั่ง ระหว่างนั่งเรือชมทัศนียภาพ ชมวิถีชีวิตสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่งดงามริมสองฝั่งแม่น้ำ ชมการทำมาหากินอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง ก่อนเดินทางสู่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก เพื่อเลือกซื้อเลือกชมผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ผัก ผลไม้สด ๆ จากสวน น้ำตาลปี๊กหอม ๆ เป็นของฝากของขวัญ
- 12.00 น. เก็บสัมภาระเดินทางออกจากที่พัก มารับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ พร้อมภาพความทรงจำอัมพวา

ราคาโปรแกรมนี้ 1,390 บาท/คน (ตั้งแต่ 8 ท่านขึ้นไป)

หมายเหตุ

- *ราคานี้รวมบ้านพักริสอร์ท ห้องแอร์, ทิว, น้ำอุ่น, ตู้เย็น*
- *ราคานี้รวมอาหาร 3 มื้อ และ อาหารตักบาตรพระ*
- *ราคานี้รวมค่าเรือนำเที่ยว 3 เที่ยว (สำหรับคณะท่าน)*
- *รวมบริการนำเที่ยว และค่าเข้าชม, น้ำดื่มและผ้าเย็นบนเรือ*
- *ราคานี้ไม่รวมค่ารถที่ใช้ในการเดินทาง*
- * โปรแกรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม*

นอกจากนักท่องเที่ยวที่ไปเข้าเย็นกลับ และประสงค์จะล่องเรือชมทิวทัศน์ก็สามารถติดต่อเองได้โดย ติดต่อศูนย์บริการท่องเที่ยวทางน้ำ ชุมชนตลาดอัมพวา บริการเรือชมหนึ่งห้อย ยามค่ำคืน หรือจะเลือกนั่งเรือแจว เรือพาย ชมวิถีชีวิตสองฝั่งคลองอัมพวา

อัตราค่าบริการ

- นั่งเรือชมหนึ่งห้อยวิ่งรอบเกาะ (ใช้เวลาประมาณ หนึ่งชั่วโมงยี่สิบนาที) ระยะเวลาทั้งหมด

15 กิโลเมตร

- เรือหางยาวใหญ่ นั่งได้ไม่เกิน 12 คน เหมาลำละ 600 บาท/ลำ เรือชุดโบราณ ติดเครื่องท้าย นั่งได้ไม่เกิน 10 คน เหมาลำละ 600 บาท/ลำ รายบุคคล 60 บาท/คน

- นั่งเรือชมวิถีชีวิตสองฝั่งคลองอัมพวา

เรือแจว ค่าบริการ 20 บาท/คน

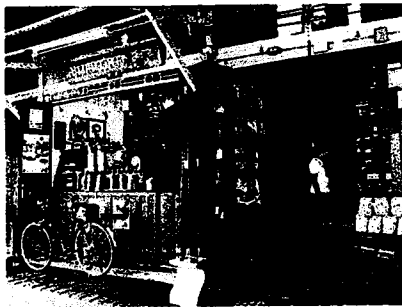
เรือพาย ค่าบริการ 30 บาท/คน

ติดต่อขอรับบริการได้ที่ ท่าเทียบเรือเทศบาล 1 และท่าเทียบเรือเทศบาล 2 ริมคลองอัมพวา

4.5.2 ร้านขายของและร้านอาหาร

ริมคลองอัมพวาแต่เดิมเป็นร้านค้าขายของที่ในอดีตเป็นย่านการค้าเพราะประชาชนส่วนใหญ่เดิมประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก ปัจจุบันยังคงมีร้านค้าแบบโบราณให้เห็นอยู่บ้างแต่บางแห่งเปลี่ยนจากร้านค้ามาเป็นบ้านพักอาศัยหรือโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ในชุมชนมีร้านอาหารและร้านขายของที่ระลึกกระจายกันอยู่ทั่วไปในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อาทิเช่น

- ร้านริมคลองกาแฟสด (Riverside Coffee) ร้านกาแฟริมคลองติดปากแม่น้ำแม่กลอง ขายเฉพาะวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์
- ร้านขนมจีนนุ่มอร่อย ขายขนมจีนอยู่บริเวณริมคลองอัมพวา
- บ้านจุดผัดไทยทรงเครื่องข้างท่ารถทัวร์ ขายเฉพาะวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์
- ร้านกาแฟสมานการค้า ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวา ตรงข้ามกับศูนย์ข้อมูลชุมชนอัมพวา จำหน่าย กาแฟสูตรโบราณ ชาเย็น โอเลี้ยง ฯลฯ
- ร้านอุดมผล ถนนศรีอัมพวา ขายกล้วยเดี่ยวหมูในช่วงเย็น
- ร้านกาแฟไอรส ขายข้าวมันไก่ และเป็นร้านกาแฟเก่าแก่
- ร้านศรีทอง ตั้งอยู่หัวมุมถนนศรีอัมพวา เป็นร้านกาแฟที่อยู่ คู่กับชาวอัมพวามานาน บรรยายกาศยังคงเป็น เช่น สภากาแฟสมัยก่อน ภายในร้านตกแต่งด้วย ตุ๊กเต้ แก้วไม้โบราณ

ภาพที่ 4.20 ร้านกาแฟสมานการค้า

ภาพที่ 4.21 ร้านขายยาเก่าแก่

- ร้านอาหารแพ้อัมพวา เป็นร้านอาหารตามสั่งลักษณะเป็น แพริมน้ำให้บรรยากาศที่ร่มเย็น อยู่ติดแม่น้ำแม่กลองบริเวณหน้าท่ารถอัมพวา
- ร้านกาญจนพานิช ร้านขายเครื่องดื่มประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกาแฟสด โกโก้ น้ำหวาน ผสมโซดา ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวา

- ร้านอาหารและร้านหมูกระทะริมเขื่อน ตั้งอยู่ถนนโชติราษฎร์บริเวณทางเดินริมเขื่อน เปิดในช่วงเวลาเย็น
- ร้านป่าแจ็ดข้าวแกงหม้อดิน ตั้งอยู่บริเวณปากคลองอัมพวา ตรงข้ามกับท่าเรือเทศบาล ขายข้าวแกง ขนมจีน ราคาตัวเอง ขายเฉพาะวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์
- ร้านวังแสง ร้านอาหารเก่าแก่ตั้งอยู่บริเวณเชิงเทศบาล 1 ในตลาดสดเทศบาล
- ร้านจ้อโภชนา ร้านอาหารตามสั่งตั้งอยู่หลังตลาดสด ของเทศบาล ถนนศรีอัมพวา
- ร้านอาหารข้าวแกงคุณย่า ตั้งอยู่หัวมุมติดสะพานข้ามคลองอัมพวา ตรงข้ามกับตลาดสดเทศบาล ขายข้าวแกง ขนมจีน ขายเฉพาะวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์

ภาพที่ 4.22 ร้านข้าวแกงคุณย่า

ภาพที่ 4.23 ร้านข้าวมันไก่โกกิม

- ร้านเอี้ยใต้ชิน ร้านขายก๋วยเตี๋ยวเก่าแก่แต่เดิมเคยเป็นร้านอาหารตามสั่ง ปัจจุบันขายก๋วยเตี๋ยวหมู
- ร้านก๋วยเตี๋ยวหมูและก๋วยจั๊บโบราณ ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวา ขายก๋วยเตี๋ยวหมู ก๋วยจั๊บโบราณ และมีน้ำมะพร้าวสดจำหน่าย เปิดขายเฉพาะวันที่มีตลาดน้ำยามเย็น
- ร้านกันเอง ตั้งอยู่บนถนนศรีอัมพวาเป็นร้านอาหารตามสั่งที่เป็นที่นิยมแห่งหนึ่ง
- ร้านโอภาสพานิช (ข้าวมันไก่โกกิม) ตั้งอยู่ถนนเลียบบคลองอัมพวา ริมคลองอัมพวา ขายข้าวมันไก่ เปิดขายทุกวัน
- ร้านสำรับกลางสวนอุทยาน ร.2 เป็นร้านอาหารภายในอุทยาน ร.2 ส่วนร้านขายของที่ระลึกมีอยู่หลากหลายทั้งร้านขายขนมไทยโบราณ ร้านขายเสื้อยืดโปสการ์ด พวงกุญแจ ผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว
- กลุ่มขนมห่อใบตองบ้านกอบจาก ทำและจำหน่ายขนมไทยห่อใบตอง เช่น ขนมกล้วย ขนมใส่ไส้ ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวา ถนนเลียบบนที่ เลยสะพานข้ามคลองหน้าวัดพระยาญาติไปประมาณ 200 เมตร

- ร้าน ผู่เต๋มา ตั้งอยู่บริเวณปากคลองอัมพวา จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากอัมพวา อาทิ เสื้อยืด โปสการ์ด พวงกุญแจ
- ร้านนภะพราว จำหน่ายของที่ระลึกจากมะพร้าวตั้งอยู่ริมคลองอัมพวา บริเวณซอยข้างโรงเจฯ
- ร้านคั่วกาแฟแข็งเซ่งหวด ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวา ถนนเลียบบนที่ สามารถเข้าชมการทำและซื้อได้ทุกวัน เวลา 10.00 – 15.00 น.
- ศูนย์ข้อมูลชุมชนอัมพวา จำหน่ายของที่ระลึกจากอัมพวา เช่น หนังสือ เสื้อยืด โปสการ์ด เข็มกลัด ฯลฯ ตั้งอยู่ถนนเลียบบคลองอัมพวา ริมคลอง
- ร้านเฮงกี้ ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวา ถนนเลียบบนที่ สามารถเข้าชมการทำขนมและซื้อได้ทุกวัน เวลา 10.00 – 15.00 น.

ภาพที่ 4.24 ศูนย์ข้อมูลชุมชนอัมพวา

ภาพที่ 4.25 เรือนขนมไทย อุทยาน ร.2

- ร้านขายของที่ระลึกหน้าอุทยาน ร.2 บริเวณหน้าทางเข้าอุทยาน ร.2 ฝั่งวัดอัมพวัน มีของที่ระลึกมากมาย เช่น ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวขนมโบราณ เสื้อผ้า ฯลฯ
- ร้านแม่เตียงบะจ่าง เป็นร้านขายบะจ่างอยู่ข้างท่ารถทัวร์ มีให้เลือกถึง 9 ไร่ เปิดขายมากกว่า 30 ปี
- ร้านขนมคุณอ้อ อยู่ตรงหน้าร้านวังแสง ในตลาดสดเทศบาล บริเวณเชิงสะพานเทศบาล 1
- ร้านขายของที่ระลึกในอุทยาน ร.2 มีของที่ระลึกต่าง ๆ เช่นเดียวกับบริเวณ ด้านหน้าอุทยาน
- ศูนย์บุญจรงค์ร่วมสมัยชุมชนวัดอัมพวา ตั้งอยู่ในวัดอัมพวันเจติยารามข้างกุฏิสงฆ์

ภาพที่ 4.26 ร้านที่อยู่ของจิตใจ

ภาพที่ 4.27 ร้านขายของHand made

- ร้านชมรมนวดฝ่าเท้า เป็นร้านนวดแผนโบราณได้อาศรมศึกษาในอุทยาน ร.2 มียาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรต่าง ๆ จำหน่าย
- ร้านที่อยู่ของจิตใจ ตั้งอยู่ริมคลองอัมพวา ชายของที่ระลึก ไปสการ์ต รูปภาพ พวงกุญแจ
- ร้านธนสัน เป็นร้านนวดแผนไทย มีทั้งนวดสมุนไพร นวดกดจุดเป็นต้นตั้งอยู่ปากคลองอัมพวา
- ผลิตภัณฑ์จากเปลือกมะพร้าว จำหน่ายกระถางกล้วยไม้ผลิตจากเปลือกมะพร้าว ตั้งอยู่สุดถนนโชติธำรง หลังกลุ่มผลิตภัณฑ์บ้านทรงไทยจำลอง
- ผลิตภัณฑ์บ้านทรงไทยจำลอง จำหน่าย หัตถกรรมหลากหลายชนิด ตั้งอยู่ถนนประชาเศรษฐบริเวณทางแยกเข้าตัวเมืองอัมพวา ฯลฯ
- คักดาเบญจรงค์ จำหน่ายเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ตั้งอยู่ด้านหลังวัดบางกะพร้อม
- กลุ่มแม่บ้านชุมชนโรงเจ ผลิตและจำหน่ายผลไม้แปรรูปหลายชนิด ตั้งอยู่ที่ชายขอมังกร

4.5.3 ทำเรือ

ในพื้นที่ชุมชนมีทำเรือท่องเที่ยวทั้งของเอกชนและของเทศบาลตำบลอัมพวา โดยทำเรือ 1 เป็นทำเรือหลักของชุมชน อยู่บริเวณปากคลองอัมพวา และหน้าตลาดสดเทศบาล อยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลตำบลอัมพวา นอกจากนั้นยังมีทำเรือคุดง่า ตั้งอยู่ตรงกับร้านข้าวแกงคุดง่าใกล้สะพานข้ามคลองทำเรือเพิ่มพูนทรัพย์ อยู่หน้าบ้านเลขที่ 64 ถนนเลียบบนที่ และทำเรือศิริโรจน์

อยู่ด้านหน้าบ้านเลขที่ 75-77 ถนนเลียบบคลองอัมพวา ทั้ง 3 ทำเรือเป็นทำเรือเอกชน และยังมีทำเรือของชมรมแมงลอยเทศบาลตำบลอัมพวา อยู่ถัดจากร้านสวรรค์โอสถก่อนถึงท่าเรือ 1 และศูนย์บริการท่องเที่ยวทางน้ำ ชุมชนวัดอัมพวัน บ้านเลขที่ 43-47 ถนนเลียบบคลองอัมพวา รวมทั้งท่าเรือวัดภุมรินทร์กุฎีทอง ซึ่งเป็นที่จอดรถของนักท่องเที่ยวที่จะข้ามฟากมายังตลาดน้ำด้วย

นอกจากท่าเรือท่องเที่ยวยังมีท่าเรือข้ามฟากอีกหลายแห่ง เช่น

1. ท่าเรืออาคารเอนกประสงค์เทศบาลตำบลอัมพวา
2. ท่าเรือหน้าที่ว่าการอำเภออัมพวา
3. ท่าเรือวัดบางนางลี่ใหญ่
4. ท่าเรือวัดภุมรินทร์กุฎีทอง
5. ท่าเรืออุทยาน ร.2
6. ท่าเรือวัดเกษมสรณาราม
7. ท่าเรือวัดบางแคใหญ่

ภาพที่ 4.28 ท่าเรือคุณย่า

ภาพที่ 4.29 ท่าเรือชมชมน

4.6 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาเติบโตอย่างรวดเร็วกว่าที่ได้คาดประมาณไว้ ทำให้ท้องถิ่นไม่สามารถรองรับการขยายตัวได้ทันในทุกด้าน ทั้งด้านการพัฒนาสาธารณูปโภค การพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมรวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่จะมาดูแลและมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว จึงส่งผลให้เกิดปัญหาพอสรูปได้ดังนี้

4.6.1 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

1) ระบบนิเวศ

จากการที่กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กลายมาเป็นกระแสของการท่องเที่ยวในปัจจุบันทำให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนอัมพวามากขึ้น มิติด้านสิ่งแวดล้อมด้านวัฒนธรรมจึงได้มีการส่งเสริม ปรับปรุงแต่ง เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวจนทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ระบบนิเวศถูกรบกวนโดยเฉพาะตัวชี้วัดความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ หิ้งห้อยรวมทั้งพืชและสัตว์อื่น ๆ ลดจำนวนลง ซึ่งผลสืบเนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง การที่คุณภาพน้ำในคลองที่ปนเปื้อนมลพิษจากน้ำมันเรือ จากขยะมูลฝอยที่เพิ่มสูงขึ้น ผิวดินปนเปื้อนด้วยสารพิษที่แขวนลอยในน้ำ ปกติหิ้งห้อยจะมีอายุในการกระพริบแสงประมาณ 14 วัน ซึ่งเป็นช่วงที่หิ้งห้อยวางไข่และผสมพันธุ์ ต้องการความเงียบสงบปราศจากแสงและเสียง แต่การที่นักท่องเที่ยวล่องเรือเข้าไปชมในระยะใกล้ ใช้อุปกรณ์ในการจับ ถ่ายรูป ส่งเสียงดังรบกวน จึงส่งผลให้จำนวนหิ้งห้อยลดลง นอกจากนี้จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศแล้ว ส่วนหนึ่งยังส่งผลกระทบต่อชุมชนริมฝั่ง ที่ไม่ได้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยวเกิดความรำคาญและนำไปสู่การตัดต้นลำพู โดยชาวบ้านได้สะท้อนความรู้สึกว่า "มันไม่ได้อะไรขึ้นมานอกจากมาดู ดูเสร็จก็กลับไปแล้วก็ลืม" "เสียงเรือก็ดัง เสียงนักท่องเที่ยวก็ดัง วันศุกร์ - เสาร์ - อาทิตย์ แทบไม่ได้นอน"

2) มลภาวะต่าง ๆ

การที่นักท่องเที่ยวเพิ่มปริมาณมากขึ้นส่งผลให้มีธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยขาดการจัดการที่ดี ปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดจากการท่องเที่ยว จากการขายสินค้า อาหาร ของพ่อค้าแม่ค้า ปัญหาเสียงดังรบกวนจากเรือเที่ยวชมหิ้งห้อย เรือพาเที่ยวชมวิถีชีวิต ปัญหาการพังทลายของชายฝั่งคลองที่เกิดจากเรือท่องเที่ยว ปัญหามลพิษทางอากาศจากรถยนต์ โดยเฉพาะช่วงเย็นที่มีตลาดน้ำอันเกิดจากการจราจรแออัด คว้นที่เกิดจากเรือและที่เกิดจากการประกอบอาหารในพื้นที่จำกัด ปัญหามลภาวะทางทัศนียภาพ การปลูกสร้างสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของพื้นที่ การปลูกสร้างที่ที่ยื่นล้ำเข้าไปในคูคลอง การยึดพื้นที่สาธารณะเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ปัญหาน้ำเสียที่อาจจะเพิ่มสูงขึ้นจากการทิ้งสิ่งของเหลือใช้ ขยะมูลฝอยลงแหล่งน้ำทั้งจากชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ โดยขาดความรับผิดชอบ ขาดจิตสำนึก และขาดการดูแลที่ดี ซึ่งทั้งหลายอาจส่งผลให้เกิดผลกระทบแก่สภาพแวดล้อมในระยะยาว ถ้าปราศจากการบริหารจัดการที่ดี

4.6.2 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

จากการเติบโตด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วในภาพรวม ส่งผลกระทบในด้านบวกต่อภาวะเศรษฐกิจทำให้ชุมชนมีรายได้มากขึ้นกว่าเดิม ทั้งรายได้จากที่พักโฮมสเตย์ ค่าเช่าเรือ การขายสินค้าอาหาร มีอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้น มีการพัฒนาอาชีพ เช่น การทำอาหาร ขนม การทำของที่ระลึก Hand Made การประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อขายให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีการพัฒนามากขึ้น รวมทั้งเทศบาลตำบลอัมพวา มีรายได้สูงขึ้น โดยตั้งแต่ปี 2546 ที่มีการกระตุ้นและสนับสนุนเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว มีผลทำให้เทศบาลเร่งการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยว

ผลจากการมีรายได้สูงขึ้นของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) จากการท่องเที่ยว นำไปสู่การขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ของกลุ่มที่ทำธุรกิจเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหลายกลุ่ม ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่มักจะคำนึงถึงตนเองและกลุ่มเครือญาติ หรือพรรคพวกเดียวกัน ผลประโยชน์ยังคงกระจุกตัวกับคนบางกลุ่ม ไม่ได้กระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ปัญหาการขัดแย้งของกลุ่มท่าเรือ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำ และตลาดบนฝั่ง รวมทั้งชุมชนที่มีได้เกี่ยวข้องแต่ได้รับผลกระทบ ปัญหาดังกล่าวหลายฝ่ายพยายามแก้ไขไปตามสถานการณ์ มีการจัดตั้งชมรมท่องเที่ยว ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ชมรมร้านค้าแผงลอย ชมรมชุมชนอัมพวา ชมรมกลุ่มสตรีชนมไทย ฯลฯ เพื่อให้มีการประชุมแก้ไขปัญหาย่อยอย่างต่อเนื่อง

4.6.3 ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม

กระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อพื้นที่ ในด้านบวกส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีเดิม และเกิดการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมทั้งปลูกสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นใหม่ อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น มีความรัก ความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด พร้อมทั้งจะอนุรักษ์ไม่ให้สูญหาย การท่องเที่ยวที่ใช้ทุนเดิมทางสังคม วัฒนธรรม โดยไม่ปรุงแต่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาชมและศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นเสน่ห์ของพื้นที่ที่ไม่มีที่อื่น การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุยกับเจ้าของสวน เจ้าของบ้าน กินอาหารพื้นบ้าน ร่วมกิจกรรมในอาชีพ ทำให้เกิดการฟื้นฟู และอนุรักษ์อาชีพเดิม การเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว การนั่งเรือชมวิถีชีวิต ตกกุ้ง ตกปลา ดูงานเขียนลายเบญจรงค์ ดูนก ดูสวนผลไม้ เป็นต้น

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบในด้านบวก แต่สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าการท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ เป็นการจัดหาที่พักที่คัดแปลงสภาพเดิมๆ เป็นโฮมสเตย์กึ่งรีสอร์ท หรือเป็นรีสอร์ท นำไปสู่การลงทุนในธุรกิจชนิดนี้เพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่พักร่วมกับเจ้าของบ้าน 2-3 แห่ง ปัจจุบันมีมากกว่า 100 แห่ง การลดพื้นที่เรือกสวนไร่นา การขายพื้นที่ทางการเกษตร เพื่อลงทุนสร้างที่พักที่ทันสมัย มี

สิ่งอำนวยความสะดวก มีห้องแอร์ ห้องนอน ห้องน้ำเป็นสัดส่วน มีห้องประชุมสัมมนา ห้องคาราโอเกะ สระน้ำ ฯลฯ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว ไม่ได้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวที่ได้กำหนดไว้แต่เดิม การท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตในรูปแบบที่เข้าถึง จึงเป็นไปได้ระดับหนึ่งเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม ลักษณะวิถีชีวิตแบบเมืองกลับแทรกเข้าไปในชุมชนมากขึ้น จนบางครั้งชุมชนได้ปรุงแต่งและสนองตอบความต้องการที่หลากหลายของนักท่องเที่ยวเกินไป จากการทำลายความเป็นเอกลักษณ์แบบเดิมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งในอนาคตผู้ที่มาท่องเที่ยวก็อาจไม่ใช่ผู้รักธรรมชาติ รักความสงบ กลายเป็นท่องเที่ยวทั่วไปอันจะส่งผลให้เสน่ห์ของชุมชนลดลงและถูกทำลายในที่สุด

4.7 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอก (SWOT)

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนอัมพวาและส่วนที่เกี่ยวข้องและการระดมความคิดเห็นของผู้แทนกลุ่มสามารถนำมาวิเคราะห์โดยวิธี SWOT ANALYSIS เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคามของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้

จุดแข็ง (Strength)

1. ชุมชนอัมพวามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เนื่องจากเป็นเมืองราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และเป็นเมืองราชินีกุล
2. เป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ไว้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ซึ่งเป็นทั้งชุมชนศูนย์กลางการค้าขายและชุมชนชาวสวนยังคงมีพืชที่สวยงามแบบดั้งเดิมและมีพันธุ์พืชท้องถิ่นที่หายาก เช่น ต้นอัมพวา ส้มแก้ว พริกบางช้าง ฯลฯ
3. สถาปัตยกรรมชุมชนมีเอกลักษณ์ของการเป็นชุมชนริมน้ำซึ่งประกอบด้วยอาคารเรือนไทยเรือนแพดั้งเดิม เรือนพื้นดิน ซึ่งเคยได้รับรางวัลชุมชนดีเด่น
4. มีตลาดน้ำยามเย็น อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอัมพวา ซึ่งแตกต่างจากตลาดน้ำอื่น ๆ
5. คนในท้องถิ่นมีความชำนาญทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา
6. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก และเส้นทางการท่องเที่ยวมีทั้งทางบกและทางน้ำ สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลาย
7. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
8. ความเข้มแข็งของเทศบาลตำบลอัมพวาและคนอัมพวา
9. มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การขี่จักรยานชมสวน การชมวิถีชีวิต การพายเรือเล่น การล่องเรือชมหิ่งห้อย การท่องเที่ยวตลาดน้ำ ฯลฯ
10. มีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงหลายแห่ง

11. มีของฝาก ของที่ระลึกหลากหลายประเภท จำนวนมากและราคาถูก เช่น อาหารทะเลสด และแห้ง ผักผลไม้ สินค้าแปรรูป ฯลฯ

12. ลักษณะเด่นเฉพาะพื้นที่ การเป็นเมืองสามน้ำที่มีทั้งน้ำจืดน้ำเค็ม และน้ำกร่อยและระบบการขึ้นลงของน้ำทำให้แม่น้ำลำคลองมีสภาพดี

13. เป็นแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่มีคุณภาพของประเทศไทย

14. ความมีอัธยาศัยไมตรี ความเป็นมิตรของชาวบ้าน เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ๆ กัน

จุดอ่อน (Weakness)

1. สภาพอาคารริมน้ำมีความทรุดโทรม ขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีความเสี่ยงจากอัคคีภัยเพราะส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้

2. สภาพเศรษฐกิจตกต่ำ ตลาดการค้าซบเซา ราคาผลผลิตจากสวนตกต่ำ

3. คนรุ่นหนุ่มสาวย้ายออกจากชุมชนไปอยู่ที่อื่น

4. การลดลงของต้นทุนปุ๋ยเคมีส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยเฉพาะจำนวนนิงห้อยที่ลดน้อยลง

5. การลดลงของพื้นที่สวนเพื่อนำไปลงทุนสร้างโฮมสเตย์ในการรองรับการท่องเที่ยว

6. การเติบโตด้านการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม อาทิ ปัญหาขยะ ปัญหาแม่น้ำเน่าเสีย ปัญหาเสียงดังรบกวน

7. มีความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะผู้ประกอบการทำเรือ แม้ค้าตลาดน้ำ ตลาดบก และชุมชนริมฝั่ง

8. การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม ผลประโยชน์กระจุกตัวในบางกลุ่ม

9. การปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้มีผลผลิตมากเกินไปในบางฤดูกาลและทำให้ราคาตกต่ำ

10. มีปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอในพื้นที่ท่องเที่ยว

11. ทางเดินเท้าคับแคบ อันตราย

12. ทำเรื่อน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงเทศกาล

13. เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างของที่อยู่อาศัยแบบเดิม มีการใช้วัสดุสมัยใหม่มากขึ้น

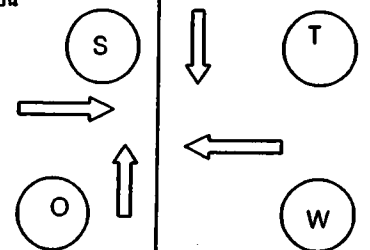
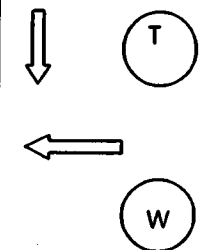
14. หน่วยงานราชการทำงานตามหน้าที่มากกว่าทำด้วยจิตวิญญาณ มีการโอนย้ายบ่อย

โอกาส (Opportunity)

1. นโยบายรัฐเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. การท่องเที่ยวที่ชุมชนอัมพวาเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ งานเทศกาลต่าง ๆ
3. มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับพื้นที่รอบนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวทางน้ำ
4. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนให้ความสนใจในการอนุรักษ์ชุมชนอัมพวามากขึ้น
5. มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชนอัมพวากับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง
6. มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากอาชีพเดิม เป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากขึ้น
7. ภาครัฐมีแนวคิดผลักดันให้ชุมชนอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางมรดกโลก

ภัยคุกคาม (Threat)

1. กระแสนิยมความทันสมัยในการสร้างอาคารต่าง ๆ อาจทำให้รูปแบบเดิมเปลี่ยนไป
2. ผังเมืองรวมอัมพวาไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิต
3. มลพิษสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำเน่าเสีย ปัญหาขยะมูลฝอยอาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว
4. การใช้ประโยชน์ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปแหล่งที่พัก โฮมสเตย์ หรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ จนส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศในระยะยาว
5. การขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่
6. กระแสวัตถุนิยม การบริโภคที่เกินพอดีและวัฒนธรรมของคนเมืองทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง

<p>จุดแข็ง (Strength)</p> <ul style="list-style-type: none"> • ชุมชนอัมพวามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เนื่องจาก เป็นเมืองราชสภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ 2 และเป็นเมืองราชินีกุล • มีตลาดน้ำยามเย็น อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอัมพวา ซึ่งแตกต่างจากตลาดน้ำอื่น ๆ • เป็นสถานที่ท่องเที่ยวไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก และเส้นทาง การท่องเที่ยวมีทั้งทางบกและทางน้ำ สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ หลากหลาย • เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ • ความเข้มแข็งของเทศบาลตำบลอัมพวาและคนอัมพวา • มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การจัดการขบวนสวน การ ชมวิถีชีวิต การพายเรือเล่น การล่องเรือชมหนังห้อย การท่องเที่ยวตลาดน้ำ ฯลฯ • มีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงหลายแห่ง • มีโรงฝัก ของที่ระลึกหลากหลายประเภท จำนวนมากและราคาถูก เช่น อาหารทะเลสดและแห้ง ผักผลไม้ สินค้าแปรรูป ฯลฯ • ความมีอัธยาศัยไมตรี ความเป็นมิตรของชาวบ้าน เป็น สิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ๆ กัน 	<p>ภัยคุกคาม (Treat)</p> <ul style="list-style-type: none"> • ผังเมืองรวมอัมพวาไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิต • ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำเน่าเสีย ปัญหาระยะมูลฝอยอาจ ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว • การใช้ประโยชน์ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปแหล่งที่พัก โฮมสเตย์ หรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ จนส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และระบบ นิเวศในระยะยาว • การขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ • กระแสวัตถุนิยม การบริโภคที่เกินพอดีและวัฒนธรรมของคนเมือง ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง
<p>โอกาส (Opportunity)</p> <ul style="list-style-type: none"> • นโยบายรัฐเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม • การท่องเที่ยวที่ชุมชนอัมพวาเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากสื่อ ต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ งานเทศกาลต่าง ๆ • มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับพื้นที่รอบนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวทางน้ำ • หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนให้ความสนใจในการอนุรักษ์ชุมชนอัมพวา มากขึ้น • มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชนอัมพวา กับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ใน พื้นที่ใกล้เคียง • ภาครัฐมีแนวคิดผลักดันให้ชุมชนอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางมรดก โลก 	<p>จุดอ่อน (Weakness)</p> <ul style="list-style-type: none"> • การลดลงของต้นทุนการผลิตส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ โดยเฉพาะจำนวนหนังห้อยที่ลดน้อยลงการผลิตของพื้นที่สวนเพื่อนำไปลงทุนสร้าง โฮมสเตย์ในการรองรับการท่องเที่ยว • การเติบโตด้านการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม อาทิ ปัญหาระยะ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาเสียดังรถบวง • มีความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะ ผู้ประกอบการทำเรือ แม้ค้าตลาดน้ำ ตลาดบก และชุมชนริมฝั่ง • การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม ผลประโยชน์กระจุกตัวในบางกลุ่ม • มีปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอในพื้นที่ท่องเที่ยว • ทำเรื่อน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ช่วงเทศกาล

แผนภาพที่ 4.1 การวิเคราะห์ SWOT

บทที่ 5

การพัฒนาการท่องเที่ยวและความคิดเห็นของชุมชน

ในช่วงก่อน พ.ศ. 2545 อัมพวายังไม่เป็นที่รู้จักสำหรับนักท่องเที่ยว มีเพียงอุทยาน ร.2 เท่านั้น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยเป็นจุดแวะพักของนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังตลาดน้ำดำเนินสะดวก ต่อมาสำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวาได้รับการสนับสนุนจากสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ในการจัดทำโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวาขึ้น โดยมีการจัดทำ แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ริมคลองอัมพวา กระตุ้นให้ชุมชนมีความต้องการในการจัดการดำเนินการท่องเที่ยวโดยทางเทศบาลตำบลอัมพวานำโดยนายกเทศมนตรี ร้อยโทพัชโรดม อุนสุวรรณ ได้ฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาขึ้นมาอีกครั้ง ประกอบกับกิจกรรมการท่องเที่ยวลงเรือชมหิ่งห้อย ซึ่งถือเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักที่ทำให้อัมพวาเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชีวิต และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในตอนเย็นของวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ทั้งนี้สืบเนื่องจากอัมพวามีจุดแข็งด้านภูมิสังคมของพื้นที่ มีลำคลองมาก วิถีชีวิตชุมชนส่วนใหญ่ดั้งเดิมผูกพันกับสายน้ำ สัญจรทางน้ำ ทุกครัวเรือนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 เป็นคนในพื้นที่ มีสวนผักผลไม้ พายเรือได้แทบทุก ครัวเรือน การพัฒนาดังกล่าวจึงเป็นการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ (สัมภาษณ์นายกเทศมนตรี, 24 มิถุนายน 2550) การท่องเที่ยวดังกล่าวถือเป็นจุดสำคัญซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวใน เทศบาลตำบลอัมพวามากขึ้นมีการบริการท่องเที่ยวของจังหวัดในปัจจุบัน

5.1 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อัมพวามีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้น ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวและรูปแบบ พฤติกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อัมพวา สามารถสรุปและจัดหมวดหมู่ตามองค์การท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้ดังนี้

- 1.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) ได้แก่ การนั่งเรือชมหิ่งห้อย และนกต่าง ๆ ซึ่งมีเส้นทางล่องเรือเข้าไปตามคลองอัมพวา คลองผีหลอก คลองสายอื่น ๆ และแม่น้ำแม่กลอง เป็นต้น
- 2.การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational Tourism) ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีการเรียนรู้ถึงวิธีการทำเกษตรกรรมและท่องเที่ยวเพื่อชมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และกระบวนการผลิต
- 3.การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพลานามัย (Health and Sport Tourism) ได้แก่ การพายเรือใน คลอง การขี่จักรยานชมสวน เดินเพื่อสุขภาพ การนวดและการอบสมุนไพรโบราณ เป็นต้น
- 4.การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ได้แก่ การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ อาคารสถาปัตยกรรมที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนาอาราม บ้านเรือน เป็นต้น

5.การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นถิ่น (Ethnic Tourism) ได้แก่ การเข้ามาพักค้างในบ้านริมคลอง หรือบ้านสวนของชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่พักแบบเรือนแรม (Home stay) ซึ่งจัดการโดยชาวบ้าน

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดควรที่จะให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่สุดควรเป็นการท่องเที่ยวแบบพอเพียงในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยเป็นการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาพักผ่อน ชื่นชมและเรียนรู้ถึงระบบธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสอดคล้องและลงตัวท่ามกลางกระแสการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สุรจิต ชิริเวทย์, 2550)

5.2 ศักยภาพและขีดความสามารถการรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่ริมคลองอัมพวา ได้แก่

1.พื้นที่ตลาดน้ำยามเย็น เป็นพื้นที่ที่รวมกิจกรรมท่องเที่ยวและการบริการท่องเที่ยว นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมาก พื้นที่สาธารณะและเรือนแถวไม้ริมคลองในบริเวณนี้ได้รับการปรับปรุงใหม่และพัฒนาให้เป็นร้านค้า ร้านอาหาร ที่ตกแต่งเพื่อรับการท่องเที่ยว

2.อุทยาน ร.2 และวัดอัมพวันเจติยาราม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมหลัก เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวมาเป็นเวลานาน และเป็นศูนย์กลางการกระจายการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่โดยรอบ

3.พื้นที่บริเวณมูลนิธิชัยพัฒนา ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นสวนสาธิตทางการเกษตรที่รวบรวมพันธุ์ไม้และการทำสวนยกทรงแบบไทย ส่วนบริเวณเรือนแถวไม้ริมคลองได้ซ่อมแซมและปรับปรุงให้เป็นศูนย์ข้อมูลชุมชนริมคลองอัมพวา

4.พื้นที่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลองหน้าว่าการอำเภออัมพวา เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในท้องถิ่น พื้นที่นี้ยังจัดกิจกรรมสำคัญในโอกาสต่างๆ ของอำเภอและเทศบาลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีท่าเรือโดยสารข้ามฟากแม่น้ำแม่กลองไปยังวัดบางนางลี่ใหญ่ และวัดภุมรินทร์กุฎีทอง และทำเทียบเรือนักท่องเที่ยวที่รับเหมา

5.พื้นที่บริเวณวัดพระยาญาติและโรงเรียนเจ้าฟ้าแก่เด็ก มีพื้นที่ว่างซึ่งสามารถใช้ในการจัดเทศกาลต่างๆได้ พื้นที่บางส่วนเป็นสวนสาธารณะสำหรับชุมชน และสามารถเป็นพื้นที่จอดรถแก่นักท่องเที่ยวได้

6.พื้นที่บริเวณวัดภุมรินทร์กุฎีทอง เป็นพื้นที่ซึ่งใช้จัดงานเทศกาลทางศาสนา มีพื้นที่ว่างซึ่งสามารถใช้ในการจัดเทศกาลและจอดรถได้ ท่าเรือที่วัดนี้สามารถข้ามไปยังอุทยาน ร.2 และท่าเรืออาคารอเนกประสงค์ที่มีสะพานเดินข้ามไปยังวัดบางนางลี่ใหญ่ ซึ่งมีท่าเรือโดยสารไปยังท่าเรือหน้า

อำเภออัมพวา ทำให้วัดมีศักยภาพในการเชื่อมโยงการคมนาคมสองฝั่งแม่น้ำและกระจายกิจกรรมการรับรอนักท่องเที่ยว

5.3 การกระจายตัวของนักท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวา

จำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวันมากที่สุดอยู่ในช่วงวันหยุดเทศกาลหรือวันหยุดยาวมากที่สุด คือ เฉลี่ย 1,764 คนต่อวันและน้อยที่สุดในช่วงวันธรรมดาเฉลี่ย 90 คนต่อวัน จากข้อมูลของนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการเรือนำเที่ยว (มินตรา ติรณปริชญ์, 2549) ซึ่งนักท่องเที่ยวในอัมพวาช่วงวันหยุดยาวนั้นมีจำนวนมากและกระจุกตัวกันอยู่ที่บริเวณตลาดน้ำยามเย็น โดยจากการประมาณการของเจ้าของธุรกิจส่วนตัวด้านโฮมสเตย์และเรือท่องเที่ยว กล่าวว่า มีนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุด 3000-5000 คน ส่วนในช่วงเทศกาลต่างๆประมาณ 5000-8000 คน ส่วนวันธรรมดา ไม่เกิน 500 คน (ข้อสรุปจากการสนทนากลุ่ม , 21 มิถุนายน 2550) ส่วนในช่วงวันธรรมดานั้นแทบไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยมาก นอกจากนี้ จากการสำรวจภาคสนามด้านการเดินทางของนักท่องเที่ยวโดยยานพาหนะต่างๆ พบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาโดยทางรถยนต์มากที่สุดเฉลี่ย 1,724 คนต่อวัน และน้อยที่สุดช่วงวันธรรมดาเฉลี่ย 89 คนต่อวัน ซึ่งส่งผลการจัดเตรียมพื้นที่รองรับการจอดรถของนักท่องเที่ยวและการบริการท่องเที่ยว

ภาพที่ 5.1 บริเวณตลาดน้ำด้านบน

ภาพที่ 5.2 บริเวณตลาดน้ำ

5.4 การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวาอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่ได้คาดประมาณไว้ ทำให้ชุมชนไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ทัน จึงส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อัมพวาสรุปได้ดังนี้

1. เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวก ได้แก่ ถนนทางเข้าแคบทำให้เกิดปัญหาการจราจรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ที่มีตลาดน้ำยามเย็นและเมื่อมีงานเทศกาล

2. ที่จอดรถมีน้อยและไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว และบางแห่งที่จอดรถอยู่ไกล ไม่สะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งไม่มีการดูแลและรับผิดชอบทำให้บางครั้งเกิดอุบัติเหตุที่เกิดจากการจอด

3. แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ได้แก่ พื้นที่บริเวณวัดพระยาญาติ ภูเก็ต หอระฆังขาดการบูรณะ การปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ

4. การขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่จอดรถ ห้องน้ำ ป้ายชี้ทาง ดังชยะ มีไม่เพียงพอ

5. ปัญหายุ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่บริเวณตลาดบก และพื้นที่ริมน้ำ

6. พื้นที่ทางเท้าที่คับแคบ เนื่องจากแผงร้านที่หนาแน่นและยื่นออกมาจากบนพื้นที่ทางเท้า

7. การจราจรทางน้ำในบริเวณตลาดน้ำยามเย็น ทำให้คลองอัมพวาบริเวณดังกล่าวหนาแน่นไปด้วยเรือแม่ค้าจากตลาดน้ำและเรือหางยาวจากการบริการชมหนึ่งห้อยซึ่งอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุเรือหางยาวกับเรือแม่ค้า

8. เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการทางเรือ กลุ่มแม่ค้าในเรือ และกลุ่มเรือที่นำนักท่องเที่ยวจากโฮมสเตย์มาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำ

9. มลภาวะทางเสียงและตลิ่งทรุด ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจากเรือนำชมหนึ่งห้อยเข้าไปจอดชมหนึ่งห้อยในพื้นที่ของชาวบ้านที่อยู่บริเวณริมคลองอัมพวาและริมแม่น้ำแม่กลอง เครื่องยนต์จากเรือทำให้เกิดมลภาวะทางเสียงและอากาศ รวมทั้งการกัดเซาะของคลื่นทำให้ตลิ่งหน้าบ้านทรุด และทำให้เกิดปัญหาการรบกวนความเป็นส่วนตัวของผู้พักอาศัยริมคลอง จนนำไปสู่การตัดต้นไม้ จากการศึกษาพบว่ามีเรือมากกว่า 200 ลำ แต่ละลำวิ่งผ่านใช้เวลา 30 วินาที รวมเป็น 100 นาที ทำให้ชาวบ้านริมคลองได้ยินเสียงเรือต่อเนื่องนานถึง 2 ชั่วโมง

5.5 ผลกระทบ จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนอัมพวา

ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนอัมพวาโดยเฉพาะที่ตลาดน้ำยามเย็นในช่วงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ที่ชุมชนเริ่มหนาแน่น มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ ร้านอาหาร ร้านค้าทั่วไป ท่าเรือ ท่ารถ โฮมสเตย์ รีสอร์ท ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่สนองต่อการท่องเที่ยวทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชน ในหลาย ๆ ด้านและยังก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังไม่เห็นความสำคัญและเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและลักษณะดั้งเดิมไว้ จึงส่งผลกระทบพอสรูปได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ชุมชนของชาวบ้านเป็นธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยว เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากชาวบ้านชาวสวน และธุรกิจในครัวเรือน กลายเป็นอาชีพการบริการท่องเที่ยว เช่น การขับเรือ การให้บริการที่พัก การดูแลยานพาหนะ ร้านอาหาร ร้านขายสินค้า เป็นต้น

2. ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ดังเช่นการล่องเรือชมหิ่งห้อย ทำให้เกิดการรบกวนความสงบของผู้อาศัยริมน้ำ

3. มลภาวะทางด้านต่าง ๆ กล่าวคือ มลภาวะทางเสียง ทางน้ำ เกิดจากการเดินเรือท่องเที่ยว และขยะจากนักท่องเที่ยวและตลาด มลภาวะทางอากาศจากควันเรือ ความแออัดของนักท่องเที่ยว และการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่เป็นการทำลายภูมิทัศน์

4. การหาผลประโยชน์จากที่สาธารณะ มีการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่รูกำที่สาธารณะและยึดถือที่ดินสาธารณะเพื่อหาประโยชน์ทางธุรกิจ

5. การขัดแย้งทางด้านการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชนจากการทำธุรกิจบริการท่องเที่ยวและธุรกิจที่พัก เนื่องจากการขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพและปัญหาการแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

6. ระบบนิเวศถูกรบกวน โดยเฉพาะตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ “ หิ่งห้อย ” รวมทั้งพืชและสัตว์อื่น ๆ

ภาพที่ 5.3 นักท่องเที่ยวรอคอยเรือในช่วงเทศกาล

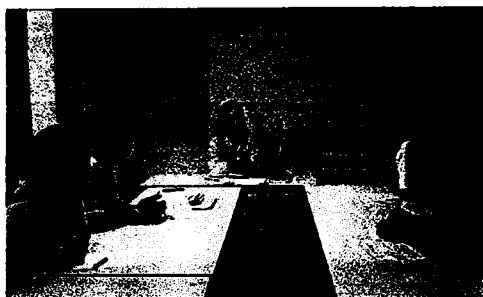
ภาพที่ 5.4 เรือท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำ

5.6 กลุ่มองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวทางตลาดน้ำอัมพวาอยู่ในขั้นตอนการพัฒนา (Development) ซึ่งเป็นช่วงที่มีการพัฒนาสูงสุดมีสาธารณูปโภคที่มีความทันสมัยตอบสนองความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพมากกล่าวคือ มีการฟื้นฟูตลาดน้ำ เกิดตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาขึ้น ทั้งยังมีการปรับปรุงบ้านเรือนคลองอัมพวาซึ่งเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ การปรับปรุงภูมิทัศน์ริมคลอง ปรับปรุงถนน และเพิ่มที่จอดรถท่าเรือเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน และในอนาคตอันใกล้คาดว่าจะเข้าสู่ขั้นตอนที่ 4 Consolidation (ขั้นอัมตั่ว)

อย่างรวดเร็ว (มินตรา ตีรณปริณูญ์, 2549) คือ มีความชัดเจนในเชิงธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้นมีย่านร้านค้าธุรกิจที่แบ่งแยกพื้นที่ออกเป็นแหล่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยว บรรดาสาธารณูปโภคเก่า ๆ ของพื้นที่เดิมถูกเปลี่ยนแปลงไปเกือบทั้งหมดเข้าสู่ขั้นตอน Stagnation (ขั้นหยุดชะงัก) การเพิ่มของจำนวนนักท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดปัญหาทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ถ้าไม่มีการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสม ก็เข้าสู่ขั้นตอน Decline (ขั้นเสื่อม) ในที่สุด คือ แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เอกลักษณะของท้องถิ่นเลือนหายไป

ดังนั้นจึงก่อให้เกิดกลุ่มเครือข่ายที่ในช่วงแรกเป็นผู้ฟื้นฟูตลาดน้ำให้กลับมาอีกครั้งในช่วงปี 2546 มีการจัดตั้งกลุ่มและทีมงาน โดยมีการทำประชาคมทุกเดือนสลับเปลี่ยนกันไปในแต่ละชุมชน โดยมีตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในประเด็นหลากหลาย อาทิ คุณภาพอาหาร ป้ายราคา การจัดร้านค้า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คุณภาพน้ำ ขยะมูลฝอย รวมทั้งหาแนวทางแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างเรือที่พานักท่องเที่ยวชมหนึ่งร้อยกับชาวบ้านที่มีต้นลำพู จากการส่งเสียงดังรบกวนทั้งจากนักท่องเที่ยวและเสียงดังของเครื่องยนต์ จนกลายเป็นปัญหาใหญ่ระดับจังหวัดในปี 2549 ซึ่งผลจากการประชุมจังหวัดนำไปสู่การแก้ไขปัญหาโดยให้มีการเก็บค่าเรือลำละ 100 บาท ต่อเดือน เพื่อนำมาจัดสรรให้ชาวบ้านริมคลองประมาณ 40 ครัวเรือน

ภาพที่ 5.5-5.6 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)

ปัจจุบันมีกลุ่มองค์กรที่รวมตัวกันเป็นตัวแทนของกลุ่มในการร่วมประชุมต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มที่พัก กลุ่มเบญจรงค์สมัยใหม่ของชุมชนวัดอัมพวัน กลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำอัมพวา กลุ่มชมรมจักรยานอัมพวา กลุ่มชมรมแฉงลอยเทศบาลตำบลอัมพวา เป็นต้น กลุ่มต่าง ๆ มีความเกี่ยวเนื่องกันดังนี้ กลุ่มที่พัก รีสอร์ท และโฮมสเตย์ เกี่ยวข้องกับกลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำในเรื่องการว่าจ้างเรือเพื่อรับส่งนักท่องเที่ยว กลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำและแม่ค้าในเรือ กับชมรมแฉงลอยเทศบาลมีความสัมพันธ์กันในเรื่องการตั้งแฉงเพื่อรับจองเรือและการจอดเรือ

นอกจากนี้ยังมีผู้ประกอบการที่ยังไม่ได้รวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการคือ กลุ่มแม่ค้าในเรือ ส่วนกลุ่มที่เกิดขึ้นแต่ยังมีความขัดแย้งกันเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวครั้งนี้ กลุ่มชมรมแฉงลอย

เทศบาล กับแม่ค้าในเรือ แม่ค้าในเรืออาศัยแสงสว่างจากบนบกจึงมีความขัดแย้งกันในการจ่ายไฟแสงสว่างเมื่อจัดกิจกรรมตลาดน้ำและการจัดทำเรือให้แม่ค้าในเรือ มีการขัดแย้งเมื่อแม่ค้าในเรือมาจอดเพื่อขายของบริเวณหน้าร้านค้าบนบก ที่เป็นเช่นนี้เพราะกลุ่มชมรมแผงลอยมีการจัดเก็บค่าแผงร้าน เพื่อนำเงินไปจ้างคนเก็บเงินค่าแผงร้านค้า คนทำความสะอาด คนเก็บโต๊ะ เก้าอี้ ซึ่งค่าจ้างขึ้นอยู่กับรถกลทั้งสองฝ่ายให้พอใจซึ่งกันและกัน แต่แม่ค้าทางเรือยังไม่มีกรรวมกลุ่มและไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายดังกล่าว นอกจากนั้นกลุ่มแม่ค้าในเรือกับกลุ่มบริการการท่องเที่ยวทางน้ำมีปัญหาเกี่ยวกับการจราจรทางน้ำ ท่าเทียบเรือ และความปลอดภัยในการเดินเรือ กลุ่มชมรมแผงลอยเทศบาล กลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำ มีความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์จากการนำเรือเทียบท่าและการจัดเก็บค่าจอดเรือหรือคิวเรือ เป็นต้น

1) การสร้างเครือข่าย

จากปัญหาที่เกิดการได้มีความพยายามของหลายฝ่ายที่จะแก้ปัญหาเพื่อทำให้ปัญหาลดน้อยลง กลุ่มต่าง ๆ จึงได้เชื่อมโยงร้อยรัดเป็นเครือข่าย เพื่อร่วมกันในการดำเนินงานให้เป็นระบบอย่างเป็นรูปธรรม โดยที่แต่ละฝ่ายยังสามารถปฏิบัติการกิจของตนได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้เป้าประสงค์ของเครือข่ายเพื่อให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันของกลุ่มและองค์กรชุมชน การสร้างเครือข่ายมีความสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา เพราะเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยใช้ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ โดยยึดหลักการ การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชนให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยมีชมรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้แก่ ชมรมร้านค้าแผงลอย ชมรมกลุ่มสตรีชนมไทย ชมรมชุมชนอัมพวา ชมรมกลุ่มแม่ค้าทางเรือ กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำ นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายร้านอาหาร เครือข่ายร้านขายของฝากของที่ระลึกอีกด้วย

2) แบบแผนของการเชื่อมโยง

เทศบาลตำบลอัมพวาได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการตลาดน้ำอัมพวา โดยกำหนดให้ตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งสร้างงาน สร้างรายได้ให้คนในชุมชน รวมทั้งเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของคนอัมพวาให้เป็นที่รู้จัก ลดต้นทุนการผลิตสามารถขายสินค้าได้ในชุมชนสร้างความอบอุ่นให้แก่สถาบันครอบครัว โดยการมีส่วนร่วมคือจัดเวทีประชาคมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ให้อำนาจในการตัดสินใจ พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมสมองจากผู้คนที่หลากหลายสร้างเครือข่ายข้อมูล เครือข่ายกิจกรรม และเครือข่ายความคิด โดยมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน (สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, 2549) ได้แก่

- 1.การท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรสงคราม ให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์
- 2.กองสาธารณสุข ภาค 4 จังหวัดราชบุรีให้การสนับสนุน ในด้านการฝึกอบรมและให้ความรู้แก่ กลุ่มต่าง ๆ
- 3.กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงอุตสาหกรรม ให้การสนับสนุน ด้านการประชาสัมพันธ์ การตลาด
- 4.กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ช่วยการส่งเสริมสนับสนุนผลิตภัณฑ์จากชุมชน
- 5.สำนักงานเทศบาลตำบลอัมพวา ช่วยในการส่งเสริมสนับสนุนงานงบประมาณในการบริหารจัดการ
- 6.หอการค้าจังหวัด สนับสนุนการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ความรู้ข้อมูลต่าง ๆ แก่หน่วยงานภายในและภายนอก

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมโดยเฉพาะในการทำกิจกรรมเครือข่ายต่าง ๆ เชื่อมโยงกัน ทั้งนี้แต่ละเครือข่ายอาจจะมีการจัดกิจกรรมของแต่ละกลุ่มตามความสัมพันธ์ที่เข้มข้นแตกต่างกัน เช่น เครือข่ายที่พัก จะมีการจัดกิจกรรมและถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอทุกเดือน เครือข่ายร้านอาหาร ร้านขายของฝากของที่ระลึกยังมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นตัวกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ โดยมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น ลำคลอง แม่น้ำ ทางเดินเท้า ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะจึงต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ กติกาในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ลักษณะการประกอบกิจกรรมจึงมีลักษณะยืดหยุ่นมีการปรับตัวอยู่อย่างต่อเนื่องเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน ยังไม่มีระบบจัดการที่ตายตัว

5.7 การจัดโครงการท่องเที่ยวและสาธารณูปการ

เส้นทางท่องเที่ยวโดยรถยนต์และเรือ เป็นเส้นทางหลักที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวหลักคือคลองอัมพวา ตลาดน้ำ เรือนแถวริมน้ำ อุทยาน ร.2 และวัดอัมพวันเจติยาราม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมพื้นที่ดังกล่าว

- 1.พื้นที่จอดรถ และพื้นที่จอดเรือ พื้นที่จอดรถในปัจจุบันคือบริเวณลานวัดอัมพวันเจติยาราม โรงเรียนอัมพวันเจติยาราม และหน้าอุทยาน ร.2 ให้บริการโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่ยังไม่เพียงพอ จึงควรมีการพัฒนาที่จอดรถในบริเวณโดยรอบเทศบาล ซึ่งจุดที่มีศักยภาพ คือ พื้นที่บริเวณวัดกุฎีทอง วิทยาลัยของ วัดบางนางลี่ใหญ่ วัดเกษมสุนทราราม วัดพระยาญาติ และโรงเจเล็กชำเป่าแก๊งเต็ง

- 2.การเพิ่มสะพานเดินเท้าข้ามคลองอัมพวาสะพานคนข้ามเดิม เนื่องจากพบว่าบริเวณสะพานเดิมที่เชื่อมต่ออยู่ที่บริเวณคลองอัมพวาช่วงหน้าท่าเรือและเส้นทางเดินเท้าจากบริเวณที่จอดรถจากลานหน้าวัดอัมพวันเจติยาราม เกิดความคับคั่งของผู้คนในช่วงสะพานข้ามคลองมากในช่วงที่มีตลาดน้ำยามเย็น

3. การขยายพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นมีความแออัดซึ่งเกิดจากทั้งนักท่องเที่ยวซึ่งเดินอยู่บริเวณทางเดินริมคลองและการจราจรทางน้ำ จึงควรมีการขยายพื้นที่ตลาดน้ำยามเย็นหรือพื้นที่ท่าเรือออกไปบริเวณด้านในของคลองอัมพวาเพื่อให้เกิดการกระจายกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการกระจายการพัฒนาและผลประโยชน์อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวอีกด้วย

4. การจัดตั้งศูนย์จักรยานท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยทางจักรยานเป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่อัมพวา จากการศึกษาได้เสนอจุดพักและให้เช่าจักรยานบริเวณพื้นที่วัดอัมพวัน และด้านหลังเรือนแถว บริเวณด้านหลังศูนย์ข้อมูลชุมชน (มินตรา ตีรณปริณูญ, 2549)

5.8 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบัน

เขตเทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่เกี่ยวข้อง มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับสูง การจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับทรัพยากรและข้อจำกัดภายในพื้นที่ภายใต้แนวทางในการอนุรักษ์ จึงควรใช้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีเป้าหมายที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาวดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดข้อตกลงและมาตรฐานเกี่ยวกับการจัดการตลาดน้ำและการนำเที่ยวชมหิ่งห้อย

2. การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดระบบเส้นทางเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาและบริเวณโดยรอบ การจัดการท่าเรือและจัดระเบียบท่าเรือรวมไปถึงการคมนาคมทางน้ำ มีการควบคุมความเร็วของเรือ การจัดการที่พักระเบียงไฮมสเตย์ ควรมีการรวมกลุ่มและมีการควบคุมมาตรฐานรวมทั้งการกำหนดกิจกรรมที่จัดขึ้นในที่พักให้เหมาะสม

3. การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนและเยาวชน ได้แก่ การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึก เช่น ค่ายอนุรักษ์ ค่ายคุณก ค่ายมัคคุเทศก์น้อยโดยร่วมมือกับโรงเรียนและหน่วยงานในพื้นที่

4. การส่งเสริมการตลาดและนำเที่ยว ได้แก่ รายได้และผลประโยชน์กระจายสู่ชุมชน การส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนในพื้นที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวที่ผสมผสานกิจกรรมอันหลากหลาย เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่โดยรอบเทศบาล ได้แก่ การขี่จักรยานชมสวน การเข้าดูการผลิตน้ำตาลมะพร้าว การปลูกส้มโอ เรียนรู้วิถีชีวิตชาวสวน การเดินเท้าชมชุมชนริมน้ำ การชมการคว่ำกาแพและการทำขนมบริเวณริมคลอง เป็นต้น

5. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ ติดตามประเมินผล ในโครงการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวในบริเวณเทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงควรคำนึงถึงศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นการรักษาเอกลักษณ์และทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของอัมพวาให้คงอยู่ต่อไป

5.9 ความคิดเห็นของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยจากกลุ่มองค์กร ตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวสรุปผลได้ดังนี้

5.9.1 หน่วยงานราชการ (นายกเทศมนตรี)

ตลาดน้ำอัมพวาเกิดจากการจุดประกายของร้อยโทพิชโรดม อนุสุวรรณ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวาคนปัจจุบัน ซึ่งได้มองเห็นว่าอัมพวาเป็นพื้นที่มีจุดเด่นเชิงประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเมืองพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเป็นเมืองราชินีกุล คือ นิवासสถานเดิมของสมเด็จพระอัมรินทราทิตย์พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 และสมเด็จพระศรีสุรินเยนทรามาตย์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 2 นอกจากนี้ยังมีคุณค่าทางสภาพภูมิทัศน์ คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมในชุมชน

“...อัมพวามีจุดเด่นจุดแข็ง จากการที่มีน้ำลำคลองมากกว่า 390 ลำคลองภูมิสังคมของพื้นที่ เอกลักษณ์ตัวตนของพื้นที่ วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำทิศทางการพัฒนาต้องเอาเศรษฐกิจครัวเรือนเป็นตัวตั้ง เพื่อให้เกิด คุณภาพชีวิตที่ดีเป็นหลักก่อนที่จะเกิดการท่องเที่ยวโดยทำให้มีรายได้เพิ่มจะทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืนได้ทั้งนี้ผู้ประกอบการต้องเป็นคน ในพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันมีประมาณ 80% เพราะถ้าเป็นคนนอกพื้นที่ย่อมต้องการผลตอบแทนจากการลงทุนสูง อันจะนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ทั้ง นี้เพราะคนในพื้นที่ยอมมองระยะยาว มีความตระหนักที่จะให้คงอยู่ ตลอดไป...”

(สัมภาษณ์ นายกเทศมนตรี, 24 มิ.ย.50)

ในปี พ.ศ.2547 เทศบาลตำบลอัมพวามีแผนดำเนินโครงการตลาดน้ำอัมพวา เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพมหานครโดยวางเป้าหมายปีละ 1% ของคนกรุงเทพมหานครโดยเห็นว่าเป็นสามารถทำให้การท่องเที่ยวอยู่ได้

“...อัมพวาอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร เพียง 71 กม. อากาศดี ธรรมชาติบริสุทธิ์ อาหารอร่อย ราคาไม่แพงเพราะฉะนั้นทำให้มี รายได้หมุนเวียนจากการให้บริการที่พัก ขายอาหาร จากคนเรือปี ละมากกว่า 250 ล้านบาท (นักท่องเที่ยว 100,000 คน) จากการ ท่องเที่ยว 3 วัน (ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์) วันละ 3,000 คน ถ้าได้ เฉลี่ย 500 บาท/คน ก็จะกระจายไปทุกอาชีพ เพราะการท่องเที่ยว ใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ คนอัมพวาส่วนใหญ่อยู่ริมน้ำพายเรือได้ ขายของได้ (คนภายนอกทำไม่ได้ จึงเป็นข้อจำกัดในตัวเองและมีรูปแบบเป้าหมายชัดเจน)...”

นายกเทศมนตรี ได้กล่าวในเวทีประชาคมและได้ทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่ หาแนวร่วมใน การทำงานโดยใช้หลักวิธีการทำงานแนวคิดเชิงบวก (positive thinking) การตั้งคณะทำงานในช่วงปี 2546 ประกอบด้วย

ร้อยโทพัชโรดม อุดนสุวรรณ		นายกเทศมนตรี
นายวิฑูรย์ เหล่าประทุม		รองนายกเทศมนตรี
นายสนั่น กิตติยานุรักษ์		ประธานชมรมตลาดอัมพวา
น.ส.อรพิน โชติกประดิษฐ์		ประธานกรรมการชมรมแผงลอย
นางอรุณี ศรีราษฎร์		ประธานกลุ่มสตรี
นางนิภา จารุนพัฒน์		ประธานชุมชนวัดอัมพวา

(ถอดบทเรียนการสร้างองค์การเครือข่าย, 2549)

ในปี 2547 ตลาดน้ำอัมพวากลับมาฟื้นฟูก่อครั้ง และเติบโตอย่างรวดเร็วจนนำไปสู่ปัญหา

“...จำนวนนักท่องเที่ยวปี 2546-2547 โตถึง 300 % เทศบาลมีหน้าที่บริหารจัดการแต่เดิมดูแลประชากร ประมาณ 5,800 คน แต่จำนวนนักท่องเที่ยวสูงถึง 40,000 คน จึงนำไปสู่ปัญหาได้...”

ปัจจุบันเทศบาลได้ร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมีการ ประชุมกันทุกเดือน โดยแกนนำของชาวบ้าน ชมรม เครือข่าย ร้านค้า แผงลอย ซึ่งส่วนของแผง ลอย เทศบาลดูแลกำกับอยู่ระหว่างการดำเนินการจัดระเบียบดูแลให้ร้านค้าทั้งหมดต้องมีการขอ

อนุญาต มีใบอนุญาต เพื่อให้เกิดผลดีทั้งร้านค้าและนักท่องเที่ยวโดยเทศบาลจะป้องกันไม่ให้เกิดการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ไม่ให้เกิดการหลอกลวง ซึ่งส่วนหนึ่งจะนำมาสู่การทำให้การท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืนได้

“...ปัญหาที่เกิดขึ้นคาดว่าจะไม่รุนแรง เพราะคนส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ จะใช้ระบบ Social Sanction กันเอง เพราะที่ชุมชนอัมพวามักเป็นคนดั้งเดิมไม่มีประชากรแฝง...”

ในส่วนของ การจัดตลาดน้ำยามเย็นในช่วงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ซึ่งนายกเทศมนตรีเห็นว่า ในการจัดตลาดน้ำ 3 วัน หรือ 7 วัน นั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมของพื้นที่ ต้องตรวจสอบดูว่าการท่องเที่ยวจะยั่งยืนหรือไม่จะอึดตัวในระดับใด จากการศึกษาของมินตรา ตีรณปริญญา (2549) เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดน้ำมีแนวโน้มจะเข้าสู่ขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นช่วงที่มีการพัฒนามากที่สุด มีสาธารณูปโภคที่ตอบสนองความต้องการทางตลาดการท่องเที่ยวชัดเจน และจะเข้าสู่ขั้นตอนที่เป็นปีกแผ่นอย่างรวดเร็ว

ผลจากการวิจัยและจากการตรวจสอบของเทศบาลยังพบว่านักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวยังคงมามากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป โดยจุดเด่นจุดดึงดูดคือตลาดน้ำและนั่งห้อยแต่จุดเด่นพิเศษ คือความมีอัธยาศัยไมตรีที่เป็นจุดดึงดูดให้มีการกลับมาเที่ยวซ้ำ ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวประทับใจเป็นลักษณะพิเศษถือว่าเป็นภูมิสังคมซึ่งเป็นทุนในการพัฒนา

ในการบริหารงานเทศบาลตำบล กลยุทธ์ที่สำคัญยังคงเน้นที่การดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนก่อน และให้การท่องเที่ยวมาเป็นลำดับรอง ในอนาคต การกระจายตัวของนักท่องเที่ยวจะเข้าไปสู่ลำคลองมากขึ้นโดยให้มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพราะปัจจุบันมีการกระจุกตัวอยู่ส่วนนอกบริเวณปากอ่าว ริมฝั่งคลองอัมพวาเท่านั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาได้แก่

1. มีการเปลี่ยนแปลงราคาเช่าพื้นที่ (บ้านริมคลอง) ซึ่งแต่เดิมมีคนมาเช่าอยู่พักอาศัยเพื่อไปทำงาน แต่ปัจจุบันราคาเช่าสูงขึ้น ชุมชนที่อาศัยต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงนี้

2. เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่เห็นว่ามีพัฒนาการท่องเที่ยวมาก จึงขอพื้นที่คืนเพื่อนำมาลงทุนเองส่งผลต่อผู้ที่ดำเนินการแต่เดิม

3. ปัญหาขยะมูลฝอยบริเวณตลาดน้ำในช่วงที่มีตลาดน้ำ ไม่สามารถจัดเก็บได้ทัน เพราะนักท่องเที่ยวจำนวนมากประกอบกับพนักงานเก็บขยะมูลฝอยมีน้อย รถขยะไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ปัจจุบันแก้ปัญหาโดยการให้ชมรมแม่ค้าแผงลอยดำเนินการจัดเก็บขยะมูลฝอย โดยให้นำมารวมกันไว้ เพื่อเทศบาลจะมาขนย้ายอีกทอดหนึ่ง

ทั้งนี้ในการกำจัดขยะได้ให้เอกชนรับเหมาไปฝังกลบ ส่วนปัญหาขยะทางน้ำ กำลังเป็นปัญหามากขึ้นจากเดิมที่มีจำนวนประชากรน้อย ขยะย่อยสลายได้ ปัจจุบันเมื่อมีการท่องเที่ยว ประเภทของขยะเปลี่ยนเป็นพลาสติก โฟม ขวด แก้ว และชุมชนส่วนใหญ่ยังติดอยู่กับการทิ้งขยะลงน้ำ ซึ่งต้องเปลี่ยนวิถีคิดของคนในชุมชน ในส่วนของการท่องเที่ยวได้รณรงค์ โดยการให้นักท่องเที่ยว ทิ้งกลับไปด้วย โดยส่งเสริมให้มีการออกแบบ packaging ให้สวยงาม แปลกตา เพื่อให้นักท่องเที่ยว นำกลับไปเป็นที่ระลึก

4.ปัญหาที่จอดรถ ให้ชุมชนดูแลจัดการ โดยมีชมรมแม่ค้าที่ขายสินค้า เพราะได้ประโยชน์ทางอ้อม ซึ่งบางพื้นที่มีการจ้างเจ้าหน้าที่มาดูแลเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

5.ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการกันโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

“...ความขัดแย้งมีบ้างเรื่องผลประโยชน์มีทุกที่เป็น never ending story แต่ได้พยายามปรับแนวคิด ของชาวบ้านให้เป็น คู่ค้า ไม่ใช่ คู่แข่ง conflict เกิดขึ้นได้แต่ต้องอยู่ในการพิจารณา solution ร่วมกันยอมรับการติกร่วมกัน เป็น strategic partner...”

(สัมภาษณ์ นายกเทศมนตรี, 24 มิ.ย.50)

ทั้งนี้นายกเทศมนตรีเห็นว่าการท่องเที่ยวต้องมีการจัดระบบ ไม่ว่าจะเปลี่ยนเป็นใครที่จะมาบริหารจัดการ ก็สามารถบริหารจัดการได้โดยใช้ผลจากการประชุมผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) จากการท่องเที่ยวโดยกลุ่มต่าง ๆ ที่ปัจจุบันมีมากขึ้น เช่น จากเดิม โฮมสเตย์ มี 2-3 ราย ปัจจุบันมีมากกว่า 100 ราย มีชมรม มีกลุ่มสามารถยื่นข้อเสนอให้ภาครัฐช่วยสนับสนุน ทั้งนี้มีกลุ่มชมรมควรต้องร่วมมือกันให้เข้มแข็งจึงจะสามารถต่อรองกับภาครัฐได้ ปัจจุบันการรวมตัวในกลุ่มยังไม่เข้มแข็งมีเพียงการประสานด้านความรู้ ด้านการอบรม การประชุมเป็นบางครั้งเท่านั้น ในส่วนของเทศบาลจะมีการรับฟังตามกติกาของกลุ่มของชุมชนอยู่บ้าง

5.9.2 กลุ่มผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) (24 มิถุนายน 50) และการประชุมกลุ่มย่อย และการสนทนากลุ่ม (focus group) (17, 21, 24 มิถุนายน 2550) จากกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว สรุปได้ดังนี้

กลุ่มผู้นำชุมชนและชมรมต่าง ๆ เห็นว่าการท่องเที่ยวในชุมชนมีแนวโน้มการจัดการเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยภาพรวมส่งผลให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

กว่าเดิม และหลายสิ่งหลายอย่างดีขึ้น ทั้งนี้เห็นว่าจุดขายที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวมากคือ ตลาดน้ำยามเย็นที่มีสินค้าหลากหลาย ราคาถูก รวมทั้งการนั่งเรือชมหิ่งห้อยแต่สิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำ คือความมีอัตลักษณ์ไมตรีของชาวชุมชน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเป็นกันเอง กอปรกับบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของผู้คน ทำให้คนเมืองโดยเฉพาะคนกรุงเทพมหานครนิยมมาพักผ่อน จุดขายดังกล่าวจึงสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวมากที่สุด โดยการใช้ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม เอกลักษณะวัฒนธรรมภูมิสถาปัตยกรรมและการตั้งถิ่นฐาน จุดเด่นของการเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และภูมิสังคมของพื้นที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น (สัมภาษณ์ นายกเทศมนตรี, 24 มิ.ย.50)

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า ในชุมชนมีชมรมต่าง ๆ มากมายโดยบางชมรมมีบางส่วนทับซ้อนกัน และมีลักษณะต่างคนต่างทำ การตั้งชมรมท่องเที่ยวที่ตั้งมานาน 2 ปี ปัจจุบันมีชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว (2 เดือน) ลักษณะการทำงานมีความแตกต่างกัน โดย ชมรมท่องเที่ยวทำงานบนภาคประชาชนเป็นหลัก มีการประชุมร่วมกลุ่มทั้งด้านชุมชน ทำเรื่อง ด้านศิลปวัฒนธรรม ร้านอาหาร โดยมีนายกเทศมนตรีเป็นประธาน และหมอมานะชัย ทองยัง เป็นรองประธาน มีสมาชิกกว่า 70 ราย ส่วนชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวมีพลโทชรรค์ ทวีราชทรัพย์ เป็นประธานชมรม จะมีการประชุมร่วมกับหน่วยราชการ ซึ่งบางกลุ่มให้ความเห็นว่าสมาชิกผู้มาประชุมที่จะมาร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหาต้องมีความสัมพันธ์เชิงลึก สร้างความเข้าใจสร้างแนวคิดร่วมกัน เพื่อให้เกิดการสมานฉันท์จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน เพราะที่ผ่านมาภาครัฐมักจะทำประชุม บางชมรมเก็บค่าสมาชิกและไม่สามารถจัดการปัญหาได้ทำให้ชุมชนหลายกลุ่มถอนตัว จึงเห็นว่าควรมีการพูดคุยกัน พัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่เดิม เพื่อเป็นการต่อยอดอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาชุมชนได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะสังคมไทย ไม่ได้ถูกพัฒนาให้ยอมรับซึ่งกันและกัน การทำงานบางกลุ่มยึดติดอยู่กับรูปแบบ เช่น การประชุม สัมมนา อบรม โดยใช้ประชาชนเป็นแกน พัฒนาตามความต้องการหรือนโยบายของผู้บริหารระดับสูงโดยไม่ได้สนองตอบต่อความต้องการของประชาชนที่แท้จริง

ภาพที่ 5.7 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

ภาพที่ 5.8 การสัมภาษณ์ผู้แทนชุมชน

นอกจากนั้นการที่ผู้บริหารระดับจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายบ่อย ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ต่อเนื่องและยั่งยืนเพราะขาดการสัมผัสและการเข้าใจถึงปัญหาอย่างแท้จริงของชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทั้งรูปแบบสังคม วัฒนธรรม ระบบนิเวศ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ จากการศึกษาที่มีคล่องกว่า 300 คลองมีลำประโดง แพรก ลำรางนับพันเป็นตาข่ายทั้งจังหวัดที่มีเนื้อที่เพียง 416 ตารางกิโลเมตร แนวทางการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จะต้องอยู่บนฐานของทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องศึกษาให้ลึกซึ้ง เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถยั่งยืนอยู่ได้ในลักษณะการท่องเที่ยวแบบพอเพียง ที่สอดคล้องกับระบบสามน้ำ ระบบการเกษตร และระบบการประมง ฯลฯ

โดยสรุปเห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ล้วนแล้วแต่มาจากสาเหตุเดียวกันคือความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ทำให้บางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหา การมาประชุม ผู้ที่มาร่วมประชุมมักไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ หรือบางครั้งหน่วยงานราชการ รับเรื่องไปแต่ไม่ได้มีการแก้ไขปัญหา จนกล่าวได้ว่า ภาคราชการทำงานตามหน้าที่ซึ่งสาเหตุหนึ่งจากการเป็นคนภายนอก ไม่สามารถประสานได้ทั้งภาคราชการและผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมีค่อนข้างมาก อาทิเช่น

1. ปัญหาขยะมูลฝอยทั้งบนบกและในคูคลอง ซึ่งนอกจากจะเกิดจากนักท่องเที่ยวแล้ว ชุมชนมีส่วนทำให้ขยะเพิ่มปริมาณมากขึ้นเพราะชาวบ้านที่อยู่ตามริมฝั่งคลองจะทิ้งขยะลงคลอง โดยขาดจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนั้นเวลาน้ำลงจะเห็นขยะโดยเฉพาะถุงพลาสติก โฟม กระป๋อง ลอยติดกับป่าชายเลน ต้นลำพู ทำเรือริมฝั่งคลองมากมาย นอกจากนั้นในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ที่มีตลาดนัด จะมีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น จนไม่สามารถจัดเก็บได้ทันในทุกพื้นที่ชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชาวบ้านบางส่วนทำ โดยขาดความเข้าใจที่แท้จริง การทิ้งขยะลงในคลองเพราะเห็นว่า เมื่อน้ำขึ้นก็จะพัดพาไป หรือบางกลุ่มไม่สามารถหาที่ทิ้งขยะได้ เพราะบ้านไม่ติดถนน แต่ติดริมคลอง “ทั้งเช่นนี้มาตั้ง 50 ปีแล้ว ไม่เป็นไร” เจ้าของบ้านโสมสเดย์ หลังหนึ่งกล่าว แต่อย่างไรก็ตามประเภท “...เดี๋ยวน้ำขึ้น มันก็พัดไป...” ของขยะในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกัน เพราะขยะปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่สามารถย่อยสลายได้หรือต้องใช้เวลา

2.ปัญหาความขัดแย้งของผู้ประกอบการท่าเรือ และกลุ่มโฮมสเตย์ การไม่สามารถเทียบเรือ จอดบางท่าเรือได้ เพราะเอกชนเป็นเจ้าของ ท่าเทียบเรือที่ไม่พอเพียง ท่าเทียบเรือเก่าชำรุดเสียหาย ค่อนข้างมีดีไม่มีคนดูแลอาจก่อให้เกิดอันตรายได้

3.ทางเดินริมฝั่งคลองคับแคบ โดยเฉพาะช่วงมีตลาดน้ำ ร้านค้ายื่นรุกล้ำเข้ามามาก อาจ ก่อให้เกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะเด็ก

4.ปัญหาเรือหางยาวกว่า 200 ลำในวันหยุด แต่ละลำแรงเครื่องยนต์เสียงดังรบกวน

“...เรือ 1 ลำ ชาวบ้านได้ยินเสียงดังตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นเสียงใช้เวลา 30 วินาที ต่อลำลองคุณด้วยจำนวนเรือ 200 ลำ คุณด้วยจำนวนเที่ยวเรือ จำนวน ยาวหลายชั่วโมงช่วงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ แทบจะไม่ได้นอน...”

ชาวบ้านริมคลองกล่าว ปัญหาเสียงดังรบกวน ทำให้ชาวบ้านรำคาญและปัจจุบันปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไข

5. ปัญหารบกวนระบบนิเวศหนึ่งห้อย เช่น การส่งเสียงดังรบกวน การถ่ายรูป การจับ เป็นต้น นอกเหนือไปจากน้ำมันเรือที่รั่วไหล น้ำเสีย ขยะที่เกิดขึ้นแล้ว ทำให้หนึ่งห้อยลดจำนวนลง ต้องมี กติกากฎเกณฑ์ในการพานักท่องเที่ยวไปชม ต้องทำเพื่อความอยู่รอดของหนึ่งห้อยด้วยทั้งนี้ เพื่อให้เกิด จิตสำนึกโดยการมีกิจกรรมการให้ความรู้ ไม่ใช่เพียงแค่ว่าไปดูตามกระแสเท่านั้น โดยต้องให้ ผู้ประกอบการเรือเข้าใจร่วมกันด้วย เช่นการไม่ใช้ไฟแรงสูงส่อง การไม่พานักท่องเที่ยวเข้าไปใกล้ จนเกินไป การไม่ส่งเสียงดังรบกวน การไม่ถ่ายรูป เป็นต้น

6.ปัญหาการปรับปรุงอาคารริมน้ำ จนเสียรูปแบบเอกลักษณ์เดิม และการใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่น กระเบื้องวาว โครมเหล็กสนามบอร์ค ซึ่งอาจทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจนเสียความเป็น ตัวตน จึงควรเร่งปลูกจิตสำนึกให้มีการคงสภาพเดิมให้มากที่สุด เพื่อแสดงถึงกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลง ไป เพราะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งประกอบไปด้วย บ้านเรือนแถวริมน้ำ บ้านเรือนไทย โบราณ บ้านเรือนไทยพื้นบ้าน บ้านเรือนแพเดิม ในปี พ.ศ.2545 ชุมชนริมน้ำอัมพวาเคยได้รับ รางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่น ซึ่งแสดงถึงการยังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมไว้อย่าง สมบูรณ์

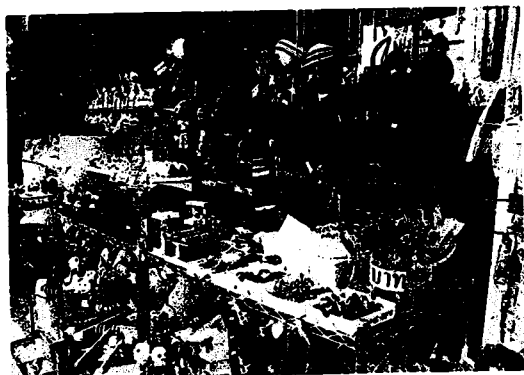
ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า การที่ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะการท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่จะรองรับได้ทันในทุก ๆ ส่วน ขาดการพัฒนา ขาดการบริหารจัดการทำความเข้าใจ กันก่อนเป็นนโยบายระดับสูง บางครั้งขาดความเข้าใจในธรรมชาติของปัญหาทำให้ไม่สามารถ แก้ปัญหาได้ หลายฝ่ายเชื่อว่าจะต้องมาแลกเปลี่ยนพูดคุยกันโดยมี อบต. เทศบาล ภาคเอกชน

ผู้ประกอบการ ชุมชนทุกกลุ่ม เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยมีหน่วยงานกลางให้การสนับสนุนในการเป็นผู้ประสานงาน

5.9.3 กลุ่มชาวบ้าน

1) กลุ่มชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว

ชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเกือบทั้งหมด เห็นด้วยกับการจัดให้มีการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะเห็นว่าทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจดี มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทำให้ชุมชนได้เป็นที่รู้จัก ได้เผยแพร่วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ให้กับนักท่องเที่ยว และสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ให้กับเยาวชนรุ่นต่อไป และพร้อมยินดีที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่ รวมทั้งทำให้มีการฟื้นฟูรวบรวมข้อมูลเอกสารเก่า ๆ ของชุมชนไว้ที่ศูนย์กลางไม่เลือนหายไป และที่สำคัญคือการทำให้นักท่องเที่ยวมีการพัฒนาอาชีพ เยาวชนรุ่นใหม่นำผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชนมาประดิษฐ์ไว้เพื่อจัดทำของที่ระลึกขายให้กับนักท่องเที่ยวมีการอบรมวิชาชีพ เช่น การแปรรูปอาหาร การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้เครื่องประดับจากทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น จากกะลามะพร้าว เปลือกมะพร้าว ทำให้เด็กรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากขึ้น

ภาพที่ 5.9 ร้านสิ่งประดิษฐ์

ภาพที่ 5.10 สิ่งประดิษฐ์จากทรัพยากรท้องถิ่น

ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อให้กับชุมชนอยู่บ้างในด้านปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาจราจรแออัด ปัญหาเสียงดังรบกวน แต่ได้ทำให้หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ได้รับความกระตุ้น เพื่อเข้ามาแก้ไข เช่น โรงเรียน หน่วยงานราชการจัดการอบรม ทำสื่อ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แนวทางป้องกันแก้ไขปัญหา จัดการอบรม เกิดโครงการธนาคารขยะ การนำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ ทั้งนี้ชาวบ้านเห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ สามารถแก้ไขจัดการได้ โดยต้องการให้เทศบาลได้เข้ามามีส่วนร่วมและช่วยสนับสนุนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ รวมทั้งหน่วยงานราชการอื่น ๆ ระดับอำเภอ และระดับจังหวัดให้ความสำคัญและให้งบประมาณในการสนับสนุนมากกว่าเดิม

2) กลุ่มชาวบ้านทั่วไปในชุมชนอัมพวา

ชาวบ้านทั้งที่มีที่พักอาศัยอยู่ริมคลองและที่ไม่ติดคลองต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดให้มีการท่องเที่ยว เพราะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มจากการขายผลไม้ในสวน เช่น ส้มโอ ลิ้นจี่ ฝรั่ง มะละกอ และการทำน้ำตาลมะพร้าว ขายให้แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งพืชผักอื่น ๆ สามารถนำมาขายได้ ส่วนชาวบ้านที่เปิดที่พักทำโฮมสเตย์ มีนักท่องเที่ยวมาพัก ทำให้มีรายได้เพิ่มบ้าง รวมทั้งได้พูดคุยแลกเปลี่ยน ไม่เหงา ทั้งนี้ชาวบ้านได้บอกว่า ส่วนใหญ่ เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความเป็นกันเอง ไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของบ้านกับนักท่องเที่ยว โดยภาพรวมชาวบ้านเห็นว่าทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านที่อยู่ริมคลองบางกลุ่มโดยเฉพาะบ้านที่มีต้นลำพูหน้าบ้านให้ความเห็นว่า เสียงเครื่องยนต์ของเรือก่อให้เกิดเสียงดังรบกวน ในช่วงหัวค่ำตั้งแต่ 19.00 – 21.00 น. ในช่วงวันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดเทศกาล รวมทั้งเสียงดังจากนักท่องเที่ยวและความตื่นเต้นดีใจร้องเพลง บางครั้งถ่ายรูป เป็นผลให้สุนัขที่อยู่ในสวนจะเห่าเสียงดัง รบกวนเวลาพักผ่อน แม้ว่าจะเห็นด้วยกับการท่องเที่ยว แต่ควรมีการจัดการให้ดี เช่น มี กฎ กติกา มีระเบียบของการวิ่งเรือ การเครื่องยนต์ของเรือการห้ามถ่ายรูปหรือการใช้เสียงดังเกินควรเป็นต้น

ในขณะที่ชาวบ้านอีกกลุ่มที่อยู่ริมคลองอัมพวา และไม่ได้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยว เห็นว่าการท่องเที่ยวรบกวนความสงบสุขที่เคยมี เพราะก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอย ในคลอง เกิดความขัดแย้งของกลุ่มต่าง ๆ เกิดความเสียหายของชายฝั่งคลองที่เกิดจากการวิ่งของเรือที่ทำให้คลื่นพัง บางครั้งเรือจะวิ่งชนท่าเรือก่อให้เกิดความเสียหายและขาดผู้รับผิดชอบ ปัญหาขยะมูลฝอยในพื้นที่จอดรด เช่น ในโรงเรียน ในวัดอัมพวัน และพื้นที่ชุมชนริมฝั่งโดยเฉพาะขยะมูลฝอยที่เกิดจากถุงพลาสติก โฟม และเศษอาหารจากผู้ประกอบการ รวมทั้งนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ขาดความรับผิดชอบต่อ ทิ้งขยะ ขวด แก้ว ดุง ที่กระดางต้นไม้หน้าบ้านที่ตั้งไว้ริมคลอง การขับซิ่งจักรยานมอเตอร์ไซด์หน้าร้านค้าริมคลอง พบว่าเสียงดังรบกวนยามค่ำคืน นอกจากนี้ยังเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้ความมีอัธยาศัยไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ลดน้อยลง เพราะส่วนใหญ่มุ่งเน้นผลประโยชน์ เช่น การแย่งที่ขายของ การรุกล้ำพื้นที่ จนนำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน

ภาพที่ 5.11 ขนมหอยนางรมที่ทิ้งขว้าง

ภาพที่ 5.12 อาหารทะเล

โดยสรุปชาวบ้านเห็นด้วยกับการมีกรรท่งเที่ยวในพื้นที่ และเห็นว่าจุดขาย จุดเด่นที่สำคัญ คือ การมีตลาดน้ำยามเย็น และเห็นว่าควรจัดให้มีเฉพาะช่วงวันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ เช่นที่เป็นอยู่ดีอยู่แล้ว เพราะถ้าเปิดทุกวัน ชุมชนจะไม่สามารถรองรับได้ รวมทั้งจะทำให้ปัญหาต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เพราะอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม แต่อาชีพหลักชาวบ้านต้องทำการเกษตร ทำสวนผลไม้ ทำน้ำตาลมะพร้าวและนำมาขายในช่วงที่มีตลาดนัดดังกล่าว อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่เห็นว่า เทศบาลควรจัดการให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ โดยอาจกำหนดระเบียบ มาตรการ และเทศบัญญัติ เพื่อให้มีการปฏิบัติตามในมาตรฐานเดียวกัน และมีผู้เข้ามาดูแลรับผิดชอบ ซึ่งอาจทำให้ปัญหาดังกล่าวลดน้อยลง

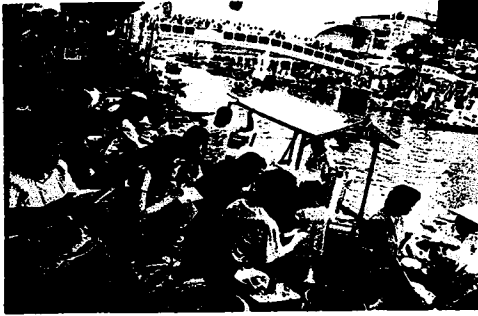
5.9.4 กลุ่มนักท่องเที่ยว

จากผลการสำรวจความคิดเห็น พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำอัมพวาในช่วงวันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 400 คน พบว่า

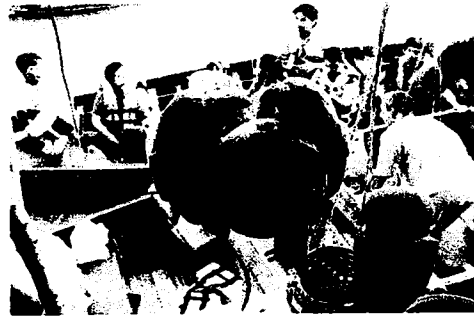
1) ข้อมูลทั่วไป

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ระหว่าง 20-30 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาถึงปริญญาตรี รายได้ประมาณ 5,000 - 10,000 บาท และส่วนใหญ่มาจากจังหวัดในภาคกลาง เช่นจังหวัดอยุธยา อ่างทอง สุพรรณบุรี นนทบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม สมุทรปราการ ราชบุรี และกรุงเทพฯ ไม่ไกลจากการสถานที่ท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่มีจุดประสงค์เพื่อมาท่องเที่ยวพักผ่อนและมาทัศนศึกษา โดยสื่อที่นักท่องเที่ยวรับรู้ข่าวสารส่วนใหญ่ได้จาก Internet และจากการพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง มากกว่า โดยบางคนเพิ่งจะมาเป็นครั้งแรกแต่ส่วนใหญ่จะมา 1-2 ครั้งแล้ว และมักมากันเป็นครอบครัว ญาติพี่น้อง รวมทั้งเพื่อน ๆ โดยใช้เวลาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำ 1-2 ชั่วโมง โดยมีค่าใช้จ่ายไม่มากนักส่วนใหญ่ไม่เกิน 1,000 บาท และมักไม่ค่อยค้างคืน ถ้าค้างจะพักค้างคืนโฮมสเตย์ 1 วัน ทั้งนี้โดยภาพรวมที่นักท่องเที่ยวที่นี้เพราะเห็นว่าเดินทางได้ง่าย

สะดวกสบาย ไม่ไกลมากนัก รวมทั้งสนใจแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ และมีกิจกรรมให้ทำหลายอย่าง โดยส่วนใหญ่ชอบรับประทานอาหารจากพ่อค้าแม่ค้าในบริเวณตลาดน้ำ ซื้อสินค้าอาหาร ผักผลไม้และของที่ร้านค้าเก่าแก่โบราณกลับไปเป็นของฝากด้วย

ภาพที่ 5.13 นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารริมคลอง

ภาพที่ 5.14 กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิต

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

(n=400)

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
เพศ			
	ชาย	160	40.0
	หญิง	240	60.0
อายุ			
	ต่ำกว่า 20 ปี	105	26.2
	21 - 30 ปี	152	38.0
	31 - 40 ปี	95	23.8
	41 - 50 ปี	36	9.0
	50 ปี ขึ้นไป	12	3.0
	Max = 61 ปี		
	Min = 10 ปี		
	\bar{X} = 28.5 ปี		
สถานภาพสมรส			
	โสด	284	71.0
	สมรส	100	25.0
	หม้าย/หย่า/แยก	16	4.0
การศึกษา			
	ไม่ได้ศึกษา	38	9.5
	ปวช./ปวส./อาชีวศึกษา	57	14.3
	ประถมศึกษา	37	9.3
	มัธยมศึกษา	56	14.0
	ปริญญาตรี	120	30.0
	สูงกว่าปริญญาตรี	90	22.5
	อื่น ๆ	2	0.5

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว (ต่อ)

(n=400)

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ			
	นักเรียน นักศึกษา	139	34.8
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	134	33.5
	รัฐวิสาหกิจ	24	6.0
	รับราชการ	19	4.7
	พนักงานบริษัทเอกชน	58	14.5
	เกษตรกร	12	3.0
	อื่น ๆ	14	3.5
รายได้			
	ต่ำกว่า 5,000 บาท	132	33.0
	5,000 - 10,000 บาท	110	27.5
	10,001 - 15,000 บาท	30	7.5
	15,001 - 20,000 บาท	41	10.2
	20,001 - 25,000 บาท	43	10.8
	25,001 - 30,000 บาท	18	4.5
	30,000 บาท ขึ้นไป	26	6.5
ที่อยู่ปัจจุบัน			
	กรุงเทพมหานคร	139	34.8
	ภาคกลาง	214	53.5
	ภาคเหนือ	19	4.7
	ภาคใต้	8	2.0
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2	0.5
	ภาคตะวันออก	18	4.5

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว (ต่อ)

(n=400)

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
จุดประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวตลาดน้ำ			
	ท่องเที่ยว/พักผ่อน	194	48.5
	ทัศนศึกษา	124	31.0
	เยี่ยมญาติ	62	15.5
	ธุรกิจ	14	3.5
	ประชุมสัมมนา	6	1.5
ท่านเคยมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวามาก่อนหรือไม่			
	เคยมา 1-2 ครั้ง	125	31.3
	เคยมา 3-4 ครั้ง	36	9.0
	เคยมา 5-6 ครั้ง	12	3.0
	เคยมา 7-8 ครั้ง	2	0.5
	เคยมา มากกว่า 8 ครั้ง ขึ้นไป	38	9.5
	ไม่เคยมา	187	46.7
	รวม	400	100.0

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว (ต่อ)

(n=400)

ในการมาท่องเที่ยวครั้งนี้ท่านมากับใคร		จำนวน	ร้อยละ
	มาคนเดียว	32	8.0
	มากับครอบครัว/ญาติ	192	48.0
	มากับเพื่อน	148	37.0
	มากับคณะทัวร์	22	5.5
	อื่น ๆ	6	1.5
	รวม	400	100.0
ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาที่ชั่วโมง			
	น้อยกว่า 2 ชั่วโมง	388	97.0
	3-4 ชั่วโมง	6	1.5
	5-6 ชั่วโมง	4	1.0
	มากกว่า 6 ชั่วโมง ขึ้นไป	2	0.5
	รวม	400	100.0
ในการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ท่านเสียค่าใช้จ่ายในการมา			
ท่องเที่ยวทั้งหมดประมาณเท่าไร			
	ต่ำกว่า 500 บาท	107	26.8
	500-1,000 บาท	144	36.0
	1,001-2,000 บาท	76	19.0
	2,001-3,000 บาท	47	11.7
	3,001-4,000 บาท	12	3.0
	4,000 บาท ขึ้นไป	14	3.5
	รวม	400	100.0

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว (ต่อ)

(n=400)

ในการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ท่านพักค้างหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
พักค้างคืน 1 วัน	125	31.3
พักค้างคืน 2 วัน	59	14.7
พักค้างคืน มากกว่า 2 วัน ขึ้นไป	2	0.5
ไม่พักค้างคืน	214	53.5
รวม	400	100.0
ที่พักเป็นประเภทใด		
โฮมสเตย์	114	61.3
รีสอร์ท	34	18.3
บ้านญาติ	22	11.8
บ้านเพื่อน	14	7.5
ที่อยู่ส่วนตัว	2	7.5
อื่น ๆ	50	12.5
รวม	186	100.0
เหตุผลในการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
สนใจวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ	229	16.4
ประทับใจในบรรยากาศของตลาดน้ำ	68	4.9
มาซื้อหาสินค้าทางการเกษตร	110	7.9
สนใจแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมต่าง ๆ / ทัศนศึกษา	219	15.7
ต้องการมาพักผ่อนหย่อนใจ หาความเพลิดเพลิน	69	4.9
ต้องการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ / ทัศนศึกษา	84	6.0
เพื่อน / บุคคลในครอบครัวแนะนำให้มา	130	9.3
ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวไม่แพง	193	13.9

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว (ต่อ)

(n=400)

เหตุผลในการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน	ร้อยละ
การเดินทางสะดวกสบาย	17	1.2
อื่น ๆ	276	19.8
รวม	1,395	100.0
กิจกรรมที่ทำนันทนาการที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ซื้อสินค้า อาหาร พืชผักผลไม้	197	12.4
รับประทานอาหารจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำ	246	15.5
เดินเที่ยวชมตลาดน้ำและชุมชนริมน้ำ	152	9.6
ลงเรือเที่ยวชมตลาดน้ำและชุมชนริมน้ำ	95	6.0
เที่ยวชมสวนมะพร้าว และวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าว	109	6.9
พักค้างคืนแบบ Home stay	238	15.0
ลงเรือเที่ยวชมหนึ่งห้อย	66	4.2
ศึกษาข้อมูลที่ศูนย์ข้อมูลชุมชน	60	3.8
ชมศิลปหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและพิพิธภัณฑ์ที่ริมคลองอัมพวา	100	6.3
ชมและซื้อของที่ร้านค้าเก่าแก่หลายแห่งริมคลองอัมพวา	190	12.0
อื่น ๆ	132	8.3
รวม	1,585	100.0

2) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว

ในด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ต่อการจัดการการท่องเที่ยวในด้านความสะดวกด้านความสวยงามและความเป็นเอกลักษณ์ ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย ด้านการให้บริการต่าง ๆ และด้านความปลอดภัย ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการจัดการการท่องเที่ยว ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจในด้านความสะดวก ด้านการให้บริการ และด้านความสวยงามและความเป็นเอกลักษณ์ อยู่ในระดับมาก โดยเห็นว่า ร้านค้าและชุมชนริมน้ำ เรือขายสินค้า อาหารพืชผักผลไม้ และคลองอัมพวามีความสะดวก รวมทั้งเรือขายสินค้ามีความเป็นระเบียบดี รวมทั้งพ่อค้า แม่ค้าตลาดน้ำมีอัธยาศัยดีและให้บริการดี นอกจากนี้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ทิวทัศน์และบรรยากาศของตลาดน้ำ ป้ายชื่อร้านค้าโบราณ ยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์และความสวยงาม ทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจและสนใจที่จะมาเที่ยวชม

ในด้านอื่น ๆ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมาก โดยเฉพาะในเรื่องของสินค้า อาหาร ทั้งนี้เห็นว่ามีความหลากหลายของสินค้า อาหารพืชผักผลไม้ มากกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ รวมทั้งเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ราคาถูก รสชาติอร่อยและมีให้เลือกมากมาย นอกจากนี้ พ่อค้าแม่ค้ามีอัธยาศัยดี สุภาพอ่อนโยน ซื่อสัตย์ไม่โกงไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งด้านความเป็นเอกลักษณ์ของร้านค้าวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ ยกเว้นในด้านความปลอดภัยที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยเฉพาะในเรื่องการดูแลระบบความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน การเฝ้าระวังอุบัติเหตุทางน้ำ อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 100 จะกลับมาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำอัมพวาอีก

ภาพที่ 5.15 เรือขายอาหารในคลองอัมพวา

ภาพที่ 5.16 ขนมตาลโบราณ

ตารางที่ 5.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 5 ด้าน

(n=400)

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 5 ด้าน	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	ระดับ ความ พึงพอใจ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด		
1. ด้านความสะอาด	53 (13.3)	215 (53.8)	126 (31.5)	6 (1.5)	0 (0.0)	3.79	มาก
2. ด้านความสวยงามและ ความเป็นเอกลักษณ์	72 (18.0)	238 (59.5)	90 (22.5)	0 (0.0)	0 (0.0)	3.96	มาก
3. ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย	23 (5.7)	215 (53.8)	126 (31.5)	36 (9.0)	0 (0.0)	3.56	ปานกลาง
4. ด้านการให้บริการต่าง ๆ	40 (10.0)	221 (55.3)	133 (33.2)	6 (1.5)	0 (0.0)	3.74	มาก
5. ด้านความปลอดภัย	4 (1.0)	163 (40.8)	133 (33.2)	88 (22.0)	12 (3.0)	3.58	ปานกลาง
รวม						3.76	มาก

ตารางที่ 5.3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยว ด้านความสะอาด

(n=400)

ด้านความสะอาด	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	ระดับความพึงพอใจ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1. ร้านค้าและชุมชนริมน้ำ	54 (13.5)	188 (47.0)	148 (37.0)	8 (2.0)	2 (0.5)	3.71	มาก
2. ถนนและทางเดินเท้าในบริเวณตลาดน้ำ	71 (17.7)	127 (31.8)	168 (42.0)	26 (6.5)	8 (2.0)	3.57	ปานกลาง
3. เรือขายสินค้า อาหาร พืชผักผลไม้	102 (25.5)	158 (39.5)	90 (22.5)	44 (11.0)	6 (1.5)	3.77	มาก
4. สถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ	85 (21.3)	128 (32.0)	144 (36.0)	35 (8.7)	8 (2.0)	3.62	ปานกลาง
5. สุขาสาธารณะ	90 (22.5)	160 (40.0)	114 (28.5)	36 (9.0)	0 (0.0)	3.76	มาก
6. คลองอัมพวา	101 (25.3)	165 (41.2)	132 (33.0)	0 (0.0)	2 (0.5)	3.91	มาก
รวม						3.79	มาก

ตารางที่ 5.4 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยว ด้านด้านความสวยงามและ
ความเป็นเอกลักษณ์

(n=400)

ด้านความสวยงามและ ความเป็นเอกลักษณ์	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	ระดับ ความ พึงพอใจ
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด		
1. ความเป็นเอกลักษณ์ของ ร้านค้า/ชุมชนริมคลองอัมพวา	74 (18.5)	145 (36.2)	139 (34.8)	42 (10.5)	0 (0.0)	3.63	ปานกลาง
2. ความเป็นระเบียบของเรือ ขายสินค้า	91 (22.7)	173 (43.3)	126 (31.5)	10 (2.5)	0 (0.0)	3.86	มาก
3. วิถีชีวิตของชุมชนริมคลองอัมพวา	66 (16.5)	146 (36.5)	150 (37.5)	38 (9.5)	0 (0.0)	3.60	ปานกลาง
4. การตกแต่งพื้นที่ริมคลองอัมพวา	93 (23.2)	113 (28.3)	172 (43.0)	14 (3.5)	8 (2.0)	3.67	ปานกลาง
5. ป้ายบอกชื่อสถานที่, ร้านค้า	92 (23.0)	146 (36.5)	110 (27.5)	52 (13.0)	0 (0.0)	3.70	มาก
6. สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ	141 (35.3)	122 (30.5)	127 (31.7)	10 (2.5)	0 (0.0)	3.99	มาก
7. ทิวทัศน์และบรรยากาศของตลาดน้ำ และชุมชนริมน้ำ	74 (18.5)	144 (36.0)	146 (36.5)	26 (6.5)	10 (2.5)	3.62	ปานกลาง
รวม						3.96	มาก

ตารางที่ 5.5 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยว ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย

(n=400)

ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	ระดับความพึงพอใจ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1. การจัดระเบียบร้านค้าบริเวณริมน้ำทางเดินเท้า	80 (20.0)	145 (36.2)	151 (37.8)	20 (5.0)	4 (1.0)	3.69	มาก
2. ความสะดวกสบายในการจับจ่ายซื้อของ	38 (9.5)	166 (41.5)	156 (39.0)	40 (10.0)	0 (0.0)	3.51	ปานกลาง
3. การจัดระเบียบของพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่แผงลอย จำหน่ายอาหารสินค้าต่าง ๆ	63 (15.7)	120 (30.0)	113 (28.3)	88 (22.0)	16 (4.0)	3.32	ปานกลาง
4. ห้องน้ำเพียงพอดูกุสวลักษณะ	42 (10.5)	83 (20.7)	195 (48.8)	70 (17.5)	10 (2.5)	3.19	ปานกลาง
5. การจัดระเบียบการให้บริการเรือเช่า	83 (20.7)	87 (21.8)	126 (31.5)	102 (25.5)	2 (0.5)	3.37	ปานกลาง
6. การดูแลไม่ให้ผู้ประกอบการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว	46 (11.5)	87 (21.8)	137 (34.2)	106 (26.5)	24 (6.0)	3.06	ปานกลาง
7. ความเพียงพอของถังขยะ	121 (30.2)	114 (28.5)	133 (33.3)	32 (8.0)	0 (0.0)	3.81	มาก
รวม						3.56	ปานกลาง

ตารางที่ 5.6 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยว ด้านการให้บริการต่าง ๆ

(n=400)

ด้านการให้บริการต่าง ๆ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	ระดับความพึงพอใจ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1. ความหลากหลายของสินค้าอาหารพืชผักผลไม้	112 (28.0)	141 (35.3)	123 (30.7)	24 (6.0)	0 (0.0)	3.85	มาก
2. ราคาสินค้าอาหารและพืชผักผลไม้	76 (19.0)	140 (35.0)	158 (39.5)	26 (6.5)	0 (0.0)	3.67	ปานกลาง
3. คุณภาพสินค้าอาหารและพืชผักผลไม้	94 (23.5)	155 (38.8)	113 (28.2)	22 (5.5)	16 (4.0)	3.72	มาก
4. มารยาท อธยาศัยของพ่อค้าแม่ค้า/ชาวบ้านและเป็นระเบียบ	86 (21.5)	172 (43.0)	98 (24.5)	38 (9.5)	6 (1.5)	3.74	มาก
5. ปริมาณสินค้าเพียงพอต่อความต้องการ	79 (19.7)	146 (36.5)	99 (24.8)	64 (16.0)	12 (3.0)	3.54	ปานกลาง
6. เรือให้เช่าเพียงพอและราคายุติธรรม	82 (20.5)	78 (19.5)	137 (34.3)	81 (20.3)	22 (5.5)	3.29	ปานกลาง
7. ความพอเพียงของพื้นที่จอดรถ	79 (19.7)	88 (22.0)	179 (44.8)	40 (10.0)	14 (3.5)	3.45	ปานกลาง
รวม						3.74	มาก

ตารางที่ 5.7 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยว ด้านความปลอดภัย

(n=400)

ด้านความปลอดภัย	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	ระดับความพึงพอใจ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1. การดูแลระบบความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินบริเวณตลาดน้ำ	76 (19.0)	96 (24.0)	124 (31.0)	76 (19.0)	28 (7.0)	3.29	ปานกลาง
2. การเฝ้าระวังอุบัติเหตุทางน้ำ	95 (23.8)	82 (20.5)	129 (32.2)	70 (17.5)	24 (6.0)	3.39	ปานกลาง
3. ความชัดเจนของการประชาสัมพันธ์ในการแจ้งข่าวสาร	100 (25.0)	108 (27.0)	152 (38.0)	28 (7.0)	12 (3.0)	3.64	ปานกลาง
4. ความสะดวกของการแจ้งเหตุร้ายฉุกเฉิน	67 (16.7)	128 (32.0)	189 (47.3)	14 (3.5)	2 (0.5)	3.61	ปานกลาง
5. การนั่งเรือไปชมทิวทัศน์	60 (15.0)	90 (22.5)	178 (44.5)	60 (15.0)	12 (3.0)	3.32	ปานกลาง
6. ความปลอดภัยของพื้นที่จอดรถ	65 (16.2)	82 (20.5)	217 (54.3)	36 (9.0)	0 (0.0)	3.44	ปานกลาง
7. การเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ	49 (12.2)	189 (47.3)	155 (38.8)	5 (1.2)	2 (0.5)	3.70	มาก
รวม						3.58	ปานกลาง

3) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ในด้านปัญหาจากการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีปัญหาด้านที่พัก ในช่วงเทศกาล หรือช่วงที่มีวันหยุดยาว ปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ ปัญหามลพิษ ปัญหาขยะมูลฝอย เพราะในช่วงที่มีตลาดน้ำจะมีขยะมูลฝอยค่อนข้างมาก ทำให้เทศบาลไม่สามารถจัดเก็บได้ทัน

นักท่องเที่ยวได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีถังขยะ หรือที่ทิ้งขยะได้โต๊ะ หรือนั่งพักรับประทานอาหาร เพราะมีเวลานักท่องเที่ยวไม่มีที่ทิ้งขยะ จะวางทิ้งทำให้ดูไม่สวยงามและยังก่อให้เกิดความสกปรกและมีแมลงวัน นอกจากนั้นควรเพิ่มพื้นที่จอดรถเพราะไม่เพียงพอ และขาดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัย ส่วนสุขภาพสาธารณะควรจัดให้มีในช่วงที่มีตลาดน้ำยามเย็น โดยอาจเป็นสุขาเคลื่อนที่ เพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มปริมาณมากขึ้น

อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 99.5 จะกลับมาท่องเที่ยวอัมพวาอีก ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของนักท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่จะเคยมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวามาก่อนและบางส่วนเคยมากกว่า 8 ครั้งขึ้นไป

ทั้งนี้เพราะได้มาท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ชื่นชมวิถีชีวิตตลาดน้ำ และชมทิวทัศน์ และที่สำคัญคือประทับใจกับความมีน้ำใจ อธิยาศัยไมตรีที่ดีของชุมชน

ภาพที่ 5.17 นักท่องเที่ยวล่องเรือชมวิถีชีวิตชุมชน

ตารางที่ 5.8 ปัญหาการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา

(n=400)

การมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ท่านมีปัญหอะไรบ้าง	จำนวน	ร้อยละ
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ปัญหาที่จอดรถ	52	8.1
ปัญหาด้านที่พัก	110	17.1
ปัญหาด้านความปลอดภัย	40	6.2
ปัญหาด้านสาธารณูปโภค อาทิ ไฟฟ้า น้ำ โทรศัพท์	14	2.2
ปัญหาด้านราคาสินค้า	76	11.8
ปัญหามลพิษ เช่น มลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ	114	17.8
มลพิษทางน้ำ		
ปัญหาขยะมูลฝอย	218	34.0
ปัญหาจราจรแออัด	16	2.5
อื่นๆระบุ.....	2	0.3
รวม	642	100.0

ตารางที่ 5.8 การกลับมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา

(n=400)

ท่านจะกลับมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาอีกหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
มา	398	99.5
ไม่มา	2	0.5
รวม	400	100.0

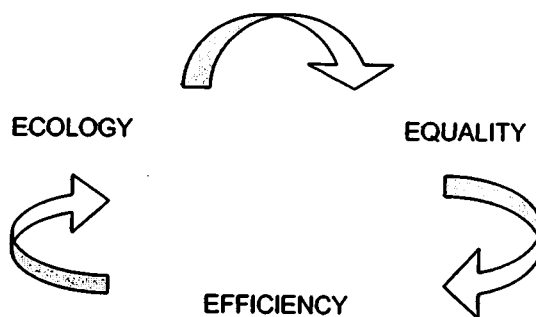
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน สภาพปัจจุบันด้านการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว ปัญหาและผลกระทบด้านการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตลอดไป ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (บทที่ 2) ศึกษาข้อมูลเอกสารทำการเก็บข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ในประเด็นเรื่องสภาพทั่วไปของพื้นที่ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น (บทที่ 3) และศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว สถานการณ์การท่องเที่ยว ความพึงพอใจ ผลกระทบ และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว (บทที่ 4) จากการศึกษาประเด็นต่าง ๆ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมารวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อกำหนดเป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีหลักการบนพื้นฐานตามแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนา และบริหารจัดการภายใต้บริบทของชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ทั้งนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม สามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจ รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยี่ยมนอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอ ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสังคมและความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

6.1 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอัมพวา

การกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางหลักที่จะพัฒนาให้ถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นโยบายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนอัมพวา จึงควรมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือหลักการ 3E ซึ่งเป็นหลักการดูแลและควบคุมผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ (ECOLOGY) หลักความเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน ตลอดจนการกระจายผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับบุคคล ชุมชน และท้องถิ่น (Equality) เพื่อหลักประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Efficiency) โดยผ่านการวินิจฉัย วิเคราะห์ ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริงโดยผ่านกระบวนการถกเถียงปัญหา (debate) และหาวิธีการเพื่อมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (dialogue) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและแสวงหาคำตอบ (deliberation) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการยอมรับเข้าใจและหาทางออกในความแตกต่างให้มากที่สุด

แผนภาพที่ 6.1 หลักการ 3 E

จากการศึกษาข้อมูลของชุมชนอัมพวา ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย โดยประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์และสวยงาม ระบบนิเวศที่หลากหลาย เอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือนที่ทรงคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังมีประเพณี วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจไว้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว อาทิ โปรแกรมการชมวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ การชมการทำน้ำตาลมะพร้าว การล่องเรือชมหนึ่งห้อย และการพักโฮมสเตย์ร่วมกับเจ้าของบ้านหรือเรียนรู้ แลกเปลี่ยนและสัมผัสชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ รวมทั้งการศึกษาความคิดเห็นจากประชาชน ชุมชน ผู้นำชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชน นักท่องเที่ยว การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เอกลักษณ์และภัยคุกคาม ทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องนำมาบูรณาการ (Integrate) ร่วมกันภายใต้หลักการบริหารจัดการรูปแบบที่เรียกว่า “การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่ (Area Function Participation หรือ AFP) ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนที่พัฒนาศักยภาพคนเป็นองค์รวม ทั้งในด้านความชัดเจนในการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย (Target area) การกำหนดบทบาทภารกิจของหน่วยงาน (Function) ตลอดจนรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน (People Participation) ตามประสบการณ์ ความสามารถและความเหมาะสมที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการการท่องเที่ยวในระยะยาว

ผลจากการศึกษาข้อมูลภาคสนามพบว่าปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือการรับรู้และแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มของหน่วยงานภาครัฐ โดยกลุ่มชาวบ้าน สามารถแยกเป็น 2 กลุ่มทั้งกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงและกลุ่มชาวบ้านทั่วไป โดยกลุ่มนี้จะมีการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแตกต่างไปจาก

กลุ่มอื่น โดยเห็นว่า การท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ มีกิจกรรมบันเทิงสนุกสนานเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นฝ่ายบริการนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจและชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถแยกเป็นกลุ่มที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตกับกลุ่มที่ไม่มีความรู้แต่ท่องเที่ยวตามกระแสความนิยมการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ แม้ว่าจะไม่แตกต่างกันมากนักแต่แนวโน้ม "การเข้าถึง" วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนจะต่างกันไป ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยดึงหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องสร้างความเข้าใจบนหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ตรงกับคำนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกี่ยวข้องกับพื้นที่ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ โดยจะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน อัมพวา ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่ใช่ที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งในพื้นที่ชุมชนอัมพวามีลักษณะเด่น ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อันเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวชื่นชม และตระหนักถึงคุณค่า

2. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต้องมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเน้นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable tourism) ที่ไม่ทำลายและไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติเสื่อมโทรม ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะพบว่า ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นชุมชน ผู้ประกอบการ แม่ค้า เทศบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างมีสำนึกรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับหนึ่ง แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและข้อจำกัด ซึ่งหลายฝ่ายได้พยายามที่จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือธรรมชาติ แต่จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วทำให้มีการใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การลดลงของพื้นที่สวน การตัดต้นไม้เพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ อย่างไรก็ตามในการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติด้วย

3. ในการจัดการการท่องเที่ยวควรเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโดยตรงและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน เกิดความพึงพอใจและยังเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีด้านสิ่งแวดล้อมด้วย บริเวณชุมชนอัมพวา นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีความพึงพอใจที่ได้มีโอกาสสัมผัส เรียนรู้ และมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโดยตรง จากการท่องเที่ยวในพื้นที่สวนผลไม้ พื้นที่เชิงเกษตร ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การล่องเรือ

ชมหนึ่งห้อย ชมสภาพธรรมชาติสองฝั่งคลองเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างใกล้ชิด และเกิดความตระหนักที่จะช่วยกันอนุรักษ์ให้ยั่งยืนตลอดไป

4.ควรเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ ขณะเดียวกันสามารถเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ในประเด็นนี้จะพบว่าการท่องเที่ยวชุมชนอัมพวา ที่ได้กลับฟื้นคืนมาอีกครั้งในปี พ.ศ.2547 ได้ส่งผลประโยชน์คืนสู่ท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมจะเห็นได้ว่าชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยตรงทั้งในด้านการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนาสาธารณูปโภค การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น คุณภาพชีวิตสูงขึ้น จากการที่ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และส่งผลให้เกิดประโยชน์ทางอ้อมคือ คนรุ่นหนุ่มสาวเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น กลับสูภูมิลำเนาและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการผลิตสินค้าและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เกิดอาชีพใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิมที่เกือบสูญหายไปและนำกลับมารวบรวมไว้เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์

5.เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการช่วยดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ท้องถิ่น โดยเทศบาลตำบลอัมพวา จะใช้แนวทางการจัดการโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นมากกว่าคนภายนอกและให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบริหารจัดการร่วมกับเทศบาลตำบล เพื่อช่วยกันดูแลแหล่งท่องเที่ยวและบริหารจัดการกระจายผลประโยชน์ให้กับชุมชน แม้ว่าปัจจุบันจะยังคงมีปัญหาการขัดแย้งผลประโยชน์และการกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมอยู่บ้าง ซึ่งหลายหน่วยงานได้พยายามแก้ไขอยู่อย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวามีความสอดคล้องกับหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งการพิจารณาการพัฒนาเน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ขอบเขตของแนวทางการพัฒนาต้องครอบคลุมทุกองค์ประกอบ กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจมีกิจกรรมการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวสามารถมาเยี่ยมชมเที่ยงท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ชุมชนท้องถิ่นได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม การพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งใด ๆ ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติ ระบบนิเวศ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมหรือมิให้น้อยที่สุด เพื่อให้สามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ต้องมีการทดแทนบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว และสืบทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลังต่อไป

ดังนั้นแนวความคิดในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้หลักการและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยให้

ทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันเพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สมดุลและยั่งยืน ซึ่งหลายฝ่ายได้เห็นพ้องต้องกันว่าชุมชนจะต้องเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้นเน้นบทบาทการเป็นผู้กระทำ (Active Participant) มากกว่าเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive Participant) และใช้หลักการสร้างแผนปฏิบัติการเชิงพหุภาคี เพื่อร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนตัดสินใจร่วมกันดำเนินงานและร่วมกันประเมินผลในทุกขั้นตอนของการจัดการ โดยยึดหลักการมาภิบาล ใช้หลักประชาสังคมและหลักการมีส่วนร่วมของผู้ได้เสียทั้งหมด ทำให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน โดยกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน จัดให้มีกิจกรรมสร้างความเข้าใจ สร้างความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) ของแต่ละฝ่าย ซึ่งการกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมนั้นเป็นหัวใจสำคัญอันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ โดยแต่ละฝ่ายจะมีบทบาทแตกต่างกันไปดังนี้

6.2 บทบาทของกลุ่มต่าง ๆ

6.2.1 เทศบาลตำบลอัมพวาเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นเจ้าของพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวา สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวดังนี้

ประการแรกการเป็นเจ้าภาพหลักที่จะประสานภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว รวมไปถึงการดึงประชาชนในท้องถิ่น กลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงความสำคัญของตนเอง ของชุมชนและร่วมพัฒนา อบรม ให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในพื้นที่ จัดอบรมความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดพื้นที่ขายอาหาร สินค้า ของที่ระลึก การร่วมจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี การให้บริการด้านอื่นที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งนี้โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม และสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

ประการที่สอง คือ การกำหนดพื้นที่ท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เป็นผู้ให้ข้อมูล และร่วมกันค้นหาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมอันควรอนุรักษ์และฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่ที่เหมาะสมและคงความเป็นเอกลักษณ์ เพราะการมิได้ระบุดอาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งถูกทำลายลงไป เช่น กรณีการสร้างโฮมสเตย์ที่รุกล้ำเข้าไปในพื้นที่สวน การตัดต้นลำพู การขยายพื้นที่ตลาดน้ำ ซึ่งควรมีการสร้างความร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น

ประการที่สาม การกำหนดมาตรการ ข้อบังคับระเบียบ หรือเทศบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการท่องเที่ยว เช่น การกำหนดและควบคุมความเร็วของเรือ การบรรทุกนักท่องเที่ยว การจัดระเบียบเรือ ท่าเรือ การกำหนดพื้นที่ขายอาหาร สินค้า การกำหนดราคาสินค้า มาตรฐานด้านการให้บริการต่าง ๆ ทั้งยังควรรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นประชาคติในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมตัดสินใจอันจะก่อให้เกิดการยอมรับ และร่วมมือปฏิบัติตาม รวมทั้งช่วยลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วย

ประการที่สี่ พัฒนาและปรับปรุงสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในชุมชนให้ดีขึ้น อาทิ การปรับปรุงท่าเรือ การพัฒนาท่าเรือให้เพียงพอเหมาะสมและปลอดภัยเพื่อการท่องเที่ยว การจัดสร้างพื้นที่ ศูนย์บริการโครงข่ายการท่องเที่ยว พื้นที่สาธารณะเพื่อจำหน่ายความสะดวกหรือเพื่อการพักผ่อน ปรับปรุงพื้นผิวจราจร ปรับปรุงฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้ถูกต้องตามหลักการที่ไม่ทำให้ลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ควรอนุรักษ์ และโดดเด่นนั้นด้อยลง เช่น ป้ายโฆษณาที่ปิดบังภูมิทัศน์ เป็นต้น

ประการที่ห้า เทศบาลตำบลจะทำหน้าที่ในการประสานงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐ ในระดับท้องถิ่นระดับอำเภอและระดับจังหวัด ในกรณีที่มีข้อเสนอแนะจากการประชุมโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการสุดท้าย ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกต้อง เช่น กลุ่มเรือบริการท่องเที่ยว กลุ่มพ่อค้า แม่ค้าขายทางเรือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มธุรกิจนำเที่ยว ฯลฯ กองทุนสิ่งแวดล้อม เพื่อนำผลที่ได้จากกองทุนมาช่วยในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น เช่น การจัดทำโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน โครงการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

6.2.2 บทบาทของภาครัฐ

การที่ภาครัฐทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัดได้กำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์ของจังหวัด ด้านการท่องเที่ยวโดยมีเป้าประสงค์ให้รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นปีละ 1.5% นั้น อย่างไรก็ตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ต้องให้ความสำคัญกับผลกระทบด้านการท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อม ต่อทรัพยากรธรรมชาติและละเมิดสิทธิของคนในท้องถิ่นรวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนด้วย ดังนั้นภาครัฐจึงควรให้การสนับสนุนการรวมตัวของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ และมีบทบาทในการให้การสนับสนุนเพื่อให้โครงการต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการผลักดันการจัดการการท่องเที่ยวไปสู่ชุมชนให้มากที่สุดและช่วย

พัฒนาองค์ความรู้ชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวให้เข้มแข็ง ทั้งนี้ควรมีบทบาทในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด

ภาครัฐต้องดำเนินการอย่างจริงจังและทั่วถึงโดยใช้สื่อที่หลากหลายช่องทางทั้ง สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับ โปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งสร้างเสริมกลยุทธ์ทางการตลาดให้กลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้รู้จักและเกิดความต้องการที่จะมาท่องเที่ยว

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

การจัดตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop-service center) เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกขั้นต้นที่สำคัญเพราะเป็นแหล่งให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกตลอดจนการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวซึ่งควรประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

1. บริการตอบคำถามด้านข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว เช่น ข้อมูลด้านที่พัก อาหาร แหล่งท่องเที่ยว การเดินทาง ภูมิอากาศ ฯลฯ

2. บริการให้ความสะดวกโดยเป็นหน่วยงานดำเนินการติดต่อประสานงานให้เกิดการดำเนินการในเรื่องการติดต่อหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

3) ด้านความปลอดภัย

สร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัยทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนความปลอดภัยจากการถูกหลอกลวงต้มตุ๋น ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่ภาครัฐต้องให้ความสนใจ โดยการเพิ่มบุคลากรทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว เช่น ตำรวจ ทหาร ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา อาสาสมัครชุมชนท้องถิ่นตลอดจนผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งนี้อาจใช้การประชาสัมพันธ์และฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้อง

4) ด้านกฎระเบียบและเกณฑ์มาตรฐาน

ภาครัฐจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งกฎเกณฑ์ในการควบคุมการก่อสร้าง สิ่งปลูกสร้าง และกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งนี้ต้องพัฒนาตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนเพื่อควบคุมดูแลกำหนดมาตรฐานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม กำหนดการแบ่งปันผลประโยชน์เพื่อนำมาพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งผลักดันให้มีการบังคับใช้กฎหมายในการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5) ด้านการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค

ภาครัฐจะต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในระยะยาวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้นมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการคมนาคมที่เอื้อประโยชน์ต่อ

การท่องเที่ยวให้สามารถเข้าถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ภายในจังหวัด การปรับปรุงถนน ทำเทียบเรือที่ได้มาตรฐาน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การระบายน้ำ ระบบสุขภาพ สอนสาธารณะ สวนสุขภาพ ระบบข้อมูลข่าวสาร ป้ายประชาสัมพันธ์ ไปรษณีย์ โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

6) ด้านการประสานงาน

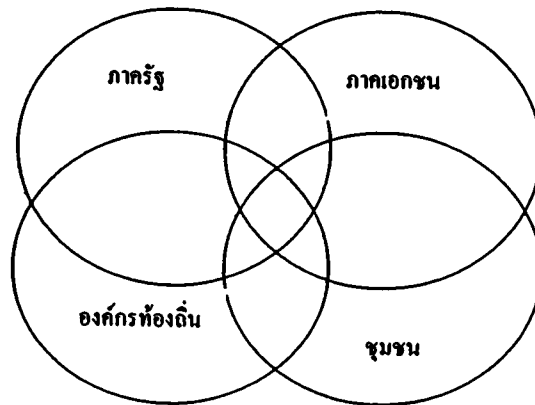
หน่วยงานของภาครัฐต้องทำหน้าที่ประสานงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความคล่องตัว การสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น ภาคเอกชนด้วยกันเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนการท่องเที่ยวและช่วยประสานการลงทุนและพัฒนาแหล่งเงินทุน

6.2.3 บทบาทของภาคเอกชน

ในส่วนของภาคเอกชน ซึ่งเป็นผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มท่าเรือ กลุ่มร้านค้า กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าเรือ ฯลฯ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยว เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหา รวมทั้งมีความขัดแย้งกันในด้านผลประโยชน์ จึงต้องมีการจัดการโดยการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ทั้งนี้ให้ตระหนักถึงความสำคัญ และการที่จะนำพาการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวระยะยาวได้โดยต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกัน วางแผนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันให้สอดคล้องกับแนวทางอนุรักษ์ที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมกับทรัพยากรการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ภาคเอกชนในชุมชนเป็นคนในพื้นที่ถึง 80% การสร้างความเข้าใจและสร้างความร่วมมือกันเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น เป็นสิ่งที่ไม่ยากเกินไป ปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มกันในระดับหนึ่งโดยการเข้าร่วมกันเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยว ซึ่งได้จัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนและสร้างข้อตกลงร่วมกันอยู่เป็นประจำทุกเดือน

6.2.4 บทบาทของประชาชนในท้องถิ่น

ประชาชนในท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มีความสำคัญมาก แม้ว่าบางครั้งประชาชนบางส่วนไม่ได้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยวโดยตรง การให้ชุมชนได้มีส่วนให้ความเห็นและความเข้าใจทั้งในเรื่องการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว จะเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้ชุมชนตระหนักเห็นคุณค่าและรับผิดชอบต่อสังคม ในขณะเดียวกันจะต้องให้ชุมชนทราบถึงการดำเนินการ การจัดการท่องเที่ยว การสงวนรักษา การใช้ประโยชน์ที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม การรู้จักตัดสินใจที่ถูกต้อง การรักษางานดูแลและบูรณะในส่วนที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นรากฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

แผนภาพที่ 6.1 การจัดการร่วมกันเชิงพหุภาคี

อย่างไรก็ตามการดำเนินการตามการท่งที่เกี่ยวข้องอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิต และระบบ สิ่งแวดล้อมของชุมชน และชุมชนควรพิจารณาว่าการท่งที่เกี่ยวข้องเป็นเพียงอาชีพเสริมจากรายได้หลักที่มาจากภาคเกษตร โดยถือว่าการท่งที่เกี่ยวข้องในชุมชนเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณี ระหว่างผู้มาท่งเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของพื้นที่

6.3 การดำเนินการจัดการการท่งเกี่ยวข้อง

แนวทางการจัดการการท่งเกี่ยวข้องโดยใช้หลักการวางแผนปฏิบัติการเชิงพหุภาคี สามารถดำเนินการจัดการการท่งเกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ดังนี้

6.3.1 ด้านการมีส่วนร่วม

1. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่ม ชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่งเกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดระบบ กฎเกณฑ์ที่ชัดเจน มีความเสมอภาคและเป็นธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นตัวแทนในการพูดคุยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและสร้างข้อตกลงร่วมกัน

2. จัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่ม เพื่อให้มีการประสานงานในการจัดทำกิจกรรม การให้บริการ โครงการต่าง ๆ โดยให้ครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ ทั้งนี้อาจพัฒนาจากกลุ่มหรือชมรมที่มีอยู่

3. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การประเมินผลและการได้รับผลประโยชน์จากการท่งเกี่ยวข้องอย่างเสมอภาค และเป็นธรรม ทั้งนี้อาจจัดเวทีรับฟังจากประชาชนในการดำเนินโครงการต่าง ๆ

6.3.2 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และเพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวรวมทั้งให้เหมาะสมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลต่าง ๆ และสร้างความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชน

2. ปรับปรุงและพัฒนาศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งข้อพึง/ละเว้นการปฏิบัติ

3. สนับสนุนการให้บริการการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นเจ้าของ โดยให้อยู่ในมาตรการ ระเบียบข้อบังคับร่วมกันเพื่ออนุรักษ์ รักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน รวมทั้งลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น

6.3.3 ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

1. สนับสนุนการพัฒนา การอนุรักษ์ พื้นฟู แหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เกษตรกรรมไปพร้อม ๆ กัน โดยคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์

2. กำหนดให้มีมาตรการในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะปัญหาขยะในพื้นที่ท่องเที่ยว ในชุมชน ในลำคลองต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาเสียงดังรบกวนและมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้น

3. สนับสนุนการจัดให้มีสิ่งแวดล้อมศึกษาในสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และพร้อมที่จะช่วยดูแลสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนให้ดีขึ้น

6.3.4 ด้านการให้การศึกษาและการฝึกอบรม

1. สนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้แก่ประชาชนและเยาวชนในพื้นที่

2. สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับพื้นที่

3. สนับสนุนให้โรงเรียนในพื้นที่จัดกิจกรรมและหลักสูตรในการส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดฝึกอบรมต่าง ๆ ในด้านความรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ยุวมัคคุเทศก์ การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับจากทรัพยากรเหลือใช้ในท้องถิ่น เป็นต้น

6.3.5 ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด

1.สนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยจัดทำสื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย ให้กับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการเผยแพร่และส่งเสริมการท่องเที่ยว

2.สนับสนุนให้มีการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง โดยจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร

3.ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องในทุกฤดูกาลที่ นอกเหนือไปจากการมีตลาดน้ำ ในช่วงวันศุกร์ วันเสาร์ วันอาทิตย์ เพื่อให้มีกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ในแต่ละช่วง เช่น เทศกาลปลาทุ เทศกาลส้มโอ ลี้นจี่ เป็นต้น

6.3.6 ด้านการส่งเสริมการลงทุน

1.สนับสนุนการลงทุนของชุมชนในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนในพื้นที่ได้มีโอกาสพัฒนาและร่วมลงทุนก่อน โดยให้การสนับสนุนงบประมาณ และสิทธิประโยชน์ รวมทั้งเอื้ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน

2.สร้างมาตรการ กฎเกณฑ์ ที่มาจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชน เพื่อให้ชุมชนที่ดำเนินการกิจการด้านการท่องเที่ยวได้ปฏิบัติตามเป็นมาตรฐาน อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

3.จัดทำงบประมาณในการส่งเสริมการลงทุนการดำเนินการการท่องเที่ยว แก่ชุมชน รวมทั้งจัดหางบประมาณสนับสนุนการลงทุนจากแหล่งต่าง ๆ เป็นต้น

6.4 ข้อเสนอแนะ

6.4.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.ชุมชนท้องถิ่น ถือว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากที่สุดในทุกขั้นตอน เพราะชุมชนจะมีความรัก ความตระหนักและพร้อมที่จะปกป้องดูแล อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้ยั่งยืนตลอดไป

2.เทศบาลตำบลอัมพวา ควรเป็นหน่วยงานหลักในการประสานภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (stakeholders) ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว และเป็นหน่วยงานสนับสนุนส่งเสริมให้ความช่วยเหลือ ทั้งในส่วนของงบประมาณ ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีศักยภาพ เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยว ทั้งนี้ควรที่จะทำความเข้าใจ

แสดงความจริงใจให้ผู้ประกอบการ กลุ่มต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ได้เข้าใจ เห็นถึงความจริงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตลอดไป

3. กลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยว ควรมีการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม เพื่อที่จะได้สามารถกำหนด และเสนอแนะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ถูกต้องเหมาะสมในการที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ฟังพอใจ และเกิดการบอกต่อ ตลอดจนให้ความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐระดับต่าง ๆ ในการบำรุงรักษา ฟื้นฟู เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวมีคุณภาพอย่างยั่งยืน

4. หน่วยงานภาครัฐ ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และเทศบาล ควรจัดให้มีโครงการเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยควรเน้นโครงการระยะยาวและต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนได้เห็นถึงประโยชน์ เกิดความเชื่อมั่นและตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้น ซึ่งจะทำให้โครงการต่าง ๆ มีความยั่งยืน

4.1. ควรมีการรวบรวมข้อมูล เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนให้เป็นระบบและมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้มากขึ้น ตามสื่อต่าง ๆ และปรับปรุงให้มีความทันสมัย โดยอาจร่วมมือกับการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่

4.2 ส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรการศึกษาในท้องถิ่น การฝึกอบรมวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง การให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องแก่บุคคลที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ผู้ให้บริการโฮมสเตย์ เรือท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อจะสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวและร่วมกันดูแล ผลกระทบและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.3 สนับสนุนให้มีการจัดตั้งเครือข่ายชุมชน กลุ่มและชมรมอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยอาจมีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อร่วมกันดูแลพัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดีและสมบูรณ์ ตลอดจนมีการประสานผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม ซึ่งการสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นแนวทางหนึ่ง that ควรสนับสนุนให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาให้เกิดการสร้างและกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยอาจมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนร่วมกัน แบ่งหน้าที่แบ่งความรับผิดชอบ และจัดการประสานกันอย่างทั่วถึง ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

4.4 สร้างความสมดุลระหว่างจิตสำนึกและความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมกับผลประโยชน์เชิงรูปธรรม ที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงโดยให้จิตสำนึกและความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมอยู่เหนือผลประโยชน์เชิงธุรกิจ

4.5 สร้างความเข้าใจและการรับรู้ร่วมกัน ซึ่งหลักการการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตามหลักการพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้กับคนรุ่นหลังและตระหนักถึงคุณภาพชีวิตที่ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่ดีและความยั่งยืนของระบบนิเวศ อันจะทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืนอยู่ได้

4.6 จัดให้มีการทดแทนทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีอัตราการทดแทนเพื่อให้ทรัพยากรดังกล่าวมีเพียงพอ

4.7 สร้างแรงจูงใจกับคนรุ่นใหม่ จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถทำให้เป็นกระแสความนิยมท้องถิ่น (re-localization) ให้คนรุ่นใหม่เกิดความภูมิใจในท้องถิ่นและสร้างแรงดึงดูดให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาทบทวนและพัฒนาภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่และสามารถปรับปรุงและสร้างปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้คนรุ่นใหม่เกิดสำนึกและหันมาพัฒนาท้องถิ่นเป็นการสร้างรายได้ให้ชุมชนต่อต้านการพัฒนาอุตสาหกรรม (anti-industrial development)

6.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1.ควรมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่การเริ่มฟื้นฟูตลาดน้ำ เพื่อสามารถเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้น และกำหนดค่ามาตรฐานชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม และนำมาควบคุมดูแล ให้กิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด

2.การศึกษาปัญหาของกลุ่มแต่ละกลุ่ม โดยเน้นที่ตัวปัญหา โดยการศึกษาเชิงคุณภาพที่มองปัญหาทั้งจากมุมมองจากคนภายในและคนภายนอก เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชนและสภาพกลุ่ม

3.ศึกษาการปรับตัวของชุมชนหลังจากการฟื้นฟูตลาดน้ำในปี พ.ศ.2547 โดยศึกษาเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป การจัดการการท่องเที่ยวจะมีการจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไปอย่างไร

4.การศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานคิดของเศรษฐกิจชุมชน

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.
ม.ป.ท.
- โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และ
สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย. 2543.
คู่มือการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล
(อบต.)และสภาตำบล(สต.).
- นิคม จารุมณี. 2530. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร :
ไอ เอส พรินติ้ง เฮ้าส์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานพัฒนาชุมชน. ศูนย์นโยบาย
สาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพมหานคร : โสภาคการพิมพ์.
- นำชัย ทนุผล. 2540. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : แนวคิดและวิธีการ เชียงใหม่ : คณะธุรกิจเกษตร:
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พจนา สอนศรี. 2542. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน. เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตร
ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ไพฑูริย์ พงสะบุตร และวิลาสวงค์ พงสะบุตร. 2530. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2541. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
เอกสารประกอบการบรรยาย. กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สุรจิต ชिरเวทย์, 2550. คนแม่กลอง, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5. สมุทรสงคราม : ส. เอเซียเพรส.

วารสารและจุลสาร

- ภราเดช พยัฆวิเชียร. 2539. "ความสามารถในการพัฒนา(Carrying Capacity) การพัฒนา
แหล่งท่องเที่ยวที่ต้องให้ความสำคัญกับปัญหา". จุลสารการท่องเที่ยว(เมษายน-มิถุนายน
2539).

ยุวดี นีรัตน์ตระกูล. "Eco-tourism:การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์". จุลสารการท่องเที่ยว.
14(กรกฎาคม-กันยายน 2538).

ศรีพร สมบุญธรรม. "Eco-tourism การท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ สัญลักษณ์ใหม่แห่งทศวรรษ"
จุลสารการท่องเที่ยว. 14 (กรกฎาคม-กันยายน 2538).

งานวิจัย

กฤติยา จักรสาร. 2545. การส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้านพฤกษศาสตร์ให้แก่ภาคเอกชนและ
นักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยว. การค้นคว้าแบบอิสระ
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กานต์พิชชา สุรีคุณาพงษ์. 2545. แนวทางในการพัฒนาภาคเชียงรายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.
การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.
กรุงเทพมหานคร.

_____ .ม.ป.ท. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษา
ระบบนิเวศ (เอกสารอัดสำเนา).

คมา ณ ระนอง. 2545. การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชน
คีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์หลักสูตร
พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โครงการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ
ประเภทน้ำพุร้อน จังหวัดกระบี่. เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. พฤศจิกายน 2547.

ทัศนกรณ์ นาคเขียว. 2545. แนวการพัฒนาโปงเต็อด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.
การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธีระนุช มีอยู่เต็ม. 2547. การปรับปรุงฟื้นฟูลาดริมน้ำเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาลาดริมน้ำ
ลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญา
การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- ประหยัด ตะคอนรัมย์. 2544. แนวทางการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ บึงพรรัตน์. 2546. การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ปิยนุช พุทธิรัตน์. 2545. การสื่อสารกับการพัฒนาประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรพิมล วิกรัยพัฒน์. 2542. การประเมินความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:กรณีศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิเชษฐ์ ไพบูลย์ศิริ. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาลังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เพลินพิศ เครือบุญ. 2545. วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านสาบ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภูสวัชต์ สุขเลี้ยง. 2545. การพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : การศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มินตรา ติรณปริบุญญ์. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริเวณเทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนเมืองและชนบทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มธุรส ปราบโพธิ์. 2543. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชน

- ไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มธุวรรณ พลวัน. 2546. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มยุรี ศรีอุตร. 2548. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริเวณตลาดน้ำวัดลำพญา วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. 2541. โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)และสภาตำบล(สต.). เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- รามศรี พรหมชาติ. 2545. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกษตร : กรณีศึกษาบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัฐจิตยา หิรัญยหาดี. 2544. แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สงศรี วงษ์เวช. 2545. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิง. การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุพัศรา วิชัยประเสริฐกุล. 2545. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ภาคนิพนธ์ปริญญาการวางแผนสังคมและการเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรินทร์ คล้ายจินดา. 2539. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษา

ของจังหวัดสุโขทัย.วิทยานิพนธ์หลักสูตรพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม)
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สาขาวิชานโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก. 2543.

โครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวง.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.

อโนทัย เพียรคงชล. 2540. ความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อกิจกรรม
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อำเภอเมืองน่าน
จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่:มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Books

Adhikary, M.1995. "Management of Ecotourism" Ecotourism : Concept, Design, and
Strategy. Bangkok : Srinakharinwirat

Collier,Alan and Harraway,Sue.1975.The New Zealand Tourism Industry.

Auckland:Longman,1995.

World Tourism Organization.1997.International Tourism : A Global Prespective.1st.
edition Madrid.

เอกสารอื่นๆ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (www.2tat.or.th, March, 25,2008)

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,2540.

www.esanenvi.net/kae/ecotourism.htm 21,2,2006.

www.mackongtoday.com 25/2/2006.

www.moohin.com 21,1,2006.

www.sabuy.com 14,1,2004.

www.thaimtb.com, 20,2,2004

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประเด็นสัมภาษณ์

- 1.สถานการณ์การท่องเที่ยว สภาพปัจจุบันด้านการท่องเที่ยว
- 2.จำนวนนักท่องเที่ยว สถิตินักท่องเที่ยว
- 3.แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจ
- 4.กิจกรรมการท่องเที่ยว
- 5.เทศกาล งานประเพณี
- 6.ของที่ระลึก ของฝาก
- 7.การบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 8.นโยบายการท่องเที่ยว
- 9.องค์กรเอกชน เครือข่ายชุมชน
- 10.การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 11.การจัดเก็บผลประโยชน์
- 12.ผลกระทบจากการท่องเที่ยว ปัญหาจากการท่องเที่ยว

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และร่วมประชุมกลุ่ม

ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
1.ร้อยโทพัชโรดม อุนสุวรรณ	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวา
2.ทพ.มานะชัย ทองยัง	ทันตแพทย์ รองประธานหอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม
3.นายบุญปลอด เจริญฤทธิ์	เครือข่ายมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่น
4.น.ส.ยุวรีย์ บัวโรย	เครือข่ายมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่น
5.พลโทสรรค์ ทวีราชทรัพย์	ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรสงคราม
6.นายบรรเลา ยี่มบุญณะ	ผู้ประกอบการ (กะลาบรลง)
7.นางฉัตรดา มีศิลป์	ผู้ประกอบการโฮมสเตย์
8.นายธาดวี ลักษณ์พร	ผู้ประกอบการโฮมสเตย์และเรือมะเปียง, เรือหิ่งห้อย
9.นายชุมพล คงสอน	กรรมการหอการค้า
10.นายชาติรี บุญนุช	ผู้ประกอบการ
11.นายสมพร เกตุแก้ว	ประธานศูนย์วัฒนธรรม อำเภอบางคนที
12.นายชิตชล คงศรี	รองประธานท่องเที่ยวจังหวัด
13.นายสมคุณย์ แยมอรุณ	ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ไชคนทีสารวิเวอร์ ครูสท์
14.นายวิสุทธิ ฌ บางช้าง	ผู้ประกอบการเกี่ยวกับท่าเรือ คนดั้งเดิมอัมพวา
15.พระครูวิมลตวนาจารย์	เจ้าอาวาสวัดกุฎีทอง
16.อาจารย์นงลักษณ์ นุชอินทร์	อาจารย์โรงเรียนวัดอัมพวัน
17.อาจารย์นันทวดี พูนผล	อาจารย์โรงเรียนวัดอัมพวัน
18.นายสุชุม ตั้งที่มะริกษ์	นักข่าวหนังสือพิมพ์มติชน

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามประกอบการวิจัย เรื่อง

การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีตลาดน้ำอัมพวา

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงเพื่อเป็นประโยชน์และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานต่อไป

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () และตอบตามที่เป็นจริง
ตอนที่ 1. ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ () ชาย () หญิง

2. อายุ ปี

3. สถานภาพสมรส () โสด () สมรส () หม้าย/หย่า/แยก

4. การศึกษา

() ไม่ได้ศึกษา () ปวช./ปวส./อาชีวศึกษา

() ประถมศึกษา () ปริญญาตรี

() มัธยมศึกษา () สูงกว่าปริญญาตรี

() อื่น ๆ ฯลฯ

5. อาชีพ

() นักเรียน นักศึกษา () ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว

() รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ () รับราชการ

() พนักงานบริษัทเอกชน () เกษตรกร

() อื่น ๆ ระบุ.....

6. รายได้ / เดือน

() ต่ำกว่า 5,000 บาท () 5,000 - 10,000 บาท

() 10,001 - 15,000 บาท () 15,001 - 20,000 บาท

() 20,001 - 25,000 บาท () 25,001 - 30,000 บาท

() 30,000 บาทขึ้นไป

7. ที่อยู่ปัจจุบัน จังหวัด.....

8. จุดประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวตลาดน้ำ

() ท่องเที่ยว, พักผ่อน () ทักตนศึกษา () เยี่ยมญาติ

() ธุรกิจ () ประชุมสัมมนา

ตอนที่2. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา จากข้อต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

ประเภทสื่อ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคย
<u>1. สื่อมวลชน</u>				
1.1 โทรทัศน์				
1.2 วิทยุ				
1.3 หนังสือพิมพ์ / นิตยสาร /วารสาร				
1.4 อินเทอร์เน็ต				
<u>2. สื่อบุคคล</u>				
2.1 สมาชิกในครอบครัว				
2.2ญาติพี่น้อง				
2.3 เพื่อน				
2.4 เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว				
<u>3. สื่อเฉพาะกิจ</u>				
3.1 โปสเตอร์ / แผ่นพับ				
3.2 ป้ายกลางแจ้ง				
3.3 นิทรรศการ				
3.4 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว				
3.5 การท่องเที่ยว.....				

ตอนที่3. ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและพฤติกรรมการท่องเที่ยว

1. ท่านเคยมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวามาก่อนหรือไม่
 เคย จำนวนครั้ง ไม่เคย
2. ในการมาท่องเที่ยวครั้งนี้ท่านมากับใคร
 มาคนเดียว มากับครอบครัว/ญาติ
 มากับเพื่อน มากับคณะทัวร์
 อื่น ระบุ.....
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา.....ชั่วโมง
4. ในการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ท่านเสียค่าใช้จ่ายในการมาท่องเที่ยวทั้งหมด
 ประมาณเท่าไร
 ต่ำกว่า 500 บาท 500 – 1000 บาท
 1001 – 2000 บาท 2001 – 3000 บาท
 3001 – 4000 บาท 4000 บาทขึ้นไป
5. ในการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ท่านพักค้างคืนหรือไม่
 พัก วัน ไม่พัก
6. ที่พักเป็นประเภทใด
 โฮมสเตย์ รีสอร์ท โรงแรม
 บ้านญาติ บ้านเพื่อน ที่อยู่ส่วนตัว
 อื่น ๆ ระบุ.....
7. เหตุผลในการมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 สนใจวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ
 ประทับใจในบรรยากาศของตลาดน้ำ
 มาซื้อหาสินค้าทางการเกษตร
 สนใจแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมต่าง ๆ / ทัศนศึกษา
 ต้องการมาพักผ่อนหย่อนใจ หาความเพลิดเพลิน
 ต้องการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ / ทัศนศึกษา
 เพื่อน / บุคคลในครอบครัวแนะนำให้มา
 ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวไม่แพง
 การเดินทางสะดวกสบาย
 อื่น ๆ ระบุ.....

8. กิจกรรมที่ท่านทำขณะที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () ซื้อสินค้า อาหาร พืชผักผลไม้
 - () รับประทานอาหารจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำ
 - () เดินเที่ยวชมตลาดน้ำและชุมชนริมน้ำ
 - () ลงเรือเที่ยวชมตลาดน้ำและชุมชนริมน้ำ
 - () เที่ยวชมสวนมะพร้าว และวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าว
 - () พักค้างคืนแบบHomestay
 - () ลงเรือเที่ยวชมหิ่งห้อย
 - () ศึกษาข้อมูลที่ศูนย์ข้อมูลชุมชน
 - () ชมศิลปหัตถกรรม/ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพิพิธภัณฑ์ที่ริมคลองอัมพวา
 - () ชมและซื้อของที่ร้านค้าเก่าแก่หลายแห่งริมคลองอัมพวา
 - () อื่นๆระบุ.....

ตอนที่4. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง () ให้ตรงกับความรู้สึกของท่าน

การจัดการการท่องเที่ยว	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ด้านความสะอาด</u> 1.ร้านค้าและชุมชนริมน้ำ 2.ถนนและทางเดินเท้าในบริเวณตลาดน้ำ 3.เรือขายสินค้า อาหาร พืชผักผลไม้ 4.สถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ 5.สุขาสาธารณะ 6.คลองอัมพวา					
<u>ด้านความสวยงามและความเป็นเอกลักษณ์</u> 1.ความเป็นเอกลักษณ์ของร้านค้า/ชุมชน ริมคลองอัมพวา 2.ความเป็นระเบียบของเรือขายสินค้า 3.วิถีชีวิตของชุมชนริมคลองอัมพวา 4.การตกแต่งพื้นที่ริมคลองอัมพวา 5.ป้ายบอกชื่อสถานที่, ร้านค้า 6.สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ 7.ทิวทัศน์และบรรยากาศของตลาดน้ำและ ชุมชนริมน้ำ					

การจัดการการท่องเที่ยว	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<p><u>ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย</u></p> <p>1.การจัดระเบียบร้านค้าบริเวณริมน้ำ/ทางเดินเท้า</p> <p>2.ความสะอาดสวยงามในการจับจ่ายซื้อของ</p> <p>3.การจัดระเบียบของพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ แผงลอย ชุมขายอาหารสินค้าต่าง ๆ</p> <p>4.ห้องน้ำเพียงพอถูกสุขลักษณะ</p> <p>5.การจัดระเบียบการให้บริการเรือเช่า</p> <p>6.การดูแลไม่ให้ผู้ประกอบการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว</p> <p>7.ความเพียงพอของถังขยะ</p> <p><u>ด้านการให้บริการต่าง ๆ</u></p> <p>1.ความหลากหลายของสินค้า อาหารพืชผักผลไม้</p> <p>2.ราคาสินค้า อาหารและพืชผักผลไม้</p> <p>3.คุณภาพสินค้า อาหาร และพืชผักผลไม้</p> <p>4.มารยาท อภัยภัยของพ่อค้า แม่ค้า/ชาวบ้าน</p> <p>5.ปริมาณสินค้าเพียงพอต่อความต้องการ</p> <p>6.เรือให้เช่าเพียงพอและราคายุติธรรม</p> <p>7.ความพอเพียงของพื้นที่จอดรถ</p> <p><u>ด้านความปลอดภัย</u></p> <p>1.การดูแลระบบความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินบริเวณตลาดน้ำ</p> <p>2.การเฝ้าระวังอุบัติเหตุทางน้ำ</p> <p>3.ความชัดเจนของการประชาสัมพันธ์ในการแจ้งข่าวสาร</p>					

การจัดการการท่องเที่ยว	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4. ความสะดวกของการแจ้งเหตุร้ายฉุกเฉิน					
5. การนั่งเรือไปชมหิ่งห้อย					
6. ความปลอดภัยของพื้นที่จอดรถ					
7. การเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ					

ตอนที่5. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

1.การมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ท่านมีปัญหาอะไรบ้าง(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () ปัญหาที่จอดรถ
- () ปัญหาด้านที่พัก
- () ปัญหาด้านความปลอดภัย
- () ปัญหาด้านสาธารณูปโภค อาทิ ไฟฟ้า น้ำ โทรศัพท์
- () ปัญหาด้านราคาสินค้า
- () ปัญหามลพิษ เช่น มลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ
- () ปัญหาขยะมูลฝอย
- () ปัญหาจราจรแออัด
- () อื่นๆระบุ.....

2. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

- 1.....
- 2.....
- 3.....

3.ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรต่อการจัดการการท่องเที่ยวอัมพวา

.....

.....

.....

3. ท่านจะกลับมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาอีกหรือไม่

- () มา เพราะ.....
- () ไม่มา เพราะ.....

ขอขอบคุณทุกท่าน

ภาคผนวก ง
ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก
เรื่อง
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีชุมชนอัมพวา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
2. อาชีพ.....
3. ตำแหน่งในชุมชน.....
4. ตำแหน่งในหน่วยงานราชการ / รัฐวิสาหกิจ / องค์กรเอกชน
.....
5. ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน.....

ส่วนที่ 2 ด้านสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว

1. ชุมชนของท่านมีนักท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด ในช่วงใดบ้าง
.....
.....
.....
2. อะไรเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน
.....
.....
.....
3. ในชุมชนมีนโยบายด้านการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไรและมีแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง
.....
.....
.....
.....
.....

4. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านในปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

5. ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

1. ด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

.....

2. ด้านสังคม / วัฒนธรรม

.....

.....

.....

3. ด้านสิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน

1. ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร

.....

.....

.....

2. ชุมชนมีกิจกรรมที่ช่วยสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

3. ชุมชนมีการกำหนดกฎระเบียบในการควบคุมนักท่องเที่ยวในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ บ้าง หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. มีการกระจายผล ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

ด้านองค์กรชุมชน

1. ในชุมชนมีการรวมกันเป็นองค์กร กลุ่ม หรือชมรมต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

2. กลุ่ม ชมรมที่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวมีความขัดแย้งในด้านต่าง ๆ หรือไม่ อย่างไรบ้าง และมีการจัดการความขัดแย้งอย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. องค์กรชุมชนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

1. ท่านมีบทบาทอย่างไรบ้างในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

.....

.....

.....

.....

2. ในชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

3. มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแล ติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และแนวทางในการแก้ปัญหา

.....

.....

.....

.....

5. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและยั่งยืนของชุมชน ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ
จดหมายขอความร่วมมือ
บันทึกข้อความ

จาก บัณฑิตวิทยาลัย
ที่ 12550 13 มิถุนายน 2550
เรื่อง ขอความร่วมมือ
เรียน

ด้วยดิฉัน วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ อยู่ระหว่างการทำวิจัยเกี่ยวกับ แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ศึกษากรณี ชุมชนอัมพวา ตามที่ได้เรียนในเบื้องต้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว พร้อมทั้งขอความช่วยเหลือในการประสานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ พุดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งในเบื้องต้นได้กำหนดวันพฤหัสบดีที่ 21 มิถุนายน 2550 ที่หอการค้าจังหวัด แต่ทั้งนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามที่เห็นควร (ได้แนบแนวทางสัมภาษณ์มาในเบื้องต้น)

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ)

ผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ

วัน เดือน ปีเกิด 5 ธันวาคม 2500

ประวัติการศึกษา 2522 ศษ.บ. เกียรตินิยมอันดับ 2 (การสอนภาษาอังกฤษ)
มหาวิทยาลัยศิลปากร
2528 สค.ม. (สิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยมหิดล
2543 ศษ.ด. (สิ่งแวดล้อมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล

ประวัติการทำงานในมหาวิทยาลัยเกริก
2527-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ
2543-ปัจจุบัน รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย